LAISVĖ

1992 PAVASARIS NR. 113 (150)

Šio numerio puslapiuose pastebimas džiaugsmingas dėmesys Lietuvai ir kartu bauginantis nerimas. Kur eisime, kaip spręsime iškylančius klausimus? Ar prisikels tauta ir dvasiškai, kaip prisikėlė valstybinei nepriklausomybei, ar pasuks visu veidu į Vakarus? Ar suras išeivija savo naujų uždavinių kryptį, ar susilauks teisingesnio traktavimo bei įvertinimo iš Lietuvos vyriausybės?

* * *

Redaktorius laukia skaitytojų laiškų. Rašykite tiek ir šio numerio minčių klausimais, tiek ir kitomis temomis. Pasidalinkime savo nuomonėmis.

Į LAISVĘ leidžia Lietuvių Fronto Bičiuliai tris kartus per metus.

Redaktorius: Juozas Baužys.

Redakcijos talkininkai: Česlovas Grincevičius ir dr.Kazys Ambrozaitis.

Administratorius: Jonas Prakapas.

Į LAISVĘ (TOWARD FREEDOM) — a Lithuanian magazine of politics and cultural life published three times a year by Lietuvių Fronto Bičiuliai.

Editor: Juozas Baužys. Business and circulation manager: Jonas Pakapas.

Redakcijos adresas: J. Baužys 9240 Cliffside Ln., Orland Park, IL 60462, USA

Administracijos adresas: J. Prakapas, 14 Thelma Dr., Bakersfield, CA 93305, USA

Prenumerata JAV ir Kanadoje — 10 JAV dolerių; Australijoje, Pietų Amerikoje ir Europoje — 15 JAV dolerių.

Garbės prenumerata: 20 JAV dolerių.

Spausdina „Draugo" spaustuvė: 4545 W. 63rd St., Chicago, IL 60629.

ĮLAISVĘ

NR. 113 (150)
1992 PAVASARIS

REZISTENCINĖS MINTIES IR POLITIKOS ŽURNALAS

TURINYS

Vedamieji 2
Išeivijos rūpesčiai
Iustitia est fundamentum regnorum
Skaitytojų žodis 4
Julius Keleras, Kovo Vienuoliktoji ištaisė istorijos klaidą 6
Laiškai iš Lietuvos — apie Lietuvą 10
Feliksas Jucevičius, Visu veidu į Vakarus! 16
Lietuva, išeivija ir Lietuvių Bendruomenė (pokalbis) 20
Birutė Jonelienė, Išėjo sūnūs keturi tėvynės ginti 28
Jonas Pabedinskas, Naujas uždavinys — formuoti krikščionišką politinę mintį 32
Vytautas Bagdanavičius, Nepasaulėžiūriškumas — ar tai kliūtis krikščioniškam frontui? 36
Vaidotas Daunys, Gyventi iš naujo (Putino gimtadienio proga) 38
Vaidotas Daunys, Iš ,,Paguodos kvartetų'' (eilėraščiai) 40
Vidmantas Valiušaitis, Lietuvos kultūra nelaisvės metais 42
Henrikas Kudreikis, Žvilgsnis į dabartinės Lietuvos spaudą 45
Zenonas Prūsas, Solženicino nacionalistinės idėjos ir Lietuva 50
J. Kj., Į antrą šimtmečio ketvirtį 54
Valentinas Markevičius, 20 metų be Zenono Ivinskio 58
Adolfas Damušis, Laiškas AT pirmininkui Vytautui Landsbergiui 61
Jaunosios kartos dvasinė transformacija (simpoziumas) 62
Vilius Bražėnas, Konstitucijos ir sąvokų klausimais 68
Nauji leidiniai, informacija 70

Viršelyje — Laisvės angelas, dail. A. Žiupsnytė.

Autoriaus pavarde ar slapyvardžiu pasirašyti straipsniai nebūtinai atstovauja leidėjų ar redakcijos nuomonei ir yra atviri diskusijoms • Nepakeičiant autoriaus minties, straipsniai gali būti taisomi ir tvarkomi redakcijos nuožiūra • Redakcijai siunčiami laiškai ir atsiliepimai pasirašomi tikrosiomis pavardėmis.

Lietuvos Nacionalinė Martynas Mažvydas

Alp 3082

IŠEIVIJOS RŪPESČIAI

Lietuvos žmonių nerimas, kurį pastebime tenykštėje spaudoje, laiškuose ir pokalbiuose su atvykusiais, išeiviją taip pat baugina. Mūsų džiūgavimai dėl atgautos nepriklausomybės virsta rūpesčiais. Ne viena politinė partija Lietuvoje šūkauja neapvaldytu balsu, o kokias programas skelbia, yra neaišku. Parlamentas ir vyriausybė yra šių šūkaujančių beprograminių partijų apgulty. Pikta valia privatizaciją kartais veda iki vagysčių. Dalis žurnalistų viešai apgailestauja anksčiau turėtą ir prarastą šiltadaržinę komunistų globą. Ekonominė padėtis rimtėja.

Suprantame, kad visas kaitas lydi didesni ar mažesni sukrėtimai. Kantrybė yra geriausia priemonė nelaimių išvengti. Tačiau Lietuvoje šiuo metu tyko pašaly užsislėpusios savos ir svetimos hienos, pasiruošusios šokti ant nusilpusios šalies ir ją pribaigti.

Lietuva pavojų dar nenusikratė, tad ir išeivijos uždaviniai nesibaigė. Mums reikia budėti ir žvalgytis, kad nesusvyruotų ten sugrįžusi laisvė. Tuo pačiu metu turime rūpintis, kokiu būdu geriausia Lietuvai talkinti, kad ji nedelsdama įsuktų rimtan valstybinio gyvenimo kelian. Kol kas pamirškime, kad gal užspaudėme kelis centus finansinei krašto pagalbai. Dabar ten yra svarbesnių reikalų. Be to, mūsų smulki parama šiuo metu gal nebūtų efektyviai panaudota. Ligoniams padėti reikia. Yra privalu gelbėti našlaičius ir varguolius. Tačiau paminklai, galerijos, muziejai palauks. Kai kraštas visiškai išbris iš komunizmo pelkės, geriau matysime, ko ten svarbiausiai reikia.

Užsieniuose esą lietuviai negali išsiskirstyti tik individualinei veiklai, nes Lietuvoje dar gali kilti sunkių politinių problemų. Tokiu atveju mūsų ambasados ir atstovybės be išeivijos pagalbos neišsiverstų. Ir pačiai išeivijai gali prireikti už savo teises išsitarti santykiuose su kraštu. Ne visos Lietuvos partijos, siekiančios valdžios, teigiamai vertina išeiviją, o kai kurios net visiškai jos nemėgsta.

Mūsų rūpesčiu čia liks tvirta Lietuvių Bendruomenė, kuri stebės įvykius, juos vertins ir talkins ambasadoms, kai talkos bus pageidaujama. Ji aklai nepataikaus kiekvienam iš ten atvykusiam oficialiam ar neoficialiam asmeniui, neištyrusi reikalo. Nors išeivija nėra tautos pagrindas, ji savo praeities veikla rodė daug išminties ir tautai buvo svarbi. Ji yra svarbi ir šiandien, nes gilesniu įsijautimu demokratijoje galėtų padėti balanso išlaikymui Lietuvoje. Kai pakriks išeivija, valstybė liks be užnugario.

Sąmoninga išeivija yra tautos juodai dienai deponuotas auksas.

V. V.

IUSTITIA EST FUNDAMENTUM REGNORUM

Šis senas romėnų posakis kadaise puošė Lietuvos Respublikos Aukščiausiojo Tribunolo rūmus. Karo ir okupacijų pasėkoje jis buvo pašalintas nuo tribunolo rūmų. Iki šiol jis dar negrąžintas į savo vietą, nors daug sugriautų paminklų jau atstatyta. Galėtume sakyti, kad trūksta lėšų, ar tik paprasčiausias neprisirengimas. Deja, taip sakydami turbūt klystume...

Įšeivija sunerimus dėl Lietuvos pilietybės. Visa laiką save laikėme, ir dabar daugelis vis dar laiko, Lietuvos piliečiais. Dėl savo turimos Lietuvos pilietybės nekėlėme klausimo, tai mums buvo savaime suprantama. Kai kurie giliau galvojantys tą savo įsitikinimą rėmė ir iki 1940 metų birželio mėnesio galiojusiais, beje niekad neatšauktais, įstatymais kurie pripažino dvigubą pilietybę. Atgavusi laisvę, už kurią ir išeivija kiek galėjo kovojo, atkurtos Lietuvos Respublikos Aukščiausioji Taryba tos mūsų turėtos ir turimos pilietybės nenori pripažinti, statydama įvairias sąlygas ir, lyg tyčia, apsunkindama jos įteisinimą.

O, atrodo, taip paprasta būtų pasekti Prancūzijos pavyzdžiu ir orientuotis ,,ius sanguinis'' (kraujo teisės) pagrindu — lietuvių tėvų vaikas, save laikąs lietuviu, turi neginčytiną teisę į Lietuvos pilietybę.

Kitas atvejis, verčiąs abejoti, kad ,,Iustitia est fundamentum regnorum'', negrąžinamas į savo vietą Tribunolo rūmuose tik dėl laikinų priežasčių, — tai Aukščiausiosios Tarybos priimtas nuosavybės teisių atstatymo įstatymas. Perskaičius šį įstatymą, peršasi išvada, kad Aukščiausioje Taryboje dar neišsisklaidė komunistinis tvaikas ir tyčia kliudoma išeiviams, ar jų palikuoniams, atgauti turėtą turtą. Laikas būtų įsisamoninti, jei Lietuva nori būti teisinė valstybė, o ne marksistinės diktatūros paveldėtoja, tai turi ir elgtis kaip teisinė valstybė. Dabar apie tai kalbama, bet atrodo kad norima pasinaudoti susidariusia padėtimi ir išeivių, o taip pat ir Sibire užsilikusiųjų tremtinių nuosavybę dar kartą nusavinti.

Kur tas veda? Prieš kiek laiko ,,Wall Street Journal'' tilpusiam straipsnelyje nedviprasmiškai buvo patarta neskubėti investuoti kapitalą Lietuvoje, bet geriau žvalgytis į Latviją ir Estiją. Kalbama, kad Lietuvai reikia užsienio investicijų, bet sudaromos įvairios kliūtys tam kapitalui atsirasti Lietuvoje ir pakelti jos ūkinę padėtį. Teko girdėti iš kai kurių Aukščiausiosios Tarybos deputatų (atstovų) ir skaityti Lietuvos spaudoje, kad, grąžinus nuosavybę išeiviams, atsiras butų trūkumas. Negi išeiviai, atgavę savo nuosavybę, ją išsiardys ir išsivež į užsienį?

Šiokį tokį kartėlį sukelia ir reikalavimas vizų iš savo Lietuvos piliečiais laikančių išeivių, norinčių aplankyti savo gimtinę, kai tuo tarpu buvusios Sovietų Sąjungos piliečiai laisvai gali įvažiuoti ir išvažiuoti...

Šios kelios pabiros mintys neturi tikslo kritikuoti ar menkinti Lietuvos Respublikos valdančiuosius sluoksnius. Tai tik noras išlieti daugelio širdyse susitvenkusį kartėlį. Negalime tačiau nepaminėti ir to fakto, kad kai kurie valdžios

(nukelta į 5 psl.)

SKAITYTOJŲ ŽODIS

Į laisvę leisti ir toliau

Labai malonu pranešti, kad rytiniame JAV pakraštyje *Į laisvę* žurnalu pasitenkinimas bičiulių tarpe labai aukštas, ir mes didžiuojamės žurnalo pasisekimu. *Į laisvę* ir toliau bus labai reikalingas, nes tikroji, pilietinė ir kultūrinė laisvė Lietuvoje dar nėra įgyvendinta: didelę dalį lietuvių tautos reikės perauklėti, kad ji tiktų normaliam, demokratiniam gyvenimui. Šiame darbe Jūsų redaguojamas žurnalas gali padaryti didžiulį skirtumą. Gaila tik, kad permažai egzempliorių sugebėjome į Lietuvą pasiųsti; reiktų daug daugiau.

Todėl mano pasiūlymas būtų sekantis: redaguoti ir leisti *Į laisvę* taip, kaip iki šiolei, bet, žurnalą nufotografavus ir čia atspausdinus, fotografijas siųsti į Lietuvą ir tenai vėl atspausti kelis tūkstančius egzempliorių. Juk turime *Į laisvę* fondo filialą — tegu būna ir jiems konkretus uždavinys. Jeigu taip galėtume susiorganizuoti, išvengtume tos klaidos, kurią padarė *Aidai*: persikėlė į Lietuvą ir ten dings. Labai būtų nuostolinga ir Lietuvai ir išeivijai, jeigu ir *Į laisvę* nusiangažuotų šiuo kritišku Lietuvos atstatymo metu.

Antanas Sabalis
Woodhaven, NY

Jis čia mums naudingas

Gavus naują *Į laisvę* (112) numerį, atėjo ūpas pasidalinti mintimis. Skubu su prašymu neiškelti *Į laisvę* į Lietuvą: žurnalas ir čia mums naudingas ir labai reikalingas atsispirti jūsų suminėtiems nuosmūkiams. Juk daug tiesos pasakyta ir Jadvygos Savickienės žodžiuose.

Nesutinku su vieno vedamojo mintimi, kad nereiktų per daug baimintis dėl rusų kariuomenės Lietuvoje. Reikia atsiminti, kad Vokietija buvo tik Sovietų satelitas, o Lietuva įjungta į Sąjungą. Visuose gautuose laiškuose iš Lietuvos pirmoje vietoje iškeliamas rūpestis dėl svetimos kariuomenės buvimo. Kai kurie rusai elgiasi lyg Lietuva ir dabar dar Sąjungoje būtų.

Perkėlimas mūsų fondų į Lietuvą teoriškai turėtų įvykti jau dabar. Bet praktiškai tai padaryti — gal dar dabar nenaudinga: jie gali išgaruoti kaip dūmas nieko gero nepadarę.

Renata Alinskienė,
Ridgewood, NY

Reikėtų perkelti

Pilnai sutinku su nuomone, kad žurnalą *Į laisvę* reikėtų perkelti į Lietuvą. Žinoma, jie ten surastų ir kitą pavadinimą. Nors ir gaila būtų čia nebetekti šio žurnalo, bet Lietuvoje daug didesnis skaitytojų skaičius suteiktų žymiai geresnę dirvą propaguoti pilnutinės demokratijos mintis.

Lietuvai dabar reikalinga didesnė materialinė ir moralinė parama. Tokiai paramai teikti mes turime pakankamai organizacijų. Tad nemanau, kad ir frontininkai tam reikalui turėtų turėti savo atskirą organizaciją.

Edmundas Binkis,
Plymouth Mtg., PA

Dėl Rytprūsių likimo

Po Jaltos ir Potsdamo konferencijų dalis Rytprūsių atiteko Sovietų Sąjungai. Ten likę vokiečiai buvo išvaryti, išžudyti. Rytprūsiai (Kaliningrado sritis) buvo apgyvendinta kolonistais rusais, ukrainiečiais, baltarusiais. Dabar ten dar gyvena ir apie 20,000 lietuvių tremtinių, politinių kalinių, kuriems sovietinė valdžia po represavimo neleido sugrįžti į Lietuvą.

Neaišku, koks pagal dabartinę sutartį su Rusija yra Rytprūsių statusas. Tačiau aišku, kad Lietuvai yra labai neparanku būti apglėbtai slavų! Rusijos susisiekimas su Karaliaučium eina per Lietuvą, vyksta kariuomenės judėjimas. Lietuva negali viską kontroliuoti. Tai nesaugu, nestabilu.

Mums būtų patogiau, kad ši sritis atitektų Lietuvai. Tai mūsų brolių prūsų palikimas. Izraelis atsikovoja žemes, kur žydai gyveno prieš 2000 metų, o Rytprūsiuose dar taip neseniai, vos prieš 100 metų, gyveno mūsų broliai.

Blogiausiu atveju mums būtų geriau, jei Rytprūsiuose apsigyventų iš visos TSRS ištremtieji vokiečiai. Rusijoje prie Volgos, Kryme ir Kijeve gyveno daug vokiečių, kurie Antrojo pasaulinio karo metu buvo ištremti į Vidurinę Aziją. Jiems dar leidžiama grįžti. Jiems ir Rytprūsiuose būtų geriau, nes būtų artimesnis ryšys su Vokietija.

Kad Rytprūsiai atitektų Lenkijai, — mums dar labiau nepriimtina, prisiminus lenkų skriaudas Lietuvai. Juk ir 1991 metų pučo metu Lietuvos lenkai daugumoje palaikė komunistus pučistus, blokavo Lietuvos įstatymus, reikalavo TSRS konstitucijos ir Gorbačiovo prezidentinio valdymo. Aukščiausioje Taryboje, savivaldybėse lenkai daugumoje kovoja prieš Lietuvos valdžią ir šmeižtais bando ją diskredituoti.

Amerikos lietuviai labai daug prisidėjo kovodami, kad nebūtų pripažintas Lietuvos inkorporavimas į TSRS. Tad ir dabar kilkite visi į kovą už mūsų brolių žemę — Rytprūsius!

V. J. Kluonius,
Kaunas

„Nesulietuvėkite!"

Esu dėkingas už jūsų gerą, intelektualų žurnalą *Į laisvę*... Nežinau, kokiu būdu ir sąlygomis žurnalas sugrįš Lietuvon, tik be galo būtų liūdna, jei jis „sulietuvėtų", pasidarytų nebe toks. Tiesa, viskas priklauso nuo autorių galvų kietumo...

Stasys Kašauskas,
Vilnius

IUSTITIA EST...

asmenys irgi būkštauja dėl tų pačių klausimų, kaip pvz. Kazimieras Motieka, Aukščiausiosios Tarybos prezidiumo pirmininko pavaduotojas, savo straipsnyje „Ar atvers Lietuva duris savo vaikams?" (Lietuvos aidas, 1991.12.21, psl. 3)

PAR

KOVO VIENUOLIKTOJI IŠTAISĖ ISTORIJOS KLAIDĄ

JULIUS KELERAS

Dvi Lietuvos politinio atgimimo datos — Vasario 16-toji ir Kovo 11-toji — yra vertos oficialių, didingų minėjimų pavasarėjančiose Lietuvos miestų ir miestelių aikštėse ir visame pasaulyje, kur lietuviškai kalbantys ir galvojantys Lietuvos žmonės pasijunta esantys tauta, gali aprėpti ir apmąstyti savo pilietinę vertę, suvokti heroišką savo tautos didybę, kurios dėka lietuviai per penkis sovietinės priespaudos dešimtmečius palengva virto neįveikiamai stipriu kūnu, galiausiai parbloškusiu ,,didžiojo brolio'' prievartą, ne fiziškai, žinoma, bet sofistikuota ir daugialype, atkaklia ir nuolatine lietuvio jėga. Tos dvi dienos yra vertos taip pat ir tylaus, bet ypatingai širdingo minėjimo. Taip atkampioj provincijos parapijoj senutė mokytoja atves šventiškai papuoštų vaikučių būrį, tvarkingai laikantį žvakutes, kurias jie pagarbiai uždegs kaimo kapinaitėse suguldytiems savanoriams, ir Dieve mano, kaip visa tai bus nepanašu į tuos renginius, kurių mano (o ir ne mano) kartos vaikystėje netrūkdavo.

Sovietinės armijos ir karinio jūrų laivyno dieną, švenčiamą, beje, vasario 23, lygiai savaitei praėjus po Vasario šešioliktosios, vidurinių mokyklų mokiniai, galima sakyti, jėga būdavo tempiami į sovietinių kareivių kapines. Gerai prisimenu, jog mes vaikai, negedėdavom svetimos tautos mirusiųjų. Mes negedėdavom jų tikriausiai todėl, kad tas gedėjimas būdavo rengiamas ir išreikalaujamas per prievartą, ir dar todėl, kad vaikiška sąmonė, nors ir ne racionaliai, bet kažkaip intuityviai niekad netapatino Lietuvos su Sovietų Sąjunga. Visą gyvenimą persmelkęs ideologinis tinklas, sovietinės patriotikos bravūra, kino filmai apie šaunius ir visad laimėtinius raudonarmiečius bent jau mano aplinkoje buvo siejama su tikrojo gyvenimo išdavyste, o gilėjančioje sąmonėje bei vaizduotėje slypėjo Vytauto Didžiojo, Antano Smetonos figūros, kažkokiu būdu susijusios su tikrąja Lietuva, mažai

---

Paskaita, skaityta š.m. kovo 1 d. Beverly Shores, Indiana, surengtame Lietuvos Nepriklausomybės švenčių minėjime.

ką turinčia bendro su tuometine Brežnevo laikų tikrove. Žinoma, vaiko sąmonei politika, politinis galvojimas ar kategorijos buvo nepasiekiama, tačiau mes supratom, jog daugelis dalykų, kuriuos garsiai taria suaugę žmonės yra falšas, netiesa, veidmainystė.

Todėl aš ir pavydžiu tai suvargusiai kaimo mokytojai, kuri veda savo klasės vaikus į kuklias kaimo kapinaites, pavydžiu jai tų kelių ašarų, nuo kurių tikriausiai mokinukai neatitraukia nustebusių akių — juk mokytoja niekados neverkia per pamokas. O pavydėti verta dėl visai paprasto dalyko — šie vaikai dabar jau be jokios išorinės prievartos gauna pirmąsias pilietiškumo pamokas, be kurių neįmanomas tikras ir tyras patriotiškuma. Mano vaikystėje tokios lietuvystės pamokos būdavo įmanomos tik labai slapta — pirmoji išpažintis, sutvirtinimo sakramentas, dalis A. Šapokos *Lietuvos istorijos*, rastos senelio palėpėj; gerokai vėliau, jau studijų laikais, slaptai skaitomas K. Bradūnas, H. Nagys, A. Nyka-Niliūnas. Džiaugiuosi, kad auganti karta jau galės viešai liūdėti savo didvyrių Nepriklausomybės aikštėse taip, kaip jiems tas atrodys esant reikalinga, galės tikėti savo mokytojais, kurių pareiga bus jau nebe sekti ir socialistiškai auklėti jaunąją kartą, bet pagelbėti jiems iš tikrųjų tapti tautos žmonėmis. Tokių mokytojų artimoje praeityje būta labai nedaug; iš kur jų ir galėjo būti, jei daugiaregis ir labai įtarus sovietinės ideologijos aštuonkojis, apraizgęs visas kultūrines ir socialines Lietuvos sritis, jokios prošvaistės nepaliko ir pedagogikai. Mokytojai, turbūt kaip niekas kitas, buvo skatinami visais įmanomais būdais atsisakyti savojo *aš* ir tik tiksliai pertransliuoti komunistinę mitologiją augančiai kartai. Juk klasės auklėtojos jau nuo septintosios klasės sovietiniam saugumui privalėjo užpildyti specialias anketas, kuriose turėjo atsiskleisti, jog vaikas ir namie, ir mokykloj yra auklėjamas pagal griežtą komunizmo statytojo kodeksą, mokantį, jog pagrindinė tautų kalba yra rusų kalba, jog pagrindinis ir artimiausias kiekvieno Sovietijos gyventojo žmogus yra draugas Leninas ir ideologiniai įpėdiniai, bet ne tėvas, motina, sesuo, seneliai. Mano mama, kurios didžioji vaikystės dalis praėjo tremtyje Sibire, turėjo ir tebeturi ypatingos nekantos visokeriopiems totalitarizmo pavidalams ir dėsniams. Tokie žmonės sugeba švęsti Vasario 16-ąją kažkaip savitai, ypatingai, ir tokių žmonių dauguma dabarties Lietuvoj — pasiryžusių visakam: naujai okupacijai, jeigu ji vėl užkluptų Lietuvą, bus pasipriešinta visuotinai.

Turime nulenkti galvas prieš daugybę žmonių — gyvų, mirusių, pasitraukusių, ištremtų, suluošintų, apgautų ir nutildytų. Jų neatperkamos aukos galia suteikė Lietuvai laisvę, be kurios tautos žmogus negalėjo ir niekad negalės gyventi kaip jam yra skirta. Veltui bandytume surikiuoti visus, prisidėjusius prie Lietuvos Nepriklausomybes atgavimo — jų yra jūra. Veltui

mėgintume nustatyti, kas iš tikro pirmasis pradėjo tautos atgimimo sąjūdį — jų yra nesuskaitomai daug. Tačiau aišku, jog vieno faktoriaus reikšmingumas Lietuvoje dar nepakankamai iškeltas ir išryškintas. Aš turiu galvoje išeiviją, lietuvišką išeiviją. Jeigu Lietuvoje sykiais ir prarasdavome viltį, jog komunistinis absurdo teatras vieną akimirką turės baigtis, tai šito niekad, man bent rodos, neatsitikdavo išeivijoje. Jos viltis, energija, kultūros šaltiniai vienaip ar kitaip prasiskverbdavo tėvynėn. Jeigu vienas kas iš artimų žmonių būrelio Lietuvoje gaudavo, tarkim Bradūno *Sidabrines kamanas* ar J. Aisčio *Milfordo gatvės elegijas*, tai jas perskaitydavo daugybė, o kartais net pavykdavo slaptais kanalais tą ar kitą knygą padauginti xerox'u ir įsirišti, kas būdavo neapsakoma laimė, nes tuomet knyga likdavo tavo bibliotekoje, tegu ir pačiame žemiausiame ir slapčiausiame kamputyje. Šitaip gyvenome, mėgindami prieštarauti istorijos beprasmiškumui ir kasdieninei nelaisvei. Ir kuomet išgirsdavome, minėdami Vasario 16-ąją, jog kažkas tolimame Washington'e liudija Kongresui apie žmogaus padėtį Sovietų Sąjungoje ar Lietuvoje, kuomet *Amerikos balsas* ar *Laisvoji Europa* patvirtindavo savo nuolatinį dėmesį ir solidarumą persekiojamai ir niekinamai Lietuvai, mes suprasdavome, jog dar esame gyvi, jog dar verta gyventi, ir pasaulis, ypač lietuvių išeivijos pasaulis, mūsų nepamiršo ir bando pasipriešinti negailestingos ir beprasmiškos istorijos vyksmui.

Todėl Vasario 16-oji nebuvo atiduota užmarščiai nei išeivijoje, nei Lietuvoje. Kai išeivija čia, laisvame krašte, galėjo minėti ją kaip Lietuvos laisvės dieną, rengiant iškilmingus minėjimus ir drąsias demonstracijas, mes turėjome švęsti tyliai, artimųjų būreliuose, laimindami nujaučiamą laisvės valandą, kuri dar slypėjo toliuose. Tačiau turbūt kiekvieną Vasario šešioliktosios šventę palydėdavo vienur kitur Lietuvoje iškeltos trispalvės — tai ant vandentiekio bokšto užnešė, tai mokykloje iškabino, tai į medį įkėlė. Net ir tokio Lietuvos nepriklausomybės paminėjimo bijojo okupantas — su studentais ar mokiniais būdavo žiauriai susidorojama. Jie prarasdavo teisę studijuoti bet kurioje aukštojoje mokykloje, dažniausiai išeidavo į sovietinę armiją, o tiksliau, į baudžiamąjį disciplinos batalioną ir neretai iš ten jau grįždavo cinko karstuose. Taip atsitiko vienam mano pažįstamui, kuris su grupe draugų Vasario 16-ąją iš centrinio pašto Vilniuje išnešė gipsinį Lenino biustą ir įmetė dar blogai užšalusion Nerin. Iš armijos negrįžo gyvas. Tokia buvo sovietinė tikrovė, tiesą sakant, tik išorinė jos dalis. Mūsų pasitikėjimo laisva tautos ateitimi okupantas nepajėgė nustelbti, nors rezignacijos ir nevilties šitoje realybėje pakako. Man atrodo, jog taip vilties ir nevilties dvikovoje, gerai atsimenant Vasario 16-osios pamokas ir jaučiant tvirtą lietuviškosios išeivijos petį, ir gimė Kovo 11-oji.

Lietuva, nugalėjusi baimę, ištaisė istorijos klaidą — komunizmo šmėkla buvo išvaryta ir tautos istorijos išgyvenimas įgijo naują gyvybę. Lietuvos Nepriklausomybė tapo realia, tačiau drauge ir skaudžiai atsidengė negandos, kurias paliko tiek dešimtmečių trukęs sovietinis tvaikas. Tačiau svarbiausia, jog dabar esame atviri pasauliui ir pasaulis yra atviras mums. Už tai reikia lenkti galvas Lietuvos rezistentams, katalikiškojo pogrindžio dalyviams, veikliai lietuviškai išeivijai, tūkstančiams bevardžių savanorių, žuvusių už Lietuvos idėją gulaguose, kalėjimuose, tremtyse. Kaip sako giesmė, — ,,amžinoji šviesa tegul jiems šviečia, o mes, gyvieji, laikysime sau didele garbe turėti tokius tėvynainius, kurių aukos didybės nei vertės pervertinti nėra įmanoma.

Į LAISVĘ FONDO LIETUVOS FILIALAS

1990 metų pabaigoje pradėjęs veikti Į laisvę fondo Lietuvos filialas pamažu savo veiklą plečia ir stiprina. Apie jo atliktus darbus ir ateities planus platesnė informacija bus pateikta kitame *Į laisvę* numeryje. Neseniai įvykusiuose rinkimuose filialui vadovauti išrinkti šie asmenys:

Filialo taryba: Vidmantas Valiušaitis — pirm., Jonas Kairevičius — sekr., nariai — Vaidotas Daunys, Kęstutis Girnius, Valdemaras Katkus, Mindaugas Bloznelis, Kęstutis Skrupskelis.

Filialo valdyba: Ignas Misiūnas — pirm., Tautvydas Majauskas — vicepirm., Vidmantas Zavadskis — sekr. Valdybon įeina taip pat ir komisijų pirmininkai.

Komisijų vadovai: Rezistencinės medžiagos rinkimo ir archyvo — Liudas Dambrauskas ir Mindaugas Bloznelis; Renginių ir studijų — Vaidotas Daunys; Spaudos ir leidybos — Ignas Misiūnas; Programų ir planavimo — Vidmantas Valiušaitis.

ROMANO KONKURSO EIGA

Abi *Į Laisvę* Fondo konkurso vertinimo komisijos, Amerikoje ir Lietuvoje, skaito prisiųstus rankraščius, kurių iki kovo pradžios gauta net 19: Lietuvos autorių 16 ir 3 iš JAV. Tokio gausaus dalyvių skaičiaus nebuvo tikėtasi. Gautųjų rankraščių slapyvardžių sąrašas: Domas Jasinskas, Vaivoro atžala, M. Aistis, Viktoras Liutkus, Jonas Uolinis, Kovos Aidas, Sūduva, Jurgis Kiršinas, Rimantas Sėlis, Jonas Garmus, Jonas Vaitiekūnas, P. Ziūsla, Smilga, Feliksas Priešpilnis, Augustinas Arbas, Martynas Pliumpa, Balys B., Augustas Raštonis, Be autoriaus.

Jeigu komisijos greitu laiku baigs rankraščius skaityti ir susitars dėl premijuotino veikalo, premija gal bus įteikta ĮLF Lietuvos filialo rengiamoje studijų savaitėje gegužės mėnesį. Tačiau tai dar galutinai nenuspręsta.

LAIŠKAI IŠ LIETUVOS — APIE LIETUVĄ

Laiškai iš Lietuvos. Ateina jie pilni kasdieninio gyvenimo smulkmenų, ateina ir su giliomis įžvalgomis į verdančio gyvenimo šviesiąsias ir juodąsias puses. Ir rašoma juose apie viltį ir nevilti, apie buvusio komunistinio gaivalo destruktyvią opoziciją ir apie mąstančių žmonių bijančią poziciją. Išryškėja juose problemos nuo infliacijos, gamybos ir prekių mažėjimo, netikrumo dėl rusų kariuomenės jėgos, vis didėjančio kriminalinio elemento reiškimosi iki aštrių susikirtimų parlamente, politinės demagogijos ir apskritai demokratinių idėjų trūkumo bei pykčio vienų kitiems. Neveltui J.S. savo laiške ir rašo: „Pernai, broliškai susikabinę rankomis, su tėvynės meile ėję prieš tankus, šiemet vienas kito mirtinai neapkenčiame".

Skaitytojai teatleidžia, kad redaktorius nutarė po čia spausdinamų laiškų ištraukomis padėti tik inicialus.

Nerimąstinga padėtis

...Apskritai padėtis Lietuvoje nerimąstinga ir ateitis nenuspėjama. Politinė įtampa, lygia greta su ekonomikos smukimu, kyla, prokomunistinis gaivalas tebėra nepaprastai gyvybingas, ekonomiškai nepralenkiamas. Turėdami savo rankose KGB archyvus, mėgina griauti valstybines ir kitas nekomunistines struktūras iš vidaus — patogiu momentu išvelka viešumon kokį smulkų informatorių ir šaukia, kad „Lietuva krečiama KGB drugio", tuo tarpu KGB „tūzai" kuria uždaras akcines bendroves iš nelegaliai privatizuoto LKP kapitalo, vadovaudami laikraščiams, didele dalimi valdo viešąją opiniją. Per masinės informacijos priemones žmonės kiršinami, visaip menkinamos valstybės įtvirtinimo pastangos, nepaprastu atkaklumu nepaliaujamai drumsčiamas vidaus gyvenimas.

Tai, kad Lietuva tapo pripažinta Jungtinių Tautų narė, žinoma, yra didelis laimėjimas, bet tai dar nėra galutinė nepriklausomybės pergalė. Laimėtas tik vienas didesnių mūšių.

Jungtinių Tautų narėmis visą laiką buvo ir Ukrainos SSR bei Baltarusijos SSR, tik kas iš tokios narystės... Kaip ir 1918-19 metais vėl vyksta ,,kovos su bolševikais'', tik tuo tarpu ne karinėmis priemonėmis. Bet fronto linija labai aiški...

V.V. — 1991 gruodžio 23, Kaunas

Baimė mąstančio žmogaus

...Gaila, kad Lietuvoje valdžia kuo toliau, tuo labiau tapatinama su tauta. Anksčiau buvo teigiama, kad gyvename fronto sąlygomis, todėl bet koks kritiškas nusiteikimas vyraujančiai išsivadavimo ideologijai yra tiesiog tautos ir valstybės išdavystė. Šiek tiek tiesos tokiuose samprotavimuose būta, bet patikėkite, nėra lengva ploti katučių vienai ideologijai, ypač kai matai, kad ja piktnaudžiaujama, ir kai meilė Lietuvai, tautai, tavo paties krūtinėje dega nė kiek ne menkesnė už tą, kurią demonstruoja koks nors rėksnys patriotas ar tais rėksniais besinaudojantis gudruolis inteligentas.

Net ir dabar, kai nepriklausomybė įteisinta, ar pasikeitė tie žmonės, kurie anksčiau liepė tylėti? Anaiptol, Sąjūdžio III suvažiavime Landsbergis taip ir pasakė: kol Tėvynė bus pavojuje, tol kėsinimasis į ją, vadinasi, į tautą, vadinasi, į valstybę, vadinasi, į ideokratinę tvirtos rankos politiką bus aiškinama kaip išdavystė. Kada gi bus laikas atviru tekstu kritikuoti šitokį politinį mąstymą kaip kad priimta normaliose visuomenėse, apie kurias mes, pasmerkti rezervato režimui, anksčiau galėdavome tik svajoti? Tai yra retorinis klausimas, bet mąstančiam žmogui jis tampa metafiziniu. Ir todėl šioje, metafizinėje, plotmėje kartais susiklosto tokios kolizijos, kad, kai jas pamėgini išversti į gatvės ar bent viešą laikraštinę kalbą, patenki į tokią pasmerkimų ugnį, kad imi galvoti: geriau jau plaukti pasroviui. Neatsitiktinai patys neparankiausi žmonės Lietuvoje yra filosofai. Pagal Heidegerį, ,,filosofija visuomet yra nelaiku''...

...Pagrindinis mąstančio ir kuriančio žmogaus pasipriešinimas brežneviniais okupacijos metais (tai yra, mano paauglystės metais) buvo ne kas kita, kaip priešinimasis tai abstrakčiai mitologinei sąvokų prievartai, niveliuojančiai bet kokį dvasios kūrybingumą. Tai kartu buvo būdas išsaugoti tautos dvasinį identitetą, vertybių artikuliaciją. Kai aš rašiau eilėraštį, aš jį artikuliavau kaip ypatingą dvasios dimensiją, kuri yra kaip uždrausta sritis, tarybinei ideologijai nepasiekiama, bet kartu ją nepaprastai bauginanti. Ir štai koks paradoksas! Dabar vėl tas nekūrybingas abstraktumas skinasi kelią gyventi, tik šį kartą jau su visais teisėtumo ženklais. Tai juk tas pats tarybiškumas! Tai yra tarybiškas gyvenimas, kuris niekur neišnyko; šis gyvenimas visuomet proteguoja mitologinį mąstymą, bi-

jo realijų, bijo konkrečių moralinių akistatų, bijo laisvai mąstančio žmogaus, bijo kuriančio žmogaus...

V. D. — 1992.I.8
Vilnius

Žaidimas su bomba

...Lietuvoje įvykiai klostosi kaip ir tikėtasi: palaipsniui stiprėjant autoritarinėms tendencijoms, varant nekonstitucinį ir pavojingą ,,prezidento'' vajų. Tai primena žaidimą su galingiausia bomba, kurios detonatoriaus mechanizmas jau paleistas...

A. J. — 1992.I.12
Vilnius

Didžiulės problemos

...Ne dėl mūsų kaltės paveldėjome techniškai ir technologiškai atsilikusį ūkį, įklimpusį į gilios ekonominės krizės liūną, ir *homo sovieticus*. Prieš akis — didžiulės problemos: privatizacija, žingsniai į rinkos ekonomiką, neturint pasaulinį standartą atitinkančios produkcijos, kova su infliacija ir kainų didėjimu, žaliavų trūkumas ir gamybos mažėjimas...

...Švietimo sistemoje visų tipų mokyklų vadovų postuose dar tebesėdi komunistai (nomenklatūrininkai) arba dėl svieto akių persidažę į ,,darbo demokratus''. Kas gi gali kurti tautinę mokyklą? Rajonuose, kolūkiuose ir tarybiniuose ūkiuose taip pat viešpatauja komunistai ar persidažę asmenys. Tiesa, dauguma Lietuvos gyventojų buvo ir yra už nepriklausomybę, bet mažuma, įsikibusi į ūkinius ir savivaldybinius vadovaujančius postus tapo destruktyvia opozicija...

E. M. — 1992.I.1
Kaunas

Pilnutinės demokratijos erdvė

...Manau, kad konsolidacinė idėjų, ideologijų, visuomenės projektų erdvė, nesuniveliuojanti individualumo, yra kaip tik toji erdvė, kurioje turėtų skleistis Pilnutinės demokratijos filosofija. Ji pas mus tiesiog dar net nepradėta akėti, — turiu galvoje tos filosofijos artikuliavimą, jos tąsą čia, Lietuvoje, kur derėtų Pilnutinės demokratijos principus kildinti ir tikrinti iš esamų realijų, kuriose pulsuoja ypatinga patirtis. Jos nežinojo nei Antanas Maceina, nei kiti jo bendražygiai, formuluodami kai kuriuos Pilnutinės demokratijos principus. Gal netikslu būtų sakyti ,nežinojo', geriau būtų sakyti — neįvardijo. Jie juk daug ką nujautė, palikdami plačią erdvę minčiai ir veiklai. Ir vis dėto toje paliktojoje erdvėje niekas kitas, tik mes patys, išaugę realioje geografijoje, galime išrašyti, įvardyti gyvus ir realius žodžius. Tačiau mes dar tik stovime prie šio įvardijimo angos, dar nieko nepradėjome. O nepradėjome galbūt dėl to, kad nėra rimto pasiryžimo laisvos minties naštai. Ta laisva mintis juk nuolat reikalaus pasakyti teisybę apie visus reiškinius.

(Tai liečia ir išeiviją)... Turiu galvoje tokį paprastą dalyką: ar daug Amerikoje, lietuvių išeivių tarpe, yra žmonių, kurie, laikydami save Pilnutinės demokratijos atstovais, kritiniu protu pažvelgtų ir viešai įvertintų tą visą vyraujančios oficialios ideologijos problematiką, kurią aš sieju su Landsbergio vardu. Man kartais atrodo, kad dažnas pilnutinis demokratas suvokia savo pilnutinį demokratiškumą, t.y. savo ištikimybę laisvos ir moralios minties pasaulėžiūrai, tik kaip pastangą atblokšti į šoną Juozaitį ir kitus, kaip nepritampančius prie Nepriklausomybės, vadinasi, kompromituojančius kitus Lietuvai ištikimus pilnutinius demokratus. Bet juk Pilnutinę demokratiją kompromituoja ir daugelis reiškinių, kurie vyksta oficialiojoje Lietuvos, ypač vidaus, politikoje. Kada gi mes pačiu plačiausiu diapazonu kalbėsime apie Pilnutinės demokratijos idėjų likimą Lietuvoje?...

V. D. — Vilnius

Nebėra 10 Dievo įsakymų

... Šiuo metu yra pats sunkiausias laikotarpis (infliacija ir spekuliacija), neapykanta ir kerštas nuslopina meilę artimui. Dešimt Dievo įsakymų — nuo pirmojo iki paskutinio — suminti po kojomis. Visa tai negali neatsiliepti atgimstančiai Lietuvai, kuri taip sunkiai skinasi kelią į valstybingumą...

P. K. — 1991.XII.15
Šiauliai

Sausio 13-tosios metinės

... Tikiuosi, suprasite, kokių įspūdžių kupinos mūsų širdys. Praėjusių metų įvykiai kiek buvo tragiški, tiek ir karžygiški. Būti šitokių įvykių liudininku nėra paprasta. Tai — Dievo malonė, nes staiga išsinėrei iš savo abuojumo kiauto, susijungei siela su visais savo broliais ir seserimis, susilietei su jais širdimi, tvirtai laikydamasis jų rankos; nieko nebebijodamas, peržengei lemtingąjį slenkstį, ir tavo dvasia išskėtė sparnus, — *esi laisvas!* Kokia tai Dievo palaima, tegali žinoti tik tas, kuris tą viską matė ir pergyveno...

...Prisimenu, kaip lygiai prieš metus budėjome prie Parlamento rūmų. Nepamirštami įspūdžiai: žmonių susikaupimas, giesmės, maldos, o jau išaušus, šv. mišios — čia pat ant pakylos prie frontinių vartų. Jas laikė kun. Grigas ir kun. Boruta. Abudu išbalę nuo nemigo naktų, pamėlynavę nuo šalčio. Kažkas praneša, kad atvažiuoja tankai, — ir visi, susikabinę rankomis, puolame prie rūmų tvoros, už kurios kiemelyje vaikšto gynėjai. Aš pačioje pirmoje eilėje. Vienas pusamžis vyriškis, pasilypėjęs ant tvorelės, šaukia: ,,Tegu šaudo, tegu šaudo, aš nebijau! Lietuva bus laisva.'' Už mūsų, pirmosios eilės, — dar kokia dešimtis eilių. Tankai pravažiuoja pro šalį. Bet štai ir vėl aliarmas, ir vėl susikibę puolame prie rūmų tvoros. Susikabinę giedame posmelį po posmelio. Paskui kažkas pradeda

Barikados prie Lietuvos parlamento rūmų 1991 sausio 13. Nuotr. V. Korkučio.

kalbėti rožančių. Netoliese viena moteriškė klausia: ,,Gal kas turite šv. Agotos duonos?'' Atsiliepia turinčios kelios moterys. Vadinasi, išgelbėsime Parlamentą nuo gaisro, nors jis jau visas tuo metu buvo pakvipęs benzinu — buvo iš kalno pasiruošta Pilėnų likimui...

...Po neramios dienos atėjo dar neramesnis vakaras. Žinios per radiją ir televiziją plaukė vis nerimastingesnės. Pagaliau nutrūko radijo balsas. Televizoriaus ekrane dar pamatėme į bokštą įsibrovusius desantininkus, užfiksuotus paslėpta kamera. Automatų buožėmis jie trankė ir daužė duris. Lauke girdėjosi šaudymas, žmonių riksmas, ir staiga viskas nutilo. Vilnių drebino patrankų šūviai. Netrukus pagauta Kauno radijo banga ėmė pranešinėti, kas dedasi prie Bokšto: kiek nušautų, kiek sužalotų, nuvežtų į ligonines...

... O šiandien, lygiai po metų, nuvažiavau vėl prie Parlamento rūmų, kur ant vieno barikadų bloko, aukštai aukštai, perskaičiau įkvėptus žodžius didžiulėmis raidėmis: ,,Dievulėliau, ačiū!'' Seni plakatai, ant virvių suverti sovietiniai pasai, kariniai bilietai, ubagiškieji rubliai, vaikų piešiniai jau nurinkti ir sunešti į muziejų ekspozicijai. Tai gyva, istorinė medžiaga. Apėjau visą Parlamentą. Užkalbinau brolius žemaičius, susiradusius pernykštę savo vietelę ir besiruošiančius taip kaip pernai užsikurti laužą. Jie parodė man krūvą pernykščių nuotraukų, parodė ir Landsbergį ir pasakė: ,,Tai Vytautas Didysis!''. ,,Aha, — pasakiau, — bet kiek daug kas jo nekenčia!''

Sausio 13-tosios aukų laidotuvėse susirinkusi minia Vilniuje. Nuotr. V. Korkučio.

„Tep, Tep, — sutiko žemaitėliai, — daug dar yra raudonskūrių". Ir šitie paprasti tolimo Žemaitijos miestelio gyventojai supranta, kad Landsbergis nelyginant lakmuso popierėlis...

...Šiandien, stebėdama nepaprastą parlamento posėdį kruvinųjų metinių proga, mačiau ir du praėjusių dienų „herojus", išsidrėbusius krėsluose ir vis besiplepančius tarp savęs... Prieš akis tebestovi jiedu abu po Kovo 11-tosios rinkimų. Dieve, kokios tragiškos tada buvo jiedviejų fizionomijos! Ypač pirmojo, nebesugebėjusio paslėpti savo nusivylimo. Atrodė, kad jis tuoj pravirks kaip vaikas (drambloti vyrai nesugeba paslėpti savo jausmų). Tokią pat tragišką fizionomiją buvo nutėškęs ir vienas garsiausių mūsų poetų, vadintas net tautos patriarchu, antruoju Maironiu...

...Kalbėdamas šiandien per radiją Kruvinojo sausio metinių proga, deputatas rašytojas, K. Saja skausmingai spėliojo, kas per priežastis, kad per metus laiko taip baisiai mes pasikeitėm. Pernai, broliškai susikabinę rankomis, su malda ir giesme lūpose, su Tėvynės meile liepsnojančiomis širdimis ėję prieš tankus, prieš kraujo ištroškusius galingo priešo kareivius, šiemet vienas kito mirtinai neapkenčiame. Toji neapykanta tiesiog irracionali. Protu jos nepaaiškinsi, kaip turbūt nepaaiškinsi nei Jugoslavijos, nei Kaukazo skerdynių. Norom nenorom imi galvoti, kad artinasi ir pas mus Dievo rykštė, nuo kurios pirmiausia kenčia nekaltieji...

J. S. — 1992 sausio 13,
Vilnius

VISU VEIDU Į VAKARUS!

FELIKSAS JUCEVIČIUS

Niekas taip neapreiškia istorijos fatališkumo kaip nesulaikoma laiko tėkmė. Bėgantys metai ne tik suraukšlina veidus ir nusilpnina atmintį, bet taip pat niekais paverčia bet kokias iliuzijas ir atbaigia kartais košmarais gražiausius sapnus. Ar istorija nesukuria baisių ir kraujuotų fantomų, už kuriuos ji niekada mūsų neatsiprašo? Taipogi negalime nematyti stebėtinų šviesos proveržių, kuriems ji leidžia kartais pasirodyti. 1991 metų rugpjūčio įvykiai Maskvoje yra vienas iš tokių proveržių. Apskritai šio amžiaus politiniai įvykiai yra istorinės prošvaistės, ir ims daug laiko pilnai juos suprasti. Reikia turėti mintyje ne tik Sovietų imperijos griuvimą, bet dar bankrutavimą marksistinės ideologijos, kuria rėmėsi ta imperija ir kuri grėsmingai skverbėsi į visus kontinentus. Kodėl tai įvyko? Kad griuvo Sovietų imperija, tai nieko naujo istorijoje: ji byloja daugelio imperijų žlugimą, mūsų žemė yra iš tikrųjų siete nusieta įvairiausių imperijų griuvėsiais. O kaip aiškinti marksistinės ideologijos dezintegraciją? — Nežmonišku žmogiškosios prigimties ignoravimu: ji ignoravo žmogaus laisvę, ji ignoravo žmogaus religinį polėkį, ji ignoravo žmogaus teisę į nuosavybę. Marksistinė ideologija prievartavo žmogaus prigimtį, ir už tai ji turėjo brangiai sumokėti. Romėnai sakydavo, kad dievai dovanoja visada, žmogus kai kada, bet žmogiškoji prigimtis nedovanoja niekados. Kad tai tiesa, tai liudija marksistinės ideologijos spektakuliarinis bankrotas šio amžiaus pabaigoje.

Sekdami Sovietų imperijos raidą šiame amžiuje, negalime nepastebėti, kad tai siejasi artimai su mūsų tautos likimu. Ant caristinės Rusijos griuvėsių kylant Sovietų imperijai, Lietuva atgavo laisvę. Kai Sovietų imperija ir Tretysis Reichas dalijosi pasauliu, ji prarado tą laisvę. Griūnant Sovietų imperijai, mūsų tauta vėl tapo laisva. Štai kodėl šio amžiaus paskutinysis dešimtmetis liks reikšmingas mūsų tautai. Man atrodo, kad ir po laisvės atgavimo šis dešimtmetis yra mums

labai svarbus.

Gyvename suraizgytame ir sumazgytame pasaulyje. Tas mūsų pasaulis skrieja globalinių ryšių orbitoje; čia nebėra ramybės būsenų, o tik konvulsingi dinamikos protrūkiai, jam sunku išvengti jokių principų nepaisančio traukos lauko, ir štai kodėl jam taip būdingi etinis indiferentiškumas, sarkastinis nusiteikimas ir įžūlus agresyvumas. Tokiame pasaulyje sunku orientuotis ir dar sunkiau daryti teisingus sprendimus. Todėl svarbu, kad žengdami pirmuosius žingsnius kaip laisva tauta, mes pasirinktume teisingą kelią. Kad tai galėtume padaryti, esame reikalingi sveikų principų, aukštos politinės kultūros, entuziazmo ir turime žinoti kryptį.

Visų pirma mums reikia *vadovautis principais*, kurie nepriešstaraują žmogiškajai prigimčiai ir žmonijos tūkstantmetei išmančiai. Principai yra tos gairės, kurios padeda žmonijai susirasti išeitį net ir sunkiausioje situacijoje, kaip tai liudija istorija. Nors Amerikos kolonijos buvo susiskaldžiusios, bet vis dėlto jos sugebėjo rasti bendrą kalbą ir sukurti nepriklausomą valstybę, nes niekada neišleido iš akių laisvės ir lygybės principų. Čia verta prisiminti ir kitą amžiną principą, formuluotą Kalno pamoksle: „Visa, ko norite, kad jums darytų žmonės, ir jūs patys jiems darykite.“ (Mt 7, 12) Tai aukso taisyklė, kuri galioja visų rasių, visų religijų, visų tautų žmonėms ir visais laikais. Ko reikalauja šis principas iš mūsų? Būti žmoniškiems. Niekada nesubręsime pilnai tautiškai ir etiškai, jei nemėginsime rasti visų pirma to, kas mus jungia, o visus mus jungia tam tikras gyvenimo būdas, kurį apsprendė giminystė, tradicija, kalba, papročiai ir istorija apskritai.

Negalime taip pat likti abejingi autentiškai politinei kultūrai. Žinoma, tai galima suprasti ir aiškinti įvairiai. Tačiau kalbant labai bendrai, galime sakyti, kad politika siejasi su valstybės gyvenimu bei valstybinių reikalų tvarkymu, o

... Nesubręsime pilnai tautiškai ir etiškai, jei nemėginsime rasti visų pirma to, kas mus jungia...

kultūra pirmine šio žodžio prasme reiškia žemės transformaciją žmogaus veikla. Tai savos rūšies metafora. Išdirbta žemė skiriasi nuo neišdirbtos, lygiai kaip politiškai išlavintas protas skiriasi nuo politinio analfabeto. *Politinė kultūra* turi ryšio su politiniu išsiauklėjimu, politiniu išsilavinimu, politiniu susiformavimu, ir štai kodėl ji yra būtina sąlyga, kai žmogus nori sėkmingai ir išmintingai veikti politinėje plotmėje. Tai reikia dar patikslinti — politinė kultūra turi dar objektyvų aspektą ir subjektyvų aspektą. Objektyviai suprasta politinė kultūra yra jos turinys ar savos rūšies žinių bagažas, ir todėl kalbame kartais apie plačią ir turtingą politinę

... Entuziazmas yra tas dvasinis polėkis, kuris tiesia kelius tautos kūrybiniam genijui.

kultūrą, lygiai kaip kalbame apie enciklopedinę kultūrą apskritai. Iš tikrųjų nėra politinės kultūros be istorijos pažinimo, be socialinių ir ekonominių jėgų žaismo supratimo, be išmanymo, kaip žmonės ir masės elgiasi tam tikrose situacijose. Kitais kartais suprantame politinę kultūrą subjektyvine, formaline prasme: tada mūsų dėmesys yra nukreiptas ne tiek į jos turinį, kiek į asmens sugebėjimą politiškai mąstyti bei daryti politinius sprendimus. Susiduriame taip pat su politinės kultūros dar bendresniu įvaizdžiu, apimančiu politinį gyvenimą bei politinių reikalų tvarkymą apskritai. Čia turime reikalo su visuomenės politiniu sumanumu, jos sugebėjimu suprasti politikų veiklą bei politinę situaciją. Bet kaip mes besuprastumėme politinę kultūrą, viena turi būti mums aišku, kad jos negali būti be pagarbos žmogui, kokios jis rasės ir kokių politinių įsitikinimų jis bebūtų, ir be jos nėra ir negali būti pilnutinės demokratijos.

Nemažiau *esame reikalingi entuziazmo,* nuo kurio priklauso kaip paskiro žmogaus, taip ir tautų gyvenimo pasisekimas. Išeivijoje kaip organizacijose, taip ir parapijose pastebimas sustingimas, net savo rūšies pelėsių pasirodymas. Daugelio iš mūsų niekas nebedomina ir niekas nebežavi, dažnai esame visai abejingi didžiosioms dvasinėms vertybėms, kaip tiesai, gėriui, teisingumui, ir taip atsitiko, nes leidome savo gyvenimą užviešpatauti materializmui. Aišku, mus veikia mūsų civilizacijos materialistinė aplinka, bet tai gali paaiškinti, o ne pateisinti mūsų sumaterialėjimą. Jei norime pilnai ir prasmingai gyventi, reikia mums pabusti iš dvasinio miego, slegiančio abuojumo, nuolatos turi mus lydėti entuziazmas. Dvasinis polėkis, tai ką Henri Bergson vadino **elan vital,** yra geriausias prasmingo gyvenimo laidas. Niekas taip nestabdo ir nekliudo tautinio bei kultūrinio išsivystimo, kaip vangumas ir abejingumas. Dvasiškai apsnūdusi tauta neprivers niekada sau tarnauti gamtinių jėgų, niekada nesukurs meno šedevrų ir dieviškos muzikos, niekada neatliks herojinių veiksmų. Iš tikrųjų entuziazmas yra tas dvasinis polėkis, kuris tiesia kelius tautos kūrybiniam genijui.

Yra dar kitas imperatyvas — mums reikia *suktis visu veidu į Vakarus.* Kadaise Stasys Šalkauskis įtaigojo, kad lietuvių tauta turi jungti Rytus ir Vakarus. Kaip tai beaiškintume, viena aišku, kad ši jo tezė neišlaiko istorinės logikos kritikos. Slaviškieji Rytai dominavo perdaug mūsų gyvenimą, jog galėtumėme dar puoselėti panašias iliuzijas. Kad jau laikas mums nuo jų griežtai atsiriboti, tai iš

naujo mus perspėja šio amžiaus mūsų tautos tragedija. Tai nereiškia, kad turime ignoruoti Puškiną, Gogolį, Dostojevskį, Tolstojų ar Adomą Mickevičių. Kiek jie įkūnija savo kūryboje amžinąjį žmogų, jie priklauso visų tautų lobynui. Bet be jų, ką slaviškieji Rytai gali mums pasiūlyti? Kadangi mes radikaliai pasisakome už demokratiją, tai jie mums tikrai nepakeliui. Kaip istorija byloja, jie nešė mums netvarką, šovinizmą ir absoliutinę diktatūrą. Aišku, Vakarai turi ydų, bet Rytai turi jų nemažiau. Neneigiu, kad Rytai turi įdomių vertybių, bet Vakarai turi jų dar daugiau. Todėl tikrai nepralaimėsime nieko, o tik daug laimėsime, jei suksime visu veidu į Vakarus.

STUDIJŲ SAVAITĖS

LIETUVOJE

Pirmoji Į laisvę fondo Lietuvos filialo rengiama studijų savaitė vyks 1992 gegužės 11-17 dienomis. Pirmąją dieną savaitės atidarymas bus Vilniuje, iš ten dalyviai autobusu važiuos į Nidą, kur Lietuvių rašytojų sąjungos viloje bus tęsiama tolimesnė savaitės programa. Vedamoji šios studijų savaitės tema: PILNUTINĖ DEMOKRATIJA: IDĖJOS, REALIJOS IR PERSPEKTYVOS. Iš JAV į Lietuvą tuo metu organizuojama kelionė. Dėl informacijų kreiptis į Vytautą Petrulį adresu: 30115 Brookview, Livonia, MI 48152. Tel. 313-525-0294.

EUROPOJE

39-toji Europos lietuviškųjų studijų savaitė bus 1992 rugpjūčio 16-23 dienomis Bervange, Austrijos Tirolyje, idiliškoje Alpių kalnų papėdėje. Pilnas pragyvenimas dienai — 470 austrų šilingų, arba 41 dol. asmeniui. Registruotis iš anksto šiuo adresu: Irena Joerg, A-6473, Wenns 62, Austria.

AMERIKOJE

36-toji JAV ir Kanados lietuviškųjų studijų savaitė, rengiama Lietuvių Fronto bičiulių, šią vasarą bus ir vėl Dainavoje rugpjūčio 23-30 dienomis. Registruotis ir kambarius užsisakyti prašome pas Joną Vasarį adresu: 979 Proehl Drive, Barberton, OH 44203. Tel. 216 644-7411. Registracijos mokestis — 15 dol. šeimai.

LIETUVA, IŠEIVIJA IR LIETUVIŲ BENDRUOMENĖ

Žiaurios okupacijos laikotarpiu Vakarų pasaulyje gyvenantieji lietuviai savo didžiausią dėmesį skyrė Lietuvos išlaisvinimui ir lietuviškumo išeivijoje ugdymui. Dabar, Lietuvai atstačius nepriklausomą valstybę, išeivija pasijuto įvykusio ilgai laukto stebuklo išmušta iš įprastinės darbo ir rūpesčių rutinos. Atsiranda vis daugiau klausimų dėl tolimesnės įvairių organizacijų ir net Lietuvių Bendruomenės veiklos prasmės, o geriausiu atveju, dėl tos veiklos naujos krypties, naujų uždavinių.

Norėjome patirti, kaip naująją padėtį vertina išeivijos visuomenininkai, kultūrininkai, ko iš jos tikisi, kokios jų nuomonės visais tais rūpimais klausimais. Redaktorius išsiuntinėjo arti 40 anketų. Jas gavusiųjų tarpe buvo žurnalistų, redaktorių, organizacijų vadovų, Lietuvių Bendruomenės veikėjų (buvusios ir naujosios JAV Krašto valdybos), įvairių profesionalų, jaunesniųjų ir vyresniųjų, moterų ir vyrų, dirbančių ir pensininkų. Nebuvo tikėtasi iš visų gauti atsakymus, tačiau jų galėjo būti daugiau. Iki šio numerio paruošimo buvo gauti 5 atsakymai. Juos čia ir spausdiname. Pokalbyje dalyvauja: Alfonsas Nakas — žurnalistas; P. Algis Raulinaitis — ekonomistas, visuomenininkas, LFB tarybos pirmininkas; dr. Antanas Razma — gydytojas, buvęs JAV LB pirm., visuomeninkas, Lietuvių Fondo steigėjas; Antanas Saulaitis, S.J. — kunigas, redaktorius, jaunimo organizacijų vadovas; Juozas Žygas — žurnalistas.

PASTABA: šiame pokalbyje žodis „išeivija" taikomas visiems užsienyje gyvenantiems lietuviams — tiek išvykusiems iš Lietuvos, tiek ir jau užsienyje gimusiems. (Red.)

Kaip keičiasi Lietuvių Bendruomenės ir apskritai lietuviškosios išeivijos uždaviniai šiuo metu, Lietuvai atstačius nepriklausomą valstybę?

Saulaitis: Gerai, kad *Į laisvę* klausimas yra apie LB **uždavinių** keitimąsi, o ne apie jos **tikslų.** Daug kam pasidarė neaišku, kokie dabar išeivijos tikslai, ką dabar reikalinga ir įmanoma veikti. „Kam mums reikia lituanistinių mokyklų, jeigu vaikus galime siųsti į Lietuvą kalbos išmokti? Kodėl mums reikia tautinių šokių grupių? Jei norėsime gero koncerto, pasikviesime iš Lietuvos!". Čia pažodžiui išrašytos pastabos girdėtos Čikagos Jaunimo centre.

Lietuvos atžvilgiu mūsų uždavinys buvo kelti jos vardą ir bylą. Ši byla nėra užklijuota — dar daug neišspręstų visuomeninių, politinių, ekonominių reikalų. Išeivijos arba tiksliau už Lietuvos ribų gyvenančių atžvilgiu uždaviniai lieka tie patys kaip ligi šiol: švietimas, kultūra, visuomeninė veikla. Naujas uždavinys būtų tarpusavio ryšiai ir naujoji imigracija arba migracija. Mums reikia pagalbos susikalbėti, suprasti Lietuvos kultūros žmones ir lietuvių kilmės kitų šalių kultūros žmones. Vėliausiai imigracijai — tiek pasiliekantiems už Lietuvos, tiek studijuojantiems ar besisvečiuojantiems — mūsų talka galėtų būti daug veiksmingesnė.

Nakas: Svarbiausius uždavinius padiktuos laikas ir aplinkybės.

Razma: Iki šiol buvęs pirmasis uždavinys, pirmoji didžioji misija — lietuvybės ugdymas ir jos išlaikymas lietuvių išeivijoje likosi toks pat svarbus, o gal net dar svarbesnis. Tik dabar išeivijos jaunimas gali Lietuvą pažinti ne vien vadovėlių ir knygų puslapiuose, bet ir lankydamiesi gražioje tėvų-protėvių šalyje. Antroji didžioji LB misija — tautos išlaisvinimas pasikeitė į Lietuvos atstatymą. Į šitą akciją turėtų įsijungti kiekvienas lietuvis.

Raulinaitis: Iki šiol LB rūpinosi išeivijos kultūriniais, švietimo ir politikos, vadinamojo vadavimo, reikalais. Šiuo metu reikėtų sustiprinti veiklą kultūros ir švietimo srityse, nes išeivija daugumoje liks kur dabar gyvena, išskyrus mažą dalį, kuri persikels Lietuvon. O lietuvybės išlaikymas (vienas iš LB uždavinių) reikalaus dar didesnių pastangų. Keletą ar keliolika metų negalime tikėtis daug pagalbos, a la Draugijos užsienio lietuviams remti, iš Lietuvos vyriausybės. Politinė veikla ir toliau bus reikalinga, ieškant pagalbos Lietuvai gyvenamųjų kraštų vyriausybėse, etc.

Žygas: Lietuva dabar yra atstovaujama jos vyriausybės ir diplomatinio personalo. Tad Lietuvių Bendruomenei nebereikėtų politikoje maišytis.

Kam turėtų būti skiriamas pagrindinis Lietuvių Bendruomenės uždavinys: savo pačių reikalams — išeivijai, ar Lietuvai? Kuria kryptimi LB-nės ir net kitų organizacijų veikla turėtų būti vystoma: kultūrine, politine, socialine?

Razma: Išeivija ir Lietuva — abi

lygiai svarbios LB-nės kryptys. Vlikui žengiant prie užsidarymo, LB dabar pasiliko pati svarbiausia ir veikliausia išeivijos organizacija. Jos pagrindinis dėmesys dabar turėtų būti kreipiamas išeivijos aktyviai kultūrinei veiklai, rėmimui lituanistinių mokyklų bei jaunimo organizacijų, spaudai, radijo valandėlėms, rūpesčiui socialiniais patarnavimais į vargą patekusiems lietuviams.

Be abejo, LB privalo įsijungti į Lietuvos atstatymą tiesiogiai, o taip pat ir verbuojant amerikiečių humanitarines, politines organizacijas, fundacijas, tuo parūpinant ekonominę ir kitokią paramą. Savo visuomeninę-politinę veiklą LB turėtų koordinuoti su savo krašte esančiu Lietuvos ambasadoriumi.

Nakas: Rūpintis išeivija, kad nenutaustų; rūpintis Lietuva, kad greičiau atsistotų ant kojų. Tarpusavy, išeivijoje, kultūrinė veikla turėtų pirmauti. Politinės LB jėgos turėtų budėti, kad Lietuva neįklimptų į tarpvalstybines nemalonias painiavas, o jai įklimpus, padėti išsipainioti. Socialinė LB veikla lygiai reikalinga ir išeivijai, ir Lietuvai.

Raulinaitis: Kaip jau užsiminiau atsakydamas į pirmąjį klausimą, pagrindinis dėmesys atkreiptinas į lietuvybės išlaikymą. Savaime suprantama, jeigu lietuvybė neišsilaikys, tai ir pati LB nustos egzistavusi.

Saulaitis: Vienas Lietuvos — išeivijos bendravimo įvaizdis yra tarpkarinė Draugija užsienio lietuviams remti (DULR). Lietuva kaip kamienas ir šaltinis rūpinosi išeivių gerove, švietimu, ryšiais su Lietuva. Šiandien tokia srovė ir vėl Lietuvoje prasideda. Kol Lietuva sustiprės, LB turės tęsti savo pagrindinį uždavinį-gaivinti ir apjungti atskirų šalių lietuvius ir šiuos kraštus savo tarpe.

Vienas nuolatinių uždavinių yra padėti išeiviams lietuviškumo laikytis, lietuvybę ugdyti, nes paprastai bet kurios tautos šakos jau antroje kartoje tampa „sceninės tautybės" žiūrovai: kai kurios tautinės vertybės ir apraiškos atrenkamos ir įkeliamos scenon, nebegalėdamos tapti kasdienio gyvenimo būdo dalimi. Mes plojame koncertuose, bet net prie vaišių stalo ar namuose darosi sunku savaime dainuoti.

Manau, kad LB turi būti kitų talkininkė, neturinti kartoti, ką kitos organizacijos daro, o užpildyti spragas ir stumti, traukti ten, kur dabar reikalinga. Kai kur LB yra gal vienintelis vienetas, kitur — vienas iš daugelio visokių draugijų.

Svarbu taip pat yra ne tik ką daryti politinėje, kultūrinėje ar švietimo srityje, bet kaip, kokiu būdu. Kai kur jau stengiamasi įtraukti priaugančias kartas, jaunimą. Jeigu tie patys žmonės prie LB ar kitos organizacijos valdybos stalo sėdi 30 metų, tai uolumo ir pasišventimo ženklas. Tačiau atsiminkime, kad įmonėje ar bendrovėje kūrybingiausiu laikomas žmogus iki 45 metų amžiaus, o jeigu jau 15 metų jis dirba tose pačiose pareigose — įmonė jau bėdoje.

Kaip išeivija gali geriausiai padėti Lietuvai? Kaip Lietuva — išeivijai?

Raulinaitis: Negalime ir suskaičiuoti visų galimų pagalbos būdų. Dalis jų jau vykdoma — jaunimo dalyvavimas Lietuvos atstatyme dirbant ir talkininkaujant Aukščiausioje Taryboje, Vyriausybėje, Vytauto Didžiojo universitete ir kitose mokslo įstaigose, šalpos ir kitokios labdaringos veiklos organizavimas, verslo žinovų dalyvavimas ūkio steigime. Turime atsiminti, kad per tuos kelis dešimtmečius išeiviai susikūrė neblogą materialinį pagrindą, įsigijo įvairių profesijų ir patyrimo. Visa tai reikia, jei galima taip išsireikšti, perkelti į Lietuvą. O kai kas, pamatęs esamas ūkines galimybes, gal susigundys ir sugrįš į savo ar tėvų gimtinę. Gal geriausia į šį klausimą galime atsakyti kiekvienas savęs paklausdami — ką mes mokame ir žinome — ir tą savo patyrimą panaudoti Lietuvos atstatymui.

Iš Lietuvos šiuo metu ypatingos pagalbos net nereikia tikėtis. Lietuva turi tiek daug atliktinų darbų, kad išeivijai padėti daug negali. Laikui bėgant didžiausia pagalba galima švietimo srityje, parūpinant vadovėlius bei materialiai remiant lietuvybės išlaikymo darbus ir darbuotojus.

Žygas: a) Išeivija pastoviai Lietuvą remia. Didelio antplūdžio paramos nebereikia tikėtis, kadangi per daug rankų į išeivijos kišenę jau įkišta.

b) Iš Lietuvos greitu laiku jokios paramos negalima tikėtis. Nebent, kad sutvarkytų įvairių deputatų ir pasipinigautojų antplūdį.

Saulaitis: Kaip padėti Lietuvai išsprendė jauni žmonės. Per sunkiausius persikeitimo laikus Aukščiausioje Taryboje talkininkavo išeivijos ,,vaikai'', o ne pajėgiausio 40-60 m. amžiaus profesionalai. Ir jie greitai suprato, kaip ir kiti (pvz. APPLE) talkininkai, kad paskaitos Lietuvoje nedaug tepadeda, o tereikia asmeniškai pritaikyti savo patirtį, veikti, dirbti, prisidėti be jokio išdidumo ar prielaidų. Kaip tik dabar geras laikas verbuoti žmones Lietuvai, kai Vakaruose sunku su darbais. LB ir jos bendradarbių uždavinys būtų sutelkti lėšas, kad savanorišką darbą atlikę ir grįžę iš neapmokamo darbo Lietuvoje rastų keletą šimtų ar tūkstančių gyvenimo pradžiai.

Išeiviai galėtų padėti Lietuvos valstybei ir jos įstaigoms Vakaruose, pvz., talkinti meno parodų organizavime gyvenamo krašto dailės įstaigose. Gal reikės prekybos raštinių prie konsulatų, o ir pačias atstovybes išlaikyti, kol Lietuva atsistos ant valiutinių kojų.

Būtina ką nors sutarti naujų imigrantų reikalu, pvz., JAV lietuviams spausti JAV valdžią, kad išduotų laikinus leidimus dirbti ir užsidirbti. Nauji ateiviai reikalingi ir medžiaginės paramos, nekalbant apie dvasinę pagalbą ar bendravimą parapijose, kultūroje, aukštajame moksle.

Lietuva išeivijai padėjo per visus tuos metus savo tikėjimo

pavyzdžiu — Šiemet 20 m. švenčianti L.K.B. Kronika turėjo milžinišką įtaką į mūsų religinį nusiteikimą. Pamaldose už Lietuvą bažnyčios buvo pilnos, o dar labiau — 1991 rugsėjo mėn. padėkos šventėse. Būtų gaila, jeigu tikinčiųjų pavyzdys ir jėga nutruktų, dar plačiau neįsiliejęs į išeivijos ir bendrai pasaulinės Bažnyčios sąmonę. Kai Vakaruose dabar tik įjungiami pasauliečiai, pvz., į bažnytines tarnybas, tai jau dešimtmečius vyko Sibire, kur neturint dvasininko kas nors (vyras ar moteris) tai ištremtai bendruomenėlei dvasiškai vadovavo, laidojo, krikštijo, pravedė santuokos apeigas.

Nakas: Kartoju atsakymą į pirmąjį klausimą: kaip laikas ir aplinkybės „patars''. Girdisi vis daugiau balsų, kad nuo beveik 50-mečiui įkalintos tėvynės esame labai nutolę, vieni kitų nebepažįstame, nebesusikalbam. Kas tik mėgstame ir pajėgiame keliauti, skriskime į Lietuvą! Net ir tie, kurie ten giminių nebeturime. Užmirškim keleriems metams egzotiškus kraštus. Dirbantieji Lietuvoje praleiskim atostogas. Pensininkai ten po mėnesį kitą, ar ilgiau, pasilikime. Mūsų turizmas jiems atneš dvasinės paguodos ir materialinės naudos. Ten būdami patirsime ir kaip Lietuva gali padėti išeivijai.

Razma: Lietuvai galime padėti kiekvienas asmeniškai arba per LB-nę nuolat kreipdamiesi į savo krašto kongresmanus ar kitus pareigūnus, kad Amerika (o taip pat ir kiti kraštai) įvairiai remtų mūsų atsistatančią Lietuvą. Lietuva išeivijai jau dabar pagelbsti siųsdama pas mus įvairius savo meno ir dainos ansamblius, kūrėjus, solistus, lituanistus. Reikalinga, kad tai ir toliau tęstųsi, kad išeivijos veikla būtų gyvinama ir lietuvybės išlaikymas mūsų jaunojoje kartoje ugdomas.

Jaučiame, kad norint-nenorint reikės į LB-nės veiklą įtraukti lietuviškai nebekalbančią išeivijos dalį. Ar dvikalbiškumas LB-nės veikloje atneš teigiamų ar neigiamų pasekmių?

Nakas: Jeigu JAV, Kanada ir Australija per kelerius ateinančius metus nepriims iš Lietuvos tūkstančių naujų imigrantų, dvikalbiškumas nebeišvengiamas. Tokiu atveju, Dieve duok, kad dar labai ilgai dvikalbiškumas išlikty, kad mūsų vaikaičiai greit netaptų vienakalbiais...

Saulaitis: LB jau daugelyje kraštų, apylinkių veikia dvikalbiškai — tai būtų naujiena tik Čikagai. Sumanios tos LB apylinkės, kurios į savo veiklą įtraukia visus lietuvių kilmės žmones ir jų artimuosius — vis daugiau draugų Lietuvai ir lietuviškiems reikalams pagrindu. Dvikalbiškumą prieš 75 m. svarstė Lietuvos vyčiai (tai puikiai ištirta kun. V. Valkavičiaus istorijoje); nebereiktų LB-nei visa tai iš naujo svarstyti.

Razma: Negalime užsitverti geto tvora ir į mūsų kiemą įsileisti tik lietuviškai kalbančius. Yra daug lietuvių, silpnai arba visai nekalbančių lietuviškai, o taip pat ir ne

lietuvių kilmės asmenų, norinčių įsijungti į mūsų veiklą ir pagelbėti Lietuvai. Turime net keletą LB-nės apylinkių, susiorganizavusių jau Lietuvai atgavus laisvę, prašančių iš LB krašto valdybos instrukcijų, kaip ateiti į pagalbą Lietuvai. Su tų apylinkių vadovais susikalbėti kartais galima tik angliškai. Aišku, juos reikia raginti mokytis lietuvių kalbos. Bet nuo dvikalbiškumo nepabėgsime, jeigu norėsime turėti didesnį visuomenės užnugarį savo veiklai ir Lietuvos paramai.

Neturėtume sekti katastrofišku Amerikos savininkų — indėnų likimo pavyzdžiu. Užsidarę savo kultūros židiniuose jie prarado bet kokią įtaką ir galią į savo Ameriką. Šis klausimas yra svarbus, atsakymų bus įvairių, privalome tai diskutuoti šaltai, atvirai, inteligentiškai.

Žygas: Reikia atsižvelgti į istorinę patirtį. D. L. Kunigaikštystė išnyko beveik nepalikdama jokių pėdsakų, kadangi lietuvių kalba joje vietos neturėjo. Tačiau, mažesnėse vietovėse, kur vyrauja 2-3-čios lietuvių kartos žmonės, anglų kalbos irgi negalima atmesti.

Raulinaitis: Manau, kad dvikalbiškumo įvedimą seks perėjimas į vienkalbiškumą ir, tokiu atveju, atsisakymą lietuvių kalbos ir išimtinį naudojimą gyvenamojo krašto kalbą. Tada LB supanašės į Lietuvos vyčius ir atsiras dvi organizacijos, siekiančios to paties tikslo — pagalbos Lietuvai. Jeigu laikome lietuvybės išlaikymą pagrindiniu LB uždaviniu, sunku įsivaizduoti jo vykdymą be lietuvių kalbos.

Diagnozė — Ar mūsų išeivija apskritai yra dar pajėgi stipresnei veiklai? Ar Lietuvių Bendruomenė dar turi entuziazmo? Kur ji pajėgi ir kur silpna?

Razma: Manau, kad lietuvių išeivijos veikla net sustiprėjo Lietuvai atgavus laisvę. Kai kur net padidėjo lituanistinių mokyklų vaikų skaičius, sustiprėjo kultūrinis gyvenimas, žinoma, dalinai su iš Lietuvos atvažiuojančių kultūrininkų pagalba, suaktyvėjo visuomeninė-politinė veikla. Dar yra daug entuziazmo vyresniųjų ir jaunesniųjų veikėjų tarpe, ieškomi nauji veikimo metodai, šviesiai žiūrima į lietuvių išeivijos ateitį. Juk, pavyzdžiui, ir aukų įplaukos Lietuvių Fondui 1991 metais buvo didžiausios.

Nakas: JAV ir Kanados LB dar pajėgi veikti „visais frontais". Kiek silpnesnė Australija. Labai mažai težinau apie veiklą Europos kraštuose ir P. Amerikoje.

Žygas: Reikia žinoti, kad išeivijos jėgos silpnėja. Tad atsižvelgiant į tai, negalima jos jėgų į visas puses išvaistyti, o koncentruotis į švietimą ir kultūrinę veiklą. Naujai atvykstančiųjų įsijungimo dar nereikia tikėtis.

Raulinaitis: Sunku ką nors šiuo metu pasisakyti apie pajėgumą tolimesnei veiklai, kai pati LB yra persitvarkymo laikotarpyje. Paskutiniuoju metu ji didžiausią dėmesį kreipė politinei veiklai. Entuziaz-

mas ar jo stygius priklauso nuo individų. Kur atskiri asmenys pilni entuziazmo pradeda veikti, ten ir veikla klesti. Kaip pavyzdį galime sumineti Philadelphijos Informacinį centrą, iš kurio išsivystė dabartinė JAV Krašto valdyba.

Saulaitis: Lietuvių Bendruomenė turi dar daug uolios nuotaikos veikliųjų tarpe. Visuomet posėdžiuose būna pagunda elgtis, lyg LB yra tik tie, kurie veikia, atsiliepia, prisideda, arba dar blogiau — kad LB yra organizacija, o ne sąjūdis (ta pati pagunda liečia, pvz., ir ateitininkus, ir skautus, kurie taip pat yra iš esmės ne organizacijos, o sąjūdžiai, judėjimai, senoviškesniu terminu tariant). Sąjūdžio dvasią saugo tik kuklus solidarumo mokestis.

Spaudoje paskelbtais JAV LB duomenimis, 1966-68 metais lituanistines mokyklas lankė daugiau mokinių negu dabar, pagrindinių lietuviškų leidinių prenumeratos buvo gausiausios, stovyklose daugiausia stovyklautojų. Jeigu į JAV po II-jo karo atvyko 40.000 lietuvių, šiandien turėtų būti jau 70.000, neskaitant mišrių šeimų. JAV LB rinkimuose daugiausia balsavo 10.000, o kartotekoje (kai prašoma pinigų šventėms, seimams, kongresams, Dovana Lietuvai fondui...) yra apie 12.000 adresų. Tai reiškia, kad didelė dauguma lietuvių dar nepasiekta. Paprastai sakoma, kad tik ketvirtadalis visų lietuvių kilmės žmonių kaip nors bendrauja parapijose, prenumeruodami spaudą, priklausydami draugijoms, lankydami šventes.

Patirtis rodo, kad nelabai kas yra linkęs iš telefonų knygų ieškoti lietuvių kilmės žmonių, bent kad jie turėtų ryšį, jeigu jie ar jų vaikaičiai susidomėtų lietuviais ir Lietuva. Kai Lietuva pradėjo prisikelti, staiga visur kaip grybai pradėjo atsirasti „nematyti, negirdėti" lietuvių kilmės asmenys. O tokių yra dar kelis kart daugiau. Sąjūdis visuomet rūpinasi, kad jo siekiai, dvasia sklistų kuo plačiau, ir nenurimsta, kol visos galimybės neišsemtos.

Prognozė — Kokia lietuviškosios išeivijos ir Lietuvių Bendruomenės ateitis XXI amžiaus pradžioje?

Saulaitis: Geriausia pranašystė apie ateitį, kurią teko išgyventi buvo pokalbis VI metu 1987-8 metais Australijos Sidnėjaus gatvėje su jaunu punskiečiu. „Ar manai", — klausė jis, — „kad už 10-15 metų šiame mieste kas nors dar kalbės lietuviškai?" Atsakyti nebuvo sunku: — „Ar manai, kad 1832 metais pirmieji Australijos lietuviai, pabėgę nuo caro po 1831 m. sukilimo, vaikščiodami čia Sidnėjuje pagalvojo, kad mudu už 150 metų čia eidami lietuviškai kalbėsime?"

Išeivijos ir LB ateitis labai priklauso nuo susikalbėjimo ir susipratimo su Lietuva. Mus skiria kultūros, galvosena, vertybės... Vienas pirmųjų uždavinių yra surasti bendrą kalbą labai intensyviomis pastangomis, seminarais ar darbo savaitėmis. Ir daug pasimokyti galime iš kitų tautybių, kurios jau seniau panašius ryšius su savo tautos kamienu

turi (lenkai, vengrai, čekai...).

Nakas: Dvidešimt pirmam amžiuje? Jei naujos bangos ir nesulauktume, 2002 metais lietuviškuose išeivijos pelenuose viena kita žarija dar žėruotų. Tik tiek. Nes *Draugo* 5-tam puslapy beskaitome tik... mirties pranešimus ir užuojautas.

Žygas: Priklausys nuo organizuotos išeivijos veiklos krypties. Jeigu veiklos kryptis bus, kaip nurodo A. Gečys (*Draugas*, 1992.I.21) — būtent: ,,tax collecting agency'', tuomet tokių vairuotojų bendruomenės laivas užplauks ant seklumos. Amerikoje vadovaujamasi dėsniu: ,,No taxation without representation!'' O Lietuva įšeivijai jokios rolės nenumato.

Raulinaitis: LB ateitis, kaip ir visų išeiviškų bendruomenių, nėra labai viliojanti. Išeiviškos bendruomenės ir organizacijos paprastoje laiko trukmėje mažėja ir silpnėja. Tą mes jau esame patyrę ir savo tarpe. Nuo pasitraukimo iš Lietuvos iki šiandien, aktyvių išeivių skaičius pastebimai sumažėjo. Vis sunkiau darosi sudaryti LB apylinkių valdybas. Tas pats ir su visomis organizacijomis. Tad XXI amžius — tempus incognitus — o tuo pačiu ir slegiantis bei gąsdinantis.

Razma: Iš prigimties esu optimistas, tad ir mano prognozuojantis atsakymas bus optimistiškas. Jeigu per beveik 50 metų išeivija, mėtyta iš vieno krašto į kitą, iš susigyvenusios vietos į svetimą, neprarado entuziazmo auginti savo jaunimą lietuviškoje atmosferoje, o Lietuvos išlaisvinimas mums buvo tik tolimas sapnas, — ir vis dėlto didelė dalis jaunimo buvo išauginta sąmoningais lietuviais, — tai ir už sekančių 50-ties metų lietuviškoji išeivija bus gyva. Ji gal bus kitoniška, labiau išsimokslinusi, sofistikuota, bet su savitu lietuvišku identitetu.

Išeivijos interesai ir Lietuvos interesai vieni kitus jungs, vieni kitus papildys ir stiprins. Jeigu izraelitai, mėtyti po visą pasaulį per kelis tūkstančius metų, neišnyko, — tikiu, kad ir mūsų lietuvių atžalynas išeivijoje atsilaikys kelis šimtmečius, palaikydamas stiprius ryšius su tauta.

Ačiū visiems dalyvavusiems pokalbyje. Jeigu atsakymų bus gauta ir daugiau, tęsime pokalbį kitame žurnalo numeryje. (Red.)

PRATĘSKIME Į LAISVĘ ŽURNALO PRENUMERATĄ IR UŽSAKYKIME ŽURNALĄ Į LIETUVĄ

IŠĖJO SŪNŪS KETURI TĖVYNĖS GINTI

Iš Antano Lukšos pasakojimo
paruošė BIRUTĖ JONELIENĖ

Juos, penkis brolius, išaugino derlinga Suvalkijos žemė, sena sodyba Prienų rajono Juodbūdžio kaime. Vyriausias Lukšų sūnus Vincas turėjo paveldėti ūkį, o keturi jaunesnieji, kitos motinos sūnūs, mokėsi universitete. Visų jų jaunystę skaudžiai palietė karas ir okupacija. O kai reikėjo pasirinkti, visi keturi be abejonių išėjo ginti Tėvynę. Trys iš jų žuvo. Antanas, patekęs priešams gyvas ir nuėjęs kančių kelius lageriuose, išliko, kad papasakotų mums apie brolius ir save. Kad papasakotų, kas jiems davė sakalų dvasią, ąžuolų tvirtumą, beribę Tėvynės meilę. Tokią didelę, kad sudegė jos liepsnose.

MAMA

Jungtis į kovą prieš okupantus mus paskatino motinos genai. Mūsų šeimoje mama vadovavo ūkiui. Tėvukas buvo žymiai vyresnis, todėl viską tvarkė mama. Pagrindinis jos tikslas buvo keturis savo sūnus išmokyti, o ūkį palikti Vincui. Jaunystė mūsų buvo sunki. Mums nebuvo valia mokslo sezonui pasibaigus paimti knygą į rankas. Pagrindinis šeimos tikslas buvo — daryti viską, kad suklestėtų tėviškė. Po birželio 15 dienos visiems buvo dalgiai, kastuvai, pjūklai rankose. Kaimynai stebėdavosi, kai visi sukibdavome kluoną skiedromis dengti — lyg iš kulkosvaidžio visi varydavome. O vakare — buvo tokia šeimos tradicija — kiemo vidury sustoję užtraukdavome dainą.

Mama, nors būdama be išsilavinimo, suprato kovos prieš okupantą esmę. Matydami okupantų represijas, neįsivaizduojamus žiaurumus, mes manėme, kad šitam ma-

PATIKSLINIMAS

Praėjusiame *Į laisvę* žurnalo numeryje (112) buvo išspausdintas Juliaus Kelero pokalbis su Nijole Bražėnaite „Prisimenant Daumantą". Tikslus Juozo Lukšos-Daumanto šeimos likimas to pokalbio metu Nijolei nebuvo žinomas. Turbūt ir pats Daumantas 1948 metais Paryžiuje, prieš jam išvykstant į Lietuvą jo nežinojo. Tik dabar, visai neseniai Nijolei Bražėnaitei besilankant Lietuvoje, ji galėjo patirti daugiau žinių apie žuvusius ir išlikusius Lukšų šeimos narius. Ji taip pat gavo kopiją Sąjūdžio Prienų tarybos leidinio „Gėlupis" (1989.X.27. Nr. 14), kuriame buvo išspausdintas straipsnis „Išėjo sūnūs keturi tėvynės ginti", iš Antano Lukšos pasakojimo paruoštas Birutės Jonelienės. Šį straipsnį, kiek sutrumpintą, čia ir persispausdiname. (Red.)

rui joks doras žmogus nesipriešinti negali. Vieną 1946 metų naktį mes visi buvome susirinkę namuose, kalbėjomės apie mūsų tragišką padėtį. Niekaip neužmirštami mamos žodžiai: „Vaikai, neišdrįskit nė vienas pasiduoti bolševikams gyvas". Šitą priesaiką tik aš vienas esu išdavęs.

VINCAS (1905)

Vyriausias. Jis buvo ūkio įpėdinis. 1947 metų gegužės mėnesį į tėviškę užėjo apie 40 enkavedistų, persirengusių partizanų uniformomis, ir išprovokavo jį duoti maisto. Vincas dar ginčijosi, bet pagaliau liepė tarnaitei Marytei paruošti valgyti. Jie pavalgė ir išėjo. O netrukus brolį suėmė ir nuteisė 10 metų lagerio.

JURGIS (1921-1947)

(Slapyvardis — Piršlys). Mokėsi Kauno VDU mechanikos fakultete. Nuo 1944 buvo įsijungęs į pogrindinę veiklą. Buvo areštuotas, bet aš perdaviau tardymo organams mūsų išgelbėto belaisvio laišką, ir Jurgi užverbavę paleido. Grįžęs jis pranešė studentams: „Vyrukai, aš jus seku". Kai tie pasitraukė, čekistai suprato ir vėl pradėjo jį persekioti.

Kai 1947 birželio 13 dieną MGB daliniai apsupo tėviškę, Jurgis miegojo klėtyje. Jis jau porą kartų buvo pabėgęs iš apsupimo, galvojo, kad laimė lydės ir šį kartą. Bet už kluono jį pasivijo kulka. Jau švintant prie lavono atvedė tėvuką. Jam tada buvo 84 metai. Tėvukas

neatlaikė šio smūgio, išprotėjo, o po keturių mėnesių mirė.

JUOZAS (1922-1951)

(Slapyvardžiai: Daumantas, Skirmantas, Juodis, Vytis, Arminas, Kęstutis, Skrajūnas). Vieną jo sielos kertelę atskleidžia laiškas sužadėtinei, rašytas Vakaruose belaukiant skrydžio į Lietuvą.

,,Ieškau ir nerandu nei kaltininko, nei atsakymo, kodėl aš šiandien čia, o ne ten, kur privalau būti. Metai su kaupu, kai paskutinius savo pėdsakus palikau kruvinos tėviškės dirvonuose. Metai su kaupu, kai akis akin nematau kryžiuojamos numylėtos mūsų Lietuvos. Metai su kaupu, kai tiesiog negirdžiu klykiančių skausmo raudų. Šie metai su kaupu jau suspėjo iš daugelio mano geriausių draugų pareikalauti nemirtingos mirties. Metai su kaupu, kai aš nedalyvauju arti mirties ir gyvybės procesijoje kartu su tūkstančiais taurių lietuvių. Perkošiu mintimis jau penktų metų krauju įmirkusius apkasus, prisimenu ilgas galerijas mirtimi paženklintų draugų ir, gyventi norėdamas, trokštu ir savo kaulus matyt besirikiuojančius tarp tų nukryžiuotų griaučių. Tik gaila to, kas nebaigta pasiekti. Tai šios Vasario 16 proga!

Mudu šiandien kalbėjom apie kantrybę. Leisk man papasakoti ir apie ją tenai. Menu vieną ankstyvą rudenį. Pavakariop į mūsų urvą atšliaužia ryšininkas, ir štai kokias gaunu žinias: šiandien 9 val. ryto buvo 200 rusų apsupta Šarūno slėptuvė. Po kelių valandų kautynių slėptuvėje gyvenę 5 partizanai nusižudė. Tie patys rusai prie slėptuvės aptiko ryšininkes Jūratę ir Ramunę. Jūratė, ištraukus pistoletą, sužeidė vieną rusą ir nusišovė. Ramunę pavakariop pusgyvę rusai atvedė į Pakuorių su tardant sulaužytais rankų sanariais...

Įsijausk į aną dalinio vado padėtį: kokį matą pasiūlei jo ištvermei ir jo kantrybei? Ką sakyt ir kaip instruktuoti kovotojus, kurie, nematydami jokios laisvės properšos, skaito savo kovos draugų likučius? Ką patart ir kaip paguost bet kurią šeimą, kurią nueini perspėti, kad slėptųsi, nes ryt išveš, kai vakare slenki į jų lūšnas? Kokias priemones naudot nušluostyti ašarom ir sumažinti skausmui širdies, kai nueini pranešti šeimai, kad vakar susisprogdino brolis, sūnus, tėvas, kad sesuo ar duktė jau nepareis, nes sutrupintais sanariais ją link Kauno išsivarė? Tai sąlygos, su kuriomis taip pat reikia susidoroti žmogiškai prigimčiai ir žmogiškai kantrybei... Jei save išskirčiau iš anų savo brangių draugų tarpo, tai jų turimą ištvermės matą aš siūlyčiau visiems jų sunkiai įveikiamose sąlygose...

Tokia tai buvo padėtis prieš vienerius su kaupu metus ir vėl praėjęs laikotarpis padėtį pakeitė ne kitaip kaip tik didesnio skausmo, kančių ir ašarų kryptimi. Ana buvusi ištvermė jau bus atsilikusi pagal nūdieną. O šia 16-tosios dienos proga mes nors ilgimės anų kančių.''

ANTANAS (1923)

(Slapyvardis — Arūnas). Pasakoja apie save:

— Mokiausi Veiverių vidurinėje mokykloje, vėliau Aušros gimnazijoje, baigiau mokytojų seminariją, o 1943 metais įstojau į Vytauto Didžiojo Universitetą. Užėjus rusams buvau šaukiamas į kariuomenę, bet nėjau, o slapsčiausi. Vienerius metus dirbau Veiverių vidurinėje mokykloje. Po to pogrindžio nurodymu išvykau į Kaišiadoris.

Perėjęs į nelegalią padėtį buvau prisaikdintas Tauro apygardos štabo ryšių skyriaus viršininko pareigoms. 1947 birželio 13 dieną turėjau suvesti Aukštaitijos apygardos vadą su Tauro apygardos vadu. Vykdant uždavinį paaiškėjo, kad tai provokacija, kad šis susitikimas buvo ruoštas MGB agentų. Kaune, Aleksoto kalne, iš pasalos ištrūkti pavyko laimingai. Persikėlęs per Nemuną, užėjau pas pogrindžio aktyvistą Joną Poškų, čia mane ir rado persekiotojai. Pasirodo, ir tas taškas buvo sekamas.

Prasidėjo tris mėnesius dieną ir naktį trukę tardymai, kankinimai. Ir tik vienas klausimas: ,,Gde Skirmantas?'' O toliau — 58/8 straipsnis ir 25 metai lagerio...

STASYS (1925-1947)

(Slapyvardis — Juodvarnis). Jauniausias iš brolių. Jis buvo didelių gabumų vaikinas. Baigęs amatų mokyklą, be jokios pagalbos išlaikė egzaminus į universitetą. Kurį laiką buvo brolio Juozo padėjėjas. Po Markulio išdavystės buvo priverstas palikti Vilnių ir pradėti aktyvią partizaninę veiklą. Tuo metu jis buvo Geležinio Vilko rinktinės, Dešiniojo kuopoje jo pavaduotojas. Kiek žinau iš jo kovos draugų, Stasys buvo nepaprastos narsos kovotojas. Jis žuvo 1947 metais, gerai nepamenu — rugpjūčio ar spalio 13 dieną Kazlų Rūdos miškuose per karo mokyklos egzaminus. Kažkas išdavė, partizanai buvo apsupti. Ten vyko didžiulės kautynės. Vyrai buvo išsiardę savo ginklus, o Stasys savo kulkosvaidį jau buvo surinkęs, todėl pirmas atidengė ugnį, suguldė puolančius priešus ir tuo leido kitiems pasiruošti kautynėms. Tose kautynėse žuvo tik jis ir dar vienas partizanas. Ir šiandien nežinau, kur palaidotas brolio kūnas.

Naujas uždavinys:

FORMUOTI KRIKŠČIONIŠKĄ POLITINĘ MINTĮ

JONAS PABEDINSKAS

Lietuvių Frontas, o vėliau ir Lietuvių Fronto bičiuliai veikė ir veikia kaip rezistencinis sąjūdis, kurio veikloje vyravo Lietuvos išlaisvinimo reikalai. Rezistencinė veikla buvo pagrindinis LFB veiklos bruožas jau daugelį metų. Šalia to, didelis dėmesys buvo kreipiamas ir į lietuviškumo išlaikymą išeivijoje. Tačiau tai nereiškia kad LF bičiuliai neturėjo arba dabar neturi nusistatymo politinės krašto santvarkos plotmėje. Tik paskutiniaisiais dešimtmečiais gal atrodė, kad pačių LF bičiulių idėjos, kaip tvarkyti viešąjį krašto gyvenimą, buvo gana įvairios, nežiūrint to, kad oficialioji LFB pozicija tokiais klausimais buvo jų vadovų skelbiama kaip vienalytė politinė ideologija. Kitaip sakant, nesijuto LF sąjūdžio individualių narių pasisakymų ar diskusijų politiniais klausimais, ar daugumos bičiulių nusistatymo.

Politinė dabartinių LF bičiulių mintis prasidėjo jau su 1936 metais *Naujojoje Romuvoje* paskelbta „Į organiškosios valstybės kūrimą" deklaracija. Ši mintis, sakyčiau, atstovavo katalikiškosios visuomenės kairei, arba kai kurių taip vadinamiems katalikams liberalams ir daugiausia reprezentavo Lietuvos katalikų intelektualus. Kai kurie jų buvo Krikščionių demokratų partijos nariai, kiti bepartiniai. Prasidėjus okupacijoms ir vėliau, išeivijos metais, daugelis jų susibūrė apie LFB rezistencinį sąjūdį, nors ir nepamiršdami savų idėjų, kurios karts nuo karto buvo koreguojamos ir keičiamos. Galutinai buvo sustota prie „Į pilnutinę demokratiją" koncepcijos.

Todėl nenorėčiau sutikti su kai kurių tvirtinimu, kad LFB organizacija prasidėjo tik okupacijos metu. Kaip rezistencinis sąjūdis — taip, bet kaip politinės ideologijos susigrupavimas jis turėjo pradžią žymiai anksčiau. Norėtųsi dabar matyti tos organizacijos grįžimą į

krašto politinių klausimų nuolatinį gvildenimą ir tuo savo idėjų puoselėjimą praktikoje. Dešimtmečiais LF bičiuliai kartojo, kad išeivijoje reikia išlaikyti krikščionišką politinį galvojimą ir jį formuoti. Todėl dabar jie turėtų, dr. K. Ambrozaičio žodžiais: ,,atiduoti, ką privalo''.

Užsibaigus rezistenciniams uždaviniams kovoje dėl Lietuvos išlaisvinimo, LF bičiuliai turi dabar nemažesnę misiją: vadovauti išeivijoje krikščioniškos minties politiniam galvojimui ir perduoti tokį galvojimą į Lietuvą. Manau, kad tai jie privalo šiandien daryti, sekdami Brazaičio, Skrupskelio, Damušio, Vaitiekūno ir kitų tos veiklios grupės narių pėdomis. Sakyčiau, kad jiems dabar tenka istorinė misija: veikiant kartu su plačiąja katalikiška visuomene, kreipti pagrindinį dėmesį į Lietuvą, kad ten būtų ugdomos ir puoselėjamos krikščioniškos minties politinės idėjos.

Žinoma, pirmiausia reikėtų persvarstyti tokią politinę ideologiją, pavyzdžiui, paskutinės popiežiaus enciklikos ,,Centesimus annus'' šviesoje. Juk bičiulių pilnutinės demokratijos mintys buvo paskelbtos jau prieš 40 metų, o krikščionių demokratų dažnai cituojama ,,Rerum novarum'' — net prieš 100 metų. Yra aišku, — jei katalikai savo idėjomis bus atsilikę šimtu ar penkiasdešimt metų savo politiniame galvojime, tai neturėsime stebėtis, kad kitos idėjos (kaip pvz., klasinių liberalų) atras didesnį atgarsį Lietuvoje. Partiniai išeiviai katalikai, su labai mažomis išimtimis, buvo tiek užimti įvairiausia emigracinio gyvenimo veikla, kad neturėjo laiko naujiems politiniams svarstymams. Ir net iki tokio taško, kad jie patys dabar kartoja jau visai pasenusias idėjas, lyg jos būtų kažkokia naujiena. Jei tos senos idėjos su nuostaba yra dabar sutinkamos Lietuvoje, nėra ko džiūgauti, nes tai yra per dvasines dykumas ėjusių ir bet kokių idėjų ištroškusių žmonių pradinė reakcija. Tačiau mūsų tautiečiai Lietuvoje į visas ideologijas greit pradės žiūrėti daug kritiškiau. Tada reikės mums guostis kitų agresyvumu ir mūsų nedalia, kada mes patys nesiimame šiuo metu savų idėjų tinkamai perkratyti.

Į laisvę redaktorius neseniai pramatė, kad to žurnalo uždavinys visų pirma bus ,,ir vėl propagavimas demokratinių laisvės idėjų''. Krikščioniškų ir demokratiškų laisvės idėjų pritaikymas gyvenime nėra taip paprastas, kaip teoretikams gal atrodytų. Paskutinėje enciklikoje Jonas Paulius II štai kaip įspėja visokių tautybių ultra patriotus: ,,Yra ir kitokių socialinių jėgų, kurios priešinasi marksizmui, steigdamos 'tautinės apsaugos' sistemą su tikslu sistematiškai kontroliuoti visą visuomenę ir taip apsiginti nuo marksizmo infiltravimo. Puoselėdami ir didindami valstybės teises, jie siekia apsaugoti žmones nuo komunizmo, bet taip elgdamiesi labai rizikuoja sugriauti asmens laisvę ir jo vertybes, kaip tik tas, del kurių reikia priešintis komunizmui.''

Lankantis praeitais metais Lietuvoje teko pasikalbėti su įvairių pažiūrų politikais. Man pasiliko įspūdis, kad mažiausiai pasiruošę spręsti įvairias problemas buvo labiausiai patys savimi pasitikintys politikai. Jiems svarbu buvo tik turėti savo žmones vyriausybėje, dažnai apšaukiant savo oponentus krašto duobkasiais iš vienos pusės, arba kvailiais iš kitos. Matėsi tačiau nemaža parlamentarų, kurie labai norėtų turėti kokią nors ideologinę bazę savo naujoms idėjoms plėtoti. Bazę, kuri būtų ne tiek kraštutinė kaip marksizmas iš vienos pusės, ar klasinis liberalizmas iš kitos. Kai kurie liberalai, ar socialdemokratai, ar tautininkai, ar net ir grupėm nepriklausantys, kažko vis dar ieško, kažko moraliai ir etiškai pagrįsto, bet kartu dalykiško ir efektingo, kažko surišto su rinkos ekonomika, bet kartu krikščioniško.

Ta ideologinė tuštuma mūsų tautiečius skandina į politinį purvą. Antra vertus, šitokia situacija duoda galimybę krikščioniškos minties idėjoms, gerai pergalvotoms ir tinkamai pristatytoms, pasireikšti ar net sušvitėti šiandien Lietuvoje. Jei tos progos išeivijos katalikai neišnaudos, manau, nusikals savo tautos intelektualinei istorijai ir savo katalikiškiems principams.

Pastebėjau, kad Lietuvos politinėje arenoje reikalai keičiasi katalikiškosios minties žmonių nenaudai. Tokią prognozę patvirtina ir dr. Kęstutis Girnius, vienas iš geriausiai informuotų asmenų Lietuvos vidaus politikos klausimais. Praeitais metais *Atgimimo* numeriuose, konstatuodamas, kad senoji dauguma byranti dėl įvairių priežasčių, jis rašė: ,,Ūkio reformos ir smunkantis gyvenimo lygis veikiausiai aistrins jau ir dabar kai kuriais klausimais šiek tiek įtemptus parlamento daugumos ir vyriausybės santykius''.

Atrodo, kad Lietuvos politiniame gyvenime ne tik yra daug problemų, kas būtų suprantama, bet, nelaimei, yra per daug politinio pasimetimo. Stengtis tai užtušuoti arba aklai pasitikėti, kad vien patriotiškai nusiteikus, viskas išeis į gera, būtų politinis nesąžiningumas. Tad tokiai situacijai esant, ar gali katalikiškoji išeivija sėdėti rankas sudėjusi? Tokio pasirinkimo nėra. Yra tik klausimas — kaip ir ką daryti. Kaip stipriausiai krikščioniškojo nusiteikimo grupei, LF bičiuliams būtų tokios veiklos galimybės:

1. Pasikvietus į talką visokių nusiteikimų katalikus — ateitininkus ir ne ateitininkus — kuo greičiausiai peržiūrėti iš naujo pagrindinius krikščioniškosios minties metmenis politiniais klausimais ir juos propaguoti Lietuvoje. Tai galėtų būti atliekama, pvz., Katalikų Akademijos rėmuose, arba, sakykime, kokios nors Katalikų politinių studijų grupės vardu. Turbūt dauguma LF bičiulių sutiktų ne vienu, o daugeliu klausimų su dauguma krikščionių demokratų. LF bičiulių akcentuojama pilnutinė demokratija 'nupasaulėžiūrintoje' formoje yra

matoma ir pas modernius Vakarų pasaulio krikščionis demokratus. Antra vertus, bičiulių deklaracijos, skirtos krašto ūkiui, jau gerokai yra atsilikusios savo efektingumu politiniame gyvenime nuo dabartinių, pvz., Vokietijos krikščionių demokratų.

2. Atsiradus abejose organizacijose ir joms iš viso nepriklausančiųjų tarpe skirtingų nuomonių ar idėjų, jas galima būtų skelbti kaip priedą prie daugumos nuomonės.

3. LF bičiuliai yra išimtinai stipriai tautiškai ir daugumoje krikščioniškai-ateitininkiškai nusiteikė, kas duos jiems gerą pagrindą telkti lietuvių katalikų visuomenę ir ją judinti.

4. Lietuvoje tos mintys skleistinos per *Į laisvę fondo* filialą, ar įvairiais kitokiais ryšiais, o taip pat bendromis jėgomis steigiant ir palaikant krikščioniškos minties periodiką, ruošiant konferencijas, paskaitų ciklus.

5. Nesvarbu, kas ir ką iš paskelbtų idėjų pasiims ir pritaikins savo programose. Svarbiausias tikslas yra jas kuo plačiausiai paskleisti, kad jomis Lietuvoje galėtų naudotis, sprendžiant praktiškas krašto problemas.

6. Atsiradus bent keliems pagrindiniams politinio nusistatymo bruožams, gal bus įmanoma pradėti jungti panašiai galvojančius politinius susigrupavimus. Sunku pramatyti stiprų vien krikščioniškojo galvojimo grupių bloką, tačiau reikia tikėtis, kad, iškilus reikalui remti kokią nors programą iš moralinės, etinės ar krikščioniškosios pusės, būtų galimybė jungtis ir krikščionims demokratams, ir socialdemokratams, ir nuosaikiems liberalams, ar net tautininkams.

7. Išeivijoje susivienijusi ir sustiprėjusi krikščioniškoji grupė galės geriau paveikti jaunas intelektualines jėgas Lietuvoje, kad tos politinės idėjos išaugintų ir naujus politikus, iš kurių įvairios krikščioniškosios minties grupės galėtų sau rinktis vadovus.

8. Išeivijoje tokioms svarstyboms ir darbui reikėtų įjungti įvairių kartų krikščioniškos minties pajėgesnius asmenis. Ypač kreiptinas dėmesys į tuos, kurie nepriklauso politiniams vienetams. O Lietuvoje reikėtų užtikrinti mūsų tautiečius, kad išeivijos katalikai neturi jokių užmačių vadovauti bet kokioms politinėms grupėms, tačiau jie turi teisę ir net pareigą mokyti ir informuoti Lietuvos lietuvius visa tai, ką jie patys yra išmokę išeivijoje.

Tikėkimės, kad LF bičiuliai, tiek daug dekadų sėkmingai dirbę savo užaugintuose vynuogynuose, imsis jiems tautos istorijos skirtos pareigos puoselėti ir ugdyti visų krikščioniškos minties lietuvių politinę kryptį.

Ši Jono Pabedinsko paskaita buvo skaityta LFB Čikagos sambūrio narių susirinkime 1991 gruodžio 11. Paskaitos koreferentu buvo kun. dr. Vytautas Bagdanavičius. Jo mintys spausdinamos sekančiame puslapyje.

NEPASAULĖŽIŪRIŠKUMAS – Ar tai kliūtis krikščioniškam frontui?

VYTAUTAS BAGDANAVIČIUS

• Ieškant kelio sudaryti vieną krikščionišką frontą politinėje lietuvių veikloje, pagrindinės reikšmės klausimas yra, kaip frontininkai supranta savo atstovaujamą nepasaulėžiūriškumą. Jeigu tuo norima pasakyti, kad jie nesiims prievartinių priemonių savo visuomeninėje veikloje, tai tas pasakymas nesudarytų kliūties jiems įeiti į bendrą krikščionišką politinę veiklą.

Tačiau jeigu nepasaulėžiūriškumas būtų suprantamas kaip principinis atsisakymas savo politinėje veikloje krikščioniškų principų, tai tuo pačiu tas juos išjungtų iš krikščioniškos veiklos politikoje. Negana to, tai reikštų jų išsijungimą iš ateitininkų sąjūdžio, kurio principas yra: visa atnaujinti Kristuje.

• Tačiau jeigu frontininkai iš krikščioniškumo neišsijungia, tai tada, jeigu jie rastų labiau tikslų savo nepasaulėžiūriškumo formulavimą, jie jau būtų bendrame krikščioniškame politiniame veikime.

Šiai vienybei nedarys esminės kliūties jeigu frontininkai vienu ar kitu klausimu nepritaps kitų krikščioniškų grupių nusistatymui. Apie įvairius projektus bus galima tartis ir susitarti ar nesusitarti. Jeigu vienu ar kitu klausimu nebūtų pasiekta susitarimo, tas juos automatiškai iš krikščioniškos politinės veiklos neišjungtų.

• Svarstant nepasaulėžiūriškumo klausimą reikia nepraleisti iš akių dviejų skirtingų veikimo sričių: Bažnyčios ir valstybės. Bažnyčia turi pirmaeilį uždavinį atstovauti galimai pilnam Kristaus palikimui ir aiškiai pasakyti, kur tas palikimas nėra pilnai išlaikomas. Bažnyčios atstovai turi aiškią pareigą tiksliai pasakyti, kas yra su ja, kas ne.

Valstybinis gyvenimas, net krikščioniškai suprastas, panašios pareigos neturi. Jis turi rūpintis visais piliečiais net ir netikinčiais ir nekrikščionimis. Ta, atrodo, ir buvo mintis tų, kurie pasiūlė frontininkų nepasaulėžiūriškumo principą. Ši-

taip suprastas nepasaulėžiūriškumas nesudaro kliūties frontininkams bendradarbiauti su kitais. Tačiau kadangi šiame termine yra pavojaus jį toliau išplėsti, kyla klausimas, ar nebūtų verta jį pakeisti labiau aptartu formulavimu.

• Baigiant reikia dar atkreipti dėmesį į tai, kad politiniai sprendimai visada yra labai priklausomi nuo įvairių esamų sąlygų ir dėl to iš jų negalima daryti principų. Kas gali būti gera viename laike ir vienoje vietoje, tas gali būti negera kitur. Politiniai sprendimai nėra tas pats, kas matematiniai dėsniai. Iš tų sprendimų negalima daryti principų.

Iš to seka natūrali išvada, kad politiniai sprendimai yra atviri kritikai, svarstymui ir taisymui. Tačiau savo kilme jie yra principiški. Jie turi būti kilę iš to, kuris juos atstovauja, — labai toli siekiančio gerumo ir net tobulumo.

Tai yra bendras katalikiškos dorovės dėsnis, kaip jį atstovauja modernūs teologai, pvz., Piet Francen S.J. Politiniams sprendimams galioja tai, kas galioja visiems doriniams sprendimams. Jie nėra absoliutūs. Dėl to modernūs moralistai kviečia susilaikyti nuo principų darymo iš konkrečių apsisprendimų. Jie gali būti geri tik tose aplinkybėse ir to gana. Bet jie turi būti kilę iš tokios galvosenos, kuri nėra konflikte su pagrindiniais žmogiško gyvenimo principais.

Lietuvos Aukščiausios Tarybos pirmininkui
Vytautui Landsbergiui

Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo dvimečio proga sveikinu 1941 metų sukiliminės Lietuvos Laikinosios Vyriausybės vardu ir linkiu Jums ir Aukščiausiajai Tarybai sėkmės, vykdant Lietuvos valstybingumo atkūrimą labai kritiškose ir sunkiose sąlygose.

Tepavysksta Jums ir Aukščiausiajai Tarybai Lietuvai vadovauti ir Ją išlaikyti tikslingam materialinio ir dvasinio stiprėjimo kelyje.

Tepadeda Dievas Jūsų pastangose!

Jūsų
Adolfas Damušis

1992 m. kovo mėn. 11 d.

GYVENTI IŠ NAUJO

99-tosios Putino gimimo metinės Vilniuje

Sausio penktąją Putino namuose Vilniuje, Tauro gatvėje, sudėdama neįtikėtinos šilumos į kiekvieną garsą, skiemenį, žodį, viena iš gabiausiųjų teatro aktorių skaitė Putino eilėraščius. Sėdėjo jaukus Putino bičiulių ratas. Buvo 99-ųjų poeto gimimo metinių išvakarės. Ten nuskambėjo eilėraštis, kuris vis labiau ryškėjo kaip gyvybės kodas, kaip atsakymas klausiantiems tą vakarą — kuo Putinas šiandien galėtų būti aktualus? Taigi štai kelios eilėraščio ,,Quasi una fantasia'' eilutės:

Ateina sutemų lauktoji valanda,
Ir paskutinis spindulys užgęsta.
Visi daiktai nurimę glaudžias viens
prie kito
Melsvam, tyliam ūke.

Išnyko laiko ir erdvės riba,
Širdies pilnybėje tu visas atgyji
Ir visa, ką buvai patyręs vakar,
Šią valandą iš naujo gyveni.

Gyventi iš naujo, gyventi kaskart iš naujo — tai aktualiausia šių dienų žmogaus būsena. Bet: gyventi — iš gelmenų, kuriose vakarykštė diena nėra atsitiktinybė, ironiška butaforija ar neskausminga priedanga. Praėjusi diena kartu yra ir pereita diena. Tai reiškia, kad perėjusio žmogaus žingsnyje, judesyje glūdėjo esmingiausias žmogaus, esančio istorijoje, pojūtis. Tą pojūtį mes vadiname gyvenimo jausmu, gyvenimu. Jis noksta iš praeities dabartyje. Tas nokimas ar žengimas, kaip bepavadintume, rodo, ar žmogus yra nuolat išsiskleidžianti, išsilukštenanti būtybė, ar jisai yra suaugusi su savimi vidutinybė, tegul ir tikinti savo genialumu. Be abejo, tai yra labai gili kūrybos problema, tai — poezijos kriterijus. Bet jeigu kūrybą suprastume ne vien kaip meno veiksmą, bet ir kaip kertinę žmogaus egzistencijos būklę, galėtume pasakyti, kad tas išėjimas iš praeities yra aktualiausias šių dienų Lietuvos žmogui. Dabar, kai po mitologinės eros vis labiau įsilinguoja gyvas istorijos judesys, žmonių, mokančių save vidujai peržengti, t.y. mokančių būti istorijoje, yra kur kas mažiau nei norinčių būti ant-istorijos ar-Istorijai.

Beveik prieš penkiolika metų, Putinui mirus, būrelis jo mokinių, dvasios bičiulių, kūrybos gerbėjų štai šitaip susirenka kiekvienąkart —

Vilniaus panorama. Nuotr. J. Kuprio.

gimimo ir mirties dieną ar vakarą. Panašiai, dar Putinui gyvam esant, jo gimtadienio proga būdavo susirenkama jo namuose. Toks bendravimas nėra kažkoks išskirtinai privilegijuotas reiškinys — iš tokių jaukių židinių, dažnai vienas kitam nežinomų, susidėjo ir iki pat dabar susideda tikrasis kultūrinis gyvenimas, jo šiluma. Dar taip neseniai tie Putino vakarai, ilgi pasisėdėjimai, tylios ir gyvos kalbos, poezija, gyvenimo analizė, ryžtas dirbti savo tautai, priešintis nevilčiai buvo iš tiesų įkvepiantis šaltinis alkanuose tarybiniuose tyruose. Daugelis mūsų, kūrusių tai, ką dabar vadiname oficialiąja kultūra, žinome ir suprantame, kad būtent tie viešai nematomi židiniai mums suteikdavo jėgų būti matomiems.

Sausio šeštąją, Trijų Karalių dieną, Putino gimimo data buvo paminėta ir Menininkų rūmuose. Laimonas Noreika skaitė Putino poeziją. Tiems, kurie, galvoja, kad dabartinis laikas yra labai neparankus kūrybai, galima būtų pasakyti, jog taip yra tik iš dalies. Kūryba vis dėlto yra gyva: ji vyksta ir turi ką pasakyti savo laikui.

VAIDOTAS DAUNYS

Kiek sutrumpintai perspausdinta iš *Lietuvos ryto*, 1992.I.9. Nr. 5.

VAIDOTAS

DAUNYS

Nuotr. J. Kuprio

IŠ „PAGUODOS KVARTETŲ"

VASARIS TALINE

Olimpijos ūkuos man gaudė bėgiai,
Ir dulkė nepasiekiamas lietus,
Ir tikrino žiemos amuletus
Portjė pačioj pavasario papėdėj.

Aš gniaužiau saujoj Viešpaties metus
Namuos, kur skaičiai buvo mus užsklendę,
Koridoriuos, kur laisvės geismas sklendė
Saldus kaip melas ir toks pat kartus.

Žiūrėk, tariau; man pasirodė: sklendė
Virš mūsų ženklas, trokštantis būties,
Bet tolo vien šešėlis praeities:
Į Nojaus laivą grįžtanti balandė.

Stovėjome ant šelmenio paties;
Mirgėjo miesto šviesuliai bejėgiai,
Negundė niekas. Gaudė duslūs bėgiai.
Kalbėjau: patalus ir man sniegai paties.

1988 vasaris

TRISDEŠIMT TRYS

Tau Tėve, vienatini Tau,
Ramintojau mūsų, ir Tau ši
Ilga žiema, kurioje apkartau,
Skaičiams teisėjų taukšint.

Dėki mane prie šio laiko kurtaus,
Einantį sulaikyki,
Šešėlyje kalbinki, ten, kur Tau
Ir aš kalėjau ne sykį.

Mano skaičius atrakindamas man,
Teisiems jų skaičius padalyki,
Tarną, teisiųjų įduotą teisman,
Ranka tegul Tavo palyti.

Yra mano metas Taviesiem namam,
Skiemuo iš gelmenio. Tau ši
Alkio žiema, šitos dienos, aiman,
Drėkstančios, — čia viešpatausi.

1990 gruodis

LIETUVOS KULTŪRA NELAISVĖS METAIS

Vilniuje, Rašytojų sąjungos klubo salėje, 1991 spalio 19 dieną įvyko antrasis *Į laisvę fondo lietuviškai kultūrai ugdyti* Lietuvos filialo surengtas studijų savaitgalis tema „Lietuvos kultūra nelaisvės metais: vertinimo kriterijai". Renginio dalyviams, tarp kurių buvo svečių iš JAV, Vokietijos, Švedijos iškelta keletas probleminių klausimų: ar okupacijos metais kurtoje Lietuvos kultūroje buvo iš esmės kokybinių atradimų, leidžiančių kalbėti apie kultūros raidą? Kaip šias kokybes apibrėžti? Kiek prisitaikymas prie oficialiosios doktrinos buvo lemtingas kūrėjui? Kokiais kriterijais remdamiesi aiškiname kultūrą kaip rezistencijos būdą?

Studijų savaitgalį atidarė *Į laisvę fondo* Lietuvos filialo tarybos pirmininkas, buvęs politinis kalinys, atsiminimų dvitomio „Gyvenimo akimirkos" autorius **Liudas Dambrauskas.** *Į laisvę fondo* Studijų komisijos pirmininkas poetas **Vaidotas Daunys** savo įžanginiame žodyje atkreipė dėmesį į vėliausiame *Literatūros ir meno* numeryje paskelbtą pasikalbėjimą su Tomu Venclova, kuris liečia diskutuojamą temą ir kalba apie okupuotoje Lietuvoje kūrybos žmogų ištikusius du pasirinkimo kelius. Vieni, pasak Venclovos, saugojo tautos gyvastį, kiti — garbę. Vieni buvo valenrodizmo arba oportunizmo atstovai, kiti — disidentai. Tačiau, kaip pastebėjo Daunys, ir vienoje, ir kitoje pozicijoje esama noro išspręsti neišsprendžiamą situaciją kompromisiškai, su tam tikra metafizinės ir fizinės kaltės liekana. Tiesa, tai nebuvo du vieninteliai keliai. Dar galima buvo rinktis ne disidento-emigranto, o pogrindžio kultūros žmogaus kelią. Tai irgi garbę sergstantis kelias. Bet jame taip pat esama tos kaltės liekanų, nes kažkas kitas turėjo imtis vesti tuos tūkstančius vaikų, kurie mokėsi rašto, kalbos ir meno mo-

kyklose. Buvo galima pasirinkti ir dar vieną kelią — susideginti, nusižudyti. Romas Kalanta yra šio kelio simbolis. Tačiau kaltės liekana, ypač metafizinė, ir čia lieka, jei asmuo yra Kristaus dieviškumą pripažįstantis žmogus.

„Aš esu atstovas tos kartos, kuri turėjo šiuos pasirinkimo kelius ir neturėjo savo kelio, — kalbėjo V. Daunys. — *Ji brendo iš patirties. Ir ta patirtis yra brangiausia, ką ji turi. Ši patirtis (ne tiek gyvenimo, kiek išgyvenimo) yra kaip nuoga erdvė, kurioje tenka atpažinti save kaip pastangą ar tos pastangos trūkumą. Ir ši gyvos pastangos būtinybė dabar lemia mano paties kriterijų, kai žvelgiu į kultūrą, kuri kaip palikimas guli ant mano ir mūsų pečių, arba kurią dar tik renkamės, kuriame arba atmetame".*

Katalikų mokslo akademijos sekretorius **Mindaugas Bloznelis** savo pranešime pastebėjo, jog norint ieškoti kriterijų sovietinio laikotarpio Lietuvos kultūrai įvertinti, pirmiausiai reikia suprasti tuos tikslus, kurių siekė sovietinė sistema, panaudodama kultūrą. Vienas svarbiųjų sovietinės kultūros tikslų, Bloznelio nuomone, buvo pridengti nusikalstamą sistemos esmę ir pateikti ją pasauliui kaip civilizuotą ir patrauklią. Antrasis — formuoti sovietinį žmogų, kuris būtų klusnus ir uolus totalitarinės sistemos komandų vykdytojas, kad net ir suvokęs jam pavestų užduočių amoralumą, neturėtų valios priešintis nurodymams. Kadangi pagrindinis lietuvių tautos uždavinys sovietinės okupacijos metais, pasak Bloznelio, buvo išsaugoti dvasinį potencialą, autentišką istorinę atmintį ir tuo būdu išlaikyti fizinį bei kultūrinį tautos identitetą, sovietinės Lietuvos kultūros reiškinius jis siūlė vertinti priklausomai nuo to, kiek jie padėjo ar kliudė minėtą uždavinį vykdyti.

Filosofas **Romualdas Ozolas** kėlė asmens būties problemą anos tragiškos epochos akivaizdoje. Jis kalbėjo: *„Tie, kurie esame gimę dar iki karo, klausimą galime kelti tiktai taip: kodėl mes nemirėme fiziškai? Ir tik atsakę į šitą klausimą galime kalbėti apie gyvenimą. Vargu ar yra žmogus, kuris nebūtų sprendęs savižudybės klausimo: gali jis gyventi ar negali, turi jis jėgų šitai daryti ar neturi? Ir šia prasme, daugelis iš tų, kurie gėrė ir nusigėrė, galimas daiktas, tokiu baisiu būdu išsprendė šį filosofinį klausimą, nors galbūt ne vienas iš jų buvo didis žmogus".*

Mes labai nuosekliai perėjome visus šiuos etapus, kalbėjo Ozolas, ir mirtį pergyvenome turbūt ne vienąkart. Būtų buvę paprasta, jei išeitis būtų buvusi tik nepaklusti įsakymui. Moralinė problema buvo visai priešinga: kaip gyventi paklūstant įsakymui?

Kalbėdamas apie kultūrą R. Ozolas pastebėjo, kad tikrosios jos vertybės iš pradžių reiškėsi gana neapibrėžtom formom ir susikoncentravo į beveik stabmeldišką žemės šlovinimą. Po kurio laiko tai tapo MŪSŲ ŽEMĖS, o dar vėliau — Lietuvos šlovinimu. Savo kultūrą iškėlėme iš visiškos nebūties, sakė Romualdas Ozolas. Ir tai esąs toks įgijimas, kokio XX amžiuje lietuvių

tauta nėra turėjusi.

Tačiau kitas filosofas — **Arūnas Sverdiolas** labai pesimistiškai, stačiai nihilistiškai, vertino sovietinėse sąlygose susiformavusį žmogų, kuris, kurdamas tam tikrą kultūros surogatą, pačią kultūrą paliko tarsi be galvos ir be perspektyvos. Jis teigė, kad jo karta (Sverdiolas yra gimęs 1949 m) nėra mačiusi Lietuvoje žmonių, kuriuos būtų galima gerbti.

Jam oponavo istorikas **Rimantas Vėbra**, pastebėdamas, kad taip samprotaudami ir šitaip susiniekindami, pasmerkiam save, kad mūsų vaikai ir apie mus taip kalbėtų. Laikantis tokios logikos reikėtų apkaltinti kiekvieną motiną, kad ji pratęsė tautos egzistenciją.

Frankfurto universiteto lituanistikos seminaro vedėjas **Vincas Natkevičius** kalbėjo apie Rytų Vokietijos literatūros ir jos kultūros integravimosi į vokiečių kultūrą problematiškumą, sugretino kai kuriuos panašumus bei skirtumus su sovietinės Lietuvos kultūros problemomis.

Seminare taip pat kalbėjo profesoriai **Donatas Sauka, Vanda Zaborskaitė**, Aukščiausiosios Tarybos deputatas **Mečys Laurinkus**, savaitraščio *XXI amžius* redaktorius **Arimantas Raškinis**, buvęs politinis kalinys **Albertas Dilys**, poetas **Kęstutis Rastenis**. Savaitgalio rengėjus ir dalyvius sveikino svečias iš JAV Lietuvių Fronto bičiulių tarybos pirmininkas **Algis Raulinaitis**.

Susumuodamas kalbėjusiųjų mintis Vaidotas Daunys pasakė, kad to laikotarpio įvertinimas ir filosofinis apibendrimas dar turės gimti. Gimti iš tragedijos dvasios. Nebanaliai suvokti šitą tragediją yra nelengva, kadangi ji paliečia kiekvieną žmogų savaip, per konkretų jo likimą, konkrečią kiekvieno žmogaus patirtį. Ir vis dėlto atsiremti turime į ką, sakė Daunys, nurodydamas jau minėtąją garbės ir gyvasties priešpriešą, kurių susidūrime žmogui ir tenka pasijusti laisvam, prisiimant atsakomybę už savo pasirinkimą.

Vidmantas Valiušaitis

NAKTIS LIETUVOJE

Video filmas NIGHT OVER LITHUANIA, sukurtas režisieriaus Arvydo Reneckio, pagamintas VHS sistemos kasetėse, įkalbėtas anglų kalba, vaizdžiai pristato Lietuvos rezistencinę istoriją iki pat tragiškųjų 1991 sausio 13 įvykių, supažindina su kai kuriais rezistencijos dalyviais. Video kasetės kaina — 25 dol. Čekius išrašyti **SOS Lithuanian American Community** vardu ir siųsti adresu: **Americans for Lithuanian Freedom, c/o Daiva Meilienė, 10948 S. Lombard Ave., Chicago Ridge, IL 60415.** Dėl platesnės informacijos skambinti telefonu: 708-636-5347.

ŽVILGSNIS Į DABARTINĖS LIETUVOS SPAUDĄ

HENRIKAS KUDREIKIS

Mūsų spauda mums didesnis priešas už Maskvą, — tarė deputatas, gerdamas kavą ir išskleidęs *Respubliką*. Kitas deputatas: — Lietuva nepriklausoma, o spaudą vis valdo tie patys, varo tą pačią liniją. (Taip rašoma *Žaltvyksléje)*

Nemažai išeivių, neseniai aplankiusių Lietuvą, skundžiasi Lietuvos spauda. Čikagietė žurnalistė Rita Dapkutė keliuose Lietuvos žurnaluose peikia Lietuvos laikraščius. Panelė Dapkutė galvoja, kad Lietuvos laikraščiuose nėra objektyvumo, nes Lietuvoje nėra gerų žurnalistų. Ne visiškai tiesa. Yra spaudos bendradarbių, kurie baigė žurnalistikos studijas sovietiniuose universitetuose. Net ir Vilniaus universitete dabar įsteigtas žurnalistikos fakultetas. Rytų žurnalistai, iki šiol teraše, kas „iš viršaus" įsakyta, negali staiga tapti vakarietiško stiliaus žurnalistais.

Šio straipsnio autorius išklausė žurnalizmo pagrindus Austrijos katalikų universitete. Profesorius Schmittas mums aiškino, kad 100% objektyvaus įvykių aprašymo iš viso nepasiekiama.

Yra ir Lietuvoje laikraščių bei žurnalų, kurie ne daug atsilikę nuo gerų leidinių kokybės. Antra vertus, niekam verto šlamšto pilni ir Vakarai.

Bandysiu pažvelgti į nedidelę šiandieninės Lietuvos spaudos dalelę skaitytojo žvilgsniu. Iškelsiu kai kuriuos blogus ir gerus faktus ir mintis.

Lietuvos aidas — valstybės laikraštis su Vyčiu viršuje, laikomas dabartinės vyriausybės oficiozu, ne tautininkų laikraštis, kaip daugumas galvoja. Ypatingai puolamas buvusios komunistų spaudos, ypač *Respublikos*, kuri atsiradusi pokomunistiniu laiku. Radau apie L.A. neigia-

mų pasisakymų ir katalikams artimoje spaudoje: kaltina, kad į bendradarbių eiles priėmė žinomą komunistų tūzą. Laikraštis įdomiai redaguojamas, daug įsakymų, nurodymų, skelbiamų įstatymų. Kostas Malinauskas davė seriją straipsnių apie išeivijos laikraščius. Minėdamas *Tėviškės žiburius* pastebi, kad tai stipriausias ir įdomiausias išeivijos laikraštis. Per daugelį numerių tęsėsi partizanų vado Ramanausko-Vanago ,,Partizanų gretose''. Maža ištrauka verčia mus, ypač tuos, kurie nešiojo Lietuvos kario mundurą, liūdnai susimastyti. Rašoma: ,,Nepriklausomybės metu vadai lyg ir nenumatė, kad mes galime netekti laisvės, ir kad dėl jos sugrąžinimo gali tekti vėl kovoti. Jie neruošė tautos, nemokė jos, kaip reiktų laikytis kad ir ilgiausios ir žiauriausios okupacijos metais. Kariuomenės vadas Raštikis garsėjo posakiu, kad nei vienos pėdos žemės neužleisim be kovos. Kai reikėjo apsispręsti, nesutiko nei su tuo pasiūlymu, kad būtų kovojama traukiantis ir net pritarė, kad niekuo nekalti Skučas ir Povilaitis būtų atiduoti teismui, nes to reikalavo Maskva.'' Norėtųsi patarti, kad jie pavartytų 1940 metų senus *Lietuvos aido* puslapius.

Švyturys — dvisavaitinis žurnalas, įsteigtas antros sovietų okupacijos pradžioje. Okupacijos metais populiariausias leidinys, vienas iš pirmųjų stojęs už Lietuvos nepriklausomybę. Vyr. redaktorius Juozas Baušys. Kadangi visi komunistų šulai nustojo rėmę, žurnalui tenka susiveržti diržus. Puikiai iliustruotas. Geras vedamasis (Nr. 17, 91), kuriame vyr. redaktorius siūlo žvelgti ,,pirmyn į Vakarus'', mini religijos ir Bažnyčios reikšmę bei jų misiją. Vienas puslapis pavadintas ,,Sėk, sesute, žalią rūtą!'', skirtas KAD (Krašto apsaugos departamento) vyrams. Tik neseniai šie jauni vyrai, kai kurie ginkluoti tik su mažo kalibro šautuvėliais, vadovaujami nedidelio žmogelio su barzdele, parlamento rūmuose, stojo prieš baisų, tankais kvėpuojantį slibiną. Ir laimėjo. Mūsų pasididžiavimas — tie šių laikų didvyriai.

Tremtinys — Lietuvos politinių kalinių ir tremtinių sąjungos leidinys, išeina, atrodo, kas mėnesį. Kuklus keturių puslapių laikraštėlis, be abejo, patriotiškiausias ir mums išeiviams artimiausias spaudinys. Gaila, kad nėra parašyta, kur mums galima užsisakyti. Kiekviename numeryje kalinių ir tremtinių prisiminimai, partizanų pagerbimai, trumpos žinelės iš apylinkių ir dingusiųjų paieškojimai.

Trimitas — Lietuvos šaulių laikraštis, nuo spalio mėnesio jau žurnalas. Malonu, kad atgijo šauliai ir jų spauda. Žinoma, kol kas ji nepasiekė nepriklausomybės laikų lygio. Žinant, kad JAV, Kanados ir Australijos šauliai jį remia, reikia tikėtis, kad jis tvirtės.

Karys — Krašto apsaugos departamento mėnesinis žurnalas. Redaktorius — B. Čekanauskas. Kadangi išeivijos *Karys* išleido paskutinį numerį, malonu pasvei-

kinti naujosios Lietuvos kariuomenės žurnalą. Pirmame puslapy (Nr. 8, 91) žygiuoja KAD vyrai, antrame-Popiežius Jonas Paulius II ir Lietuvos kardinolas Sladkevičius, popiežiaus kalba lietuviams Lomžoje. Toliau-Remigijaus Baltrušaičio eilėraštis ,,Raudoni voratinkliai'', buvusių Lietuvos kariuomenės karių prisiminimai, istoriniai straipsniai, rašoma apie Lietuvos kariuomenės karo kapelionus.

Kardas — Lietuvos atsargos karininkų s-gos visuomeninės, tautinės minties žurnalas. Trečiame numeryje eilė istorinių rašinių, nuotraukoje trys linksmai nusiteikę seniai ir užrašas: ,,Štai jie, mūsų karininkijos naikintojai. Jų sąžinės neslegia šimtai Sibire žuvusių ir nukankintų lietuvių karininkų, puskarininkų ir kareivių. Jie dirbo ir veikė vardan VKP (b), faktiškai jų rankomis vykdė tautos, kaip nacijos, genocidą. Jie: Lietuvos SSR vidaus reikalų komisaras gen. maj. Juozas Bartašiūnas, gen. maj. Jonas Macijauskas, vyriausias politinis vadovas, gen. maj. Alfonsas Randakevičius, komjaunimo ir partijos veikėjas, SSSR saugumo komiteto Lietuvoje pirmininko pavaduotojas. Išeivijos karininkai, manau, įsijungs į šio įdomaus žurnalo rėmėjų eiles.

Metai — literatūros, meno ir kritikos mėnesinis žurnalas, numetęs bolševikų duotą *Pergalės* vardą. Anksti įsikungęs į nepriklausomybininkų frontą. Redakcijos kolegijoje A. Baltakis, Petras Dirgėla, Juozas Girdzijauskas, Vytautas Kubilius, Kornelijus Platelis ir kt. Jau nesimato daug metų redakcijoje figuravusių: Juozo Antanavičiaus, Jono Avyžiaus, Alekso Baltrūno, Raimondo Kašausko, Vytauto Rudoko ir Mykolo Sluckio. Naujai pasirodė grupė užsienio bendradarbių: Petro Dini, Ugnė Karvelytė, Violeta Kelertienė, Ilona Maziliauskienė, Vincas Natkevičius ir Tomas Venclova. Žemesnis personalas beveik tas pats. Žurnalo turinys atspindi naujus laikus, įdomūs Sibiro ir partizanų atsiminimai.

Buvęs komunistų aktyvas žurnalą apleido. Leidėjai, atrodo, turi finansinių sunkumų, bet literatūros mylėtojams žurnalas liko įdomus ir vertas išeivių pagalbos... Kiekviename leidiny dalyvauja bent vienas išeivijos poetas ar beletristas.

Tiesa, Kauno Tiesa, Lietuvos rytas (buv. *Komjaunimo tiesa), Lietuvos valstietis*, auštant Lietuvos laisvei visi jie tapo patriotais, galėjai matyti net palankius straipsnius ir Katalikų Bažnyčiai. Bet pamažu buvę komunistų leidiniai grįžta į savo senas vėžes. Nerasi jose nei vieno palankaus žodžio apie partizanus. Iš skaitytojų laiškų turinio galima susigaudyti, kas šių laikraščių skaitytojai. *Lietuvos ryte* (Nr. 153,91) skaitytojas Martynaitis iš Tauragės puola Lietuvos paaukojimą Marijai Šiluvos atlaidų metu. Minėti visi laikraščiai, mano nuomone, labai nuobodūs, bet iki šiol šie buvę komunistų laikraščiai ir *Respublika* turi didžiausią skaitytojų skaičių.

Respublika ir *Mažoji Lietuva* — tikri dvyniai, nėra ko stebėtis, — tai brolių Tomkų leidiniai. *Respublika* iš karto pasiskelbė Sąjūdžio laikraščiu, surinko nemaža dolerių JAV ir Kanadoje. Tuoj metė Sąjūdį ir tapo bulvariniu. Prasidėjo nuotraukos Adomo ir Ievos kostiumuose. Po kovos su Katalikų Bažnyčia ir visais padoriais tautiečiais *Respublikos* leidėjai nusileido. Laikraštis pasirodo 4-12 puslapių, daug straipsnių su sencacinėmis didelėmis antraštėmis. Atrodo, kad laikraštis laikosi neblogai. Nuo pat Krašto Apsaugos Departamento įsteigimo *Respublika* ant jų verčia tonas dumblo. Kai vyriausybė paskelbė Lietuvos Respublikos medalių ir ordenų įstatymą, *Respublika* šaipėsi arklio juoku, kaip rašo *Lietuvos Aidas*.

Paminėtinas iliustruotas savaitinis *Dienovidis*. Menas, religija ir ekonomija. Galėtų būti puikus žurnalas. Redaktorė — Aldona Žemaitytė. Jos vedamasis ,,Gyventi tiesoje'' tiesiog sukrečiantis. — ,,Ar daugelis mūsų žurnalistų gyvena tiesoje? Ar daug kas gali prisiekti, kad netarnauja sovietų saugumui, nei Mamonai, nei karjerai, kad nesmeigtų banderilių į tautos kūną?''

Gyventi tiesoje bando *XXI amžius, Apžvalga, Kovo 11, Vasario 16, Ūkininko patarėjas, Viltis. Voruta, Žiemgala*.

Aš dar prie šių pridėsiu regioninius Sąjūdžio laikraščius: *Atgimimą, Kauno aidą*, Vilkaviškio *Dobilą*, Pastarasis labai mažas, bet simpatiškas leidinys ir labai kovingas su vietiniais ir buvusiais komunistų vadais. Ypač su Brazausku, Prunskiene ir dabar vadinama ,,moline leidi'' Jesukaityte, kurie, kaip toje pasakoje, ant savo vilko kailio užsimovė avies ir bandė įsimaišyti į avių bandą. Deja, greit išlindo ilga uodega, po to ir plėšrūno vilko veidas.

Nelengva rašyti apie Lietuvos katalikų spauda. Ji tebėra, kaip vokiečiai sako ,,Noch in Kindern Schuhen'' (tik vaikų bateliuose). Žurnalas *Katalikų pasaulis* pradėjo neblogai, ypač daug kas ten džiaugėsi sekmadienio evangelijų aiškinimais. Iš žymesnių rašytojų ar poetų nedaug įsijungė į bendradarbių eiles. Didelė žurnalo dalis užpildyta vertimais. Gerai, bet reikia išlaikyti balansą.

Ypatingai mažas kol kas atrodo *XXI amžius*. Įkūrus jam finansinę bazę, jo išvaizda ir skaitytojų skaičius išaugtų. Laikraščio platinimą trukdo stiprus buvęs raudonųjų aktyvas. Laikraščio (Nr. 36,91) skaitome apie piliečių kovą su pornografinės spaudos prekyba.

Kauno miesto potvarkiu nr. 622 buvo apribota erotinės spaudos prekyba. Prekybininkai visai į tai nekreipia dėmesio. Prie vieno priėjo Nijolė Sadunaitė ir priminė minėtą potvarkį. Prekybininko juokas palydėjo jos žodžius. Sadunaitė paėmė keletą egzempliorių ir suplėšė, taip išreikšdama protestą. Jos laiške-proteste Lietuvos Respublikos generaliniam prokurorui A. Paulauskui tokie žodžiai: Esu

Valdemaras Katkus (dešinėje) kalbasi su losangeliečiais. Iš k. matosi: B. Brazdžionis, prel. J. Kučingis, E. Arbas, A. Raulinaitis, Nuotr. J. Kojelio.

pasiryžusi kalėti ir nepriklausomos Lietuvos kalėjime, kad tik tėvynė įžengtų į doros, tiesos ir dvasios laisvės laikus''.

Naujasis Židinys — religijos ir kultūros žurnalas. Spausdinama 10,000 egz. Nuo 1992 metų pradžios susijungė su *Aidais*... Turėtų tapti stipriu katalikų žurnalu. Jau dabar be Lietuvos intelektualų bendradarbių — rėmėjų sąraše matome: Kazį Bradūną, Bernardą Brazdžionį, dr. Juozą Girnių, dr. Kęstutį Girnių, dr. D. Katiliūtę-Boydstun, mons. V. Kazlauską, Ant. Vaičiulaitį. Taip pat pradėtas leisti katalikų teologijos, filosofijos ir kultūros žurnalas *Logos* dar nepasiekęs prieškarinio lygio.

Padėti Lietuvos katalikų spaudai — visų mūsų pareiga. Reiktų įsteigti Katalikų Spaudos fondą, kurį pirmiausia turėtų remti ateitininkai, fronto bičiuliai, katalikės moterys, kunigija ir visi katalikai. Galima prašyt ir amerikiečių katalikų pagalbos, kai tik šis fondas pradėtų veikti.

Šiuo laiku dėl rublio nuvertinimo visi laikraščiai finansinėse bėdose. Užsakymus priima tik pusei metų. Išimtis *Lietuvos aidas*, kurį remia vyriausybė.

SOLŽENICINO NACIONALISTINĖS IDĖJOS IR LIETUVA

ZENONAS PRŪSAS

Teisingai teigia žurnalistas ir politikas Pat Buchanan, kad šiuo metu pasaulyje nacionalizmas yra svarbiausias veiksnys, lemiantis politinius įvykius. Nacionalizmas sugriovė Sovietų Sąjungą. Jis baigia sugriauti Jugoslaviją, sukurtą pašalinių jėgų, neatsiklausus pačių gyventojų. Nacionalizmo sukeltų pasikeitimų yra pilna ir kituose kontinentuose, ne tik Europoje. Jei nacionalizmas pasireiškia tarp mažesniųjų tautų, daugumoje jis yra teigiamas veiksnys. Šiuo atveju paprastai jis yra nepavojingas pasauliui, net jei ir pradeda rodyti kraštutinių šovinizmo reiškinių. Kas kita yra su kraštutine nacionalizmo forma, jei ji išsivysto didelėse tautose. Pavyzdžiui, šiuo metu rusiško imperializmo atsikračiusiai Lietuvai ir kitoms kaimyninėms nerusų tautoms dar tebėra pavojingas šovinistinis rusiškojo nacionalizmo sparnas. Žirinovskis, vienas iš šio sparno vadų, per paskutinius Rusijos prezidento rinkimus surinkęs virš 6 milijonų balsų, dar ir dabar tebegąsdina, kad jis, tapęs Rusijos prezidentu, paversiąs Pabaltijo kraštus atominių bandymų lauku. Tas atvesią lietuvius, latvius ir estus į protą. Jis taip pat žada sugrąžinti Lenkiją Rusijai.

Viena bėda su rusais yra tai, kad jie visada buvo linkę į kraštutinį nacionalizmą, — tiek carų, tiek ir Sovietų Sąjungos laikais. Gal tai yra jų prigimtyje? Įdomiai apie tai aiškina buvęs politinis disidentas ir gulagų kalinys Andrejus Siniavskis. Pagal jį, visais laikais rusas buvo linkęs spręsti apie žmogų pagal tai, ar jis yra ,,savas'', ar ,,nesavas''. Atseit, ar jis yra rusas, ar nerusas. Jei rusas, tai jis yra geras žmogus. Jei ne, tai su tokiu reikia būti atsargiam. Rusiškai svetimtautis yra vadinamas ,,nemec'', kuris yra kilęs iš žodžio ,,nemoi'', atseit, nebylys,

nemokąs rusiškai. Tokiu negalima pasitikėti. ,,Nemec'' kita žodžio prasmė yra vokietis. Rusai priklauso slavams, o slavas yra kilęs iš žodžio ,,slava'' (garbė). Atseit, jei esi rusas, esi garbingas. Yra nemaža literatūros apie rusų nacionalizmą carų ir sovietų laikais. Daug mažiau jos galima rasti apie dabartines rusų nuotaikas, nebent tik kai kada pasirodančiose nuotrupose laikraščiuose, kaip pavyzdžiui, *New York Times*. Visais laikais buvo du nacionalizmo sparnai, liberalistinis-demokratinis ir reakcionierinis-šovinistinis sparnas. Perskaičius šiais klausimais literatūrą, susidaro įspūdis, kad rusiškasis nacionalizmas vis dėlto palengva juda į gerąją pusę. Ypač per praėjusius penkerius metus demokratinis sparnas palengva stiprėjo, o šovinistinis silpnėjo. Tai aiškiai pastebima jaunojoje kartoje. Šovinistai daugumoje yra susikoncentravę vyresnio amžiaus rusų ir pensininkų kartoje. Dalinai tai suprantama. Buvusiam svarbiam partijos šului ar eilėje duonai nusipirkti stovinčiam pensininkui generolui praėjęs laikai, be abejo, atrodo kaip aukso amžius.

Ne visi vyresnio amžiaus rusai yra šovinistai. Sunku pasakyti, kurių yra daugiau, demokratų ar ,,dešiniųjų''. Pirmųjų grupės žinomiausias atstovas yra jau miręs Sacharovas. Apie jį buvo daug rašyta amerikietiškoje spaudoje. Kiek mažiau paskutiniu laiku buvo rašoma apie kitą milžiną — Aleksandrą Solženiciną, kaip liberalinio nacionalizmo sparno vieną iš šulų.

Iliustracijai trumpa ištrauka, paimta iš *Soviet/East European Report*, Vol. IX, No. 13, Vasario 1, 92. Radio Free Europe Research Institute. (Red.)

,,1991 m. rudenį Vladimiras Žirinovskis kalbėjo, kad jis būdamas prezidentu tuoj atšauktų Baltijos valstybių neprikausomybės pripažinimą. Rusija turinti grįžti į 1917 metų sienas, kada jai priklausė Baltijos provincijos, o Lietuvos, Latvijos ir Estijos nebuvo. Ir dar pridėjo, kad pulk. Alksnį jis paskirtų Baltijos provincijos gubernatoriumi. Žirinovskis nevengia vartoti gąsdinančių žodžių. Viename interviu su Lietuvos laikraščio korespondentu jis pasakė: Aš jus, baltiečius, sunaikinsiu. Lietuviai mirs nuo ligų ir radiacijos, prie Baltijos greit nebebus nei lietuvių, nei latvių, nei estų. Aš padarysiu taip, kaip padarė Hitleris''.

Solženicinas yra žinomas daugiau kaip rašytojas, bet kartu ir kaip politinis teoretikas. Todėl trumpai pabandysiu peržvelgti jo idėjas ir galvoseną, kiek tai liečia rusiškąjį nacionalizmą. Solženicinas buvo laikomas gal pačiu talentingiausiu ir aršiausiu disidentinio rusiškojo nacionalizmo skelbėju Brežnevo laikais. Dėl to jis ir buvo ištremtas iš Sovietų Sąjungos 1974 metais. Apsigyveno Vermonto valstijoje, Jungtinėse Amerikos Valstybėse.

Solženicinas ir kiti jo pasekėjai, buvę disidentai (Igor Safarevič,

Michail Agurski, Vladimir Maksimov), dar yra vadinami ,,kultūralistais'' nacionalistais. Tai dėl to, kad jie ypač daug dėmesio skiria kalbai, tėvynei, kultūriniams paminklams ir religijai. Solženicino atveju, jis ypač rūpinasi religiniais ir moraliniais klausimais. Pavyzdžiui, savo pagrindiniam veikale ,,Archipelago Gulagas'' jis vis grįžta prie etinių ir religinių problemų. Čia jis ragina rusų tautą atmesti oficialią marksizmo-leninizmo ideologiją ir grįžti prie tradicinės ortodoksų religijos. Solženicino nacionalizme pagarba tradicijoms koegzistuoja su ortodoksiniu individualizmu. Pabrėžiama asmeninė moralinė atsakomybė. Solženicinas ypač vertina Rusijos laikotarpį prieš caro Petro Didžiojo laikus, kada ,,bedvasės patriarcho Nikono ir Petro Didžiojo reformos dar buvo nespėjusios užgožti ir apnaikinti rusų tautinės dvasios''. Tą jis aiškina savo studijoje, pavadintoje ,,Atgaila ir savęs apribojimas tautų gyvenime''.

Savo Nobelio premijos priėmimo kalboje jis iškelia meno ir literatūros reikšmę kaip pagalbinę priemonę žmogui tobulėti. Jis aiškina, kad dabar taip tankiai apgyventoje planetoje negali būti tokio dalyko, kaip ,,vidaus reikalai''. Žmonijos išganymas glūdi tame, kad vieni turi rūpintis kitais. Rytai negali užmerkti akių tam, kas vyksta Vakaruose, o Vakarai negali būti indiferentiški įvykiams Rytuose. Jis pasmerkia Rusijos Ortodoksų Bažnyčios persekiojimus, parodytus caro laikais sentikiams, o taip pat smerkia carus už pavėluotą baudžiavos panaikinimą. Jis kaltina radikalią Rusijos inteligentiją dėl bolševizmo nelaimės. Jis ragina rusų tautą atgailauti dėl praeities klaidų, privedusių prie bolševizmo. Toje pačioje studijoje jis kritikuoja rusų tautą dėl neteisybių ir žiaurumų, parodytų nerusų tautoms, ypač Sibire gyvenančioms tautoms. Kaltina rusų tautą dėl kišimosi į kitų tautų reikalus už Sovietų Sąjungos ribų, dėl veržimosi į kitus kontinentus, kada patys rusai dvasiškai nesą tam pasiruošę. Rusija vietoj to turėtų pirmiausiai ,,išgydyti savo sielą'', dorai išauklėti savo vaikus ir susitvarkyti savo namuose. Savo laiške Sovietų Sąjungos vadams 1973 metais jis siūlė, kad Rusijos tautinė energija nebūtų eikvojama už Rusijos ribų, o turėtų būti nukreipta išvystymui neišnaudotų plotų šiaurinėje Europos Rusijos dalyje ir šiaurės bei rytiniame Sibire. Pagal Solženiciną, Rusija yra Arktikos, o ne Indijos vandenyno šalis, ji nėra nei prie Viduržemio jūros, nei Afrikoje. Todėl nėra reikalo ten kišti nosį. Rusija turinti baigti nedraugiškus ginčus su Vakarais ir išvengti karo su Kinija. Jis ragino pristabdyti marksistinę indoktrinaciją ir daugiau rūpintis patriotiniu jaunimo auklėjimu. Patriotizmas esąs labai svarbus veiksnys. Jis davė pavyzdį, kaip mažutis Šiaurės Vietnamas nugalėjo galingąją Ameriką, vien dėl to, kad Amerika turėjo ,,silpną ir neišsivysčiusią tautinę sąmonę''. Solženici-

nas tiesiogiai neragino, kad būtų visai atsisakyta marksizmo-leninizmo doktrinos. Jis tik siūlė Kremliaus vadams kad būtų leista visokioms ideologijoms ir religijoms konkuruoti vienai su kita, įskaitant ir marksizmą-leninizmą.

Kaip tai būtų galima pasiekti? Solženicinas pripažįsta, kad dauguma rusų demokratų deda viltis į daugpartinę parlamentarinę sistemą. Jis tačiau joje randa ir neigiamų pusių, ypač atsižvelgiant į esamas Rusijos sąlygas. Gyventojų dauguma šiai sistemai nėra paruošta. Demokratinės santvarkos dažnai būna bejėgės, jei susiduria su reakcionieriškomis bei teroristinėmis jėgomis. Geras pavyzdys — tai Kerenskio laikų demokratija Rusijoje 1917 metais, išsilaikiusi vos 8 mėnesius. Todėl negalima laikyti demokratijos vieninteliu keliu išbristi iš dabartinės balos. Solženicinas svarsto taip pat pliusus bei minusus ir kitos galimybės — autokratinio valdymo. Jis bijo, kad autokratija galinti nuvesti prie diktatūros ir gal net teroro. Iš kitos pusės, praeityje yra buvę ir gana humaniškų autokratijų, ypač ten, kur autokratai jautė ,,atsakomybę prieš Dievą''. Šių dienų autokratai esą pavojingi tik dėl to, kad jie nesivaduoja aukštesnėmis vertybėmis ir idėjomis, kurios juos apsaugotų nuo klaidų.

Solženicinas samprotauja: turint galvoje nelaimingą demokratijos žlugimą 1917 metais, gal humaniškas autokratizmas būtų mažiausiai skausminga valdymo forma, pereinant iš komunistinės santvarkos. Jis mano, kad blogis komunistinėje diktatūroje išsivystė ne tiek dėl pačios diktatūros *per se*, kiek dėl tos sistemos reikalavimo, kad žmonės ,,pilnutiniai patikėtų jai savo sielas'', kad įprastų sąmoningai meluoti. Savo laiške Kremliaus valdžiai jis siūlo priimti moralines normas ir ,,etiškai išvalyti visą režimą''. Jis tvirtina, kad jis pats nesąs revoliucionierius, kad jis nesiūląs įvesti tokią demokratiją, kuri išeikvoja savo jėgas kas ketveri metai per visuotinius rinkimus, kurios teismai išteisina žmogų, pavogusį ir paskui išspausdinusį slaptus karinius dokumentus (čia jis, be abejo, turi galvoje Ameriką). Laisvė turinti turėti ribas. Reikalauti, kad būtų tvarka, nėra nemoralu, jei tai neveda prie tironijos. Nebuvimas tvarkos 1917 metais sugrioves jaunutę demokratiją Rusijoje. Jei ji tada dar nebuvo pasiruošusi demokratijai, tai dar mažiau ji esanti pasiruošusi dabar.

Solženicino siūlymas Rusijai orientuotis ne į demokratiją, bet į autokratiją disidentų sluoksniuose buvo priimtas įvairiai. Kai kurie atvirai pritarė. Kiti stipriau kritikavo. Pavyzdžiui, Valeri Chalidze, žinomas fizikas ir teisės žinovas, priminė, kad Solženicino pasiūlymai esą labai migloti. Chalidze klausė, kas autokratiniame režime darys sprendimus? Caras? Ortodoksų patriarchas? Labiausiai pagarsėjęs rašytojas? Jis taip pat įspėja, kad nereikėtų religijos maišyti su politika. Profašistiniai vokiečių krikščionys Hitlerio Vokietijoje, esą,

turėję daug pliusų, bet turėję ir vieną didelį minusą: jie nustoję būti krikščionimis. Panašiai Solženiciną kritikavo ir Sacharovas.

Į šią naująją Rusiją Solženicinas siūlė įjungti Ukrainą, Belorusiją ir šiaurinę Kazachstano dalį, apgyventą daugumoje rusais. Bet šis įjungimas neturėtų būti daromas jėga, o tik laisvu sutikimu. Kitoms tautoms irgi būtų leista laisvai pasirinkti. Šiuo klausimu Solženicinas ypač aiškiai yra pasisakęs dėl Baltijos tautų. Savo ,,Archipelago Gulago'' knygoje jis ypač šiltai prisimena estų ir lietuvių kalinius. Jis sako, kad jam kaip rusui būdavusi didelė gėda, susitinkant su šiais kaliniais ir matant, kad šie nekalti žmonės turėję tiek daug kentėti vien dėl to, kad jie ,,buvo mūsų artimiausi kaimynai ir kad jų tėvynės mums stovėjo ant kelio, vedančio prie Baltijos jūros''.

Visi turbūt sutiktų, kad Solženicinas yra rusų tautos milžinas, ne tik kaip rašytojas, bet ir kaip filosofas ir politinis mąstytojas. Mūsų atveju gal ir gerai, kad jis žada grįžti į Rusiją artimoje ateityje. Bent taip jis skelbėsi praėjusiais metais. Ar jis galėtų turėti didesnės įtakos politinių įvykių raidai Rusijoje? Atrodo, kad atsakymas turėtų būti teigiamas. Tiesa, vargu ar jis pritaptų prie dabartinių Rusijos demokratų. Juk daugumas jų vadų nėra praktikuojantys ortodoksai, įskaitant ir patį Jelciną. Todėl vargu ar jie domėtųsi Solženicino autokratine valdymo forma, kurioje svarbų vaidmenį turėtų ortodoksų religija. Bet Solženicinas galėtų turėti daugiau įtakos vadinamam dešiniajam nacionalistų sparnui. Pavyzdžiui, toks Pomiat (Atmintis) sąjūdis pradžioje susikūrė tikslu sujungti rusus, besidominčius Rusijos senojo kaimo idilijos atkūrimu ir Rusijos istorinių ir ypač religinių paminklų bei ikonų išsaugojimu. Tik vėliau jie pasuko radikalesne kryptimi. Gal jie dar rastų bendrą kalbą su Solženicinu. galėtų daug prisidėti prie religijos ir moralės grįžimo į Rusiją, ypač į Rusijos kaimą. Gal tai padėtų išvengti radikalių perversmų. Jų pavojus Rusijoje dar nėra praėjęs. Jei tai įvyktų, pasekmės būtų labai nemalonios ir Lietuvai. Gal Solženicinas padėtų to išvengti?

Panaudota literatura

1). Andrej Siniavski. Russian Nationalism. Radio Liberty 1988.

2). Frederick Barghoorn. Russian Nationalism and Soviet Politics: Official and Unofficial Perspectives. Radio Liberty 1988.

3). John B. Dunlop. The Contemporary Russian Nationalist Spectrum. Radio Liberty 1988.

4). D. P. Hammer. Glasnost and ,,The Russian Idea''. Radio Liberty 1988.

5). D. R. Spechler. Russia and the Russians. Knygoje: Katz. Handbook of Major Soviet Nationalities.

6). John B. Dunlop. The Faces of Contemporary Russian Nationalism. Princeton 1983.

7). John B. Dunlop. The New Russian Nationalism. 1985.

Į ANTRĄ ŠIMTMEČIO KETVIRTĮ

26-sis literatūros vakaras Los Angeles

Pradėdamas 26-jį literatūros vakarą, LFB Los Angeles sambūrio pirmininkas dr. Zigmas Brinkis išskaičiavo visus iki šiol dalyvavusius rašytojus ir vakarų reikšmę aptarė taip: ,,Kas galėtų subalansuoti tuos dvasinius lobius, kuriuos į Los Angeles lietuvių kasdienybę atnešė mano paminėti poezijos ir grožinės prozos kūrėjai? Be jų įnašo lietuviškasis gyvenimas būtų buvęs liūdnesnis, dvasiškai skurdesnis, stokojąs lietuviškos krypties ir gyvenimo prasmės. Rašytojų kūryba džiugino, guodė, dvasiškai stiprino, palaikė viltį, ir mūsų viltys realizavosi''.

Pristatęs šio vakaro viešnią iš Čikagos poetę-beletristę **Juliją Švabaitę** ir svečią iš New Yorko beletristą-poetą **Paulių Jurkų**, sambūrio pirmininkas žvilgterėjo į ateitį:

,,Mūsų literatūros vakarų gija nuo 1966 nė karto nebuvo nutrūkusi. Kaip bus antrajame ketvirtyje? Ar ištversime? Norėčiau ištverti iki trečiojo ketvirčio, 2016-jų metų. Ar taip bus, niekas negalėtų pasakyti. Ir LF bičiulių ateitis nežinoma. Buvome rezistencinė organizacija, ir mūsų uždaviniai buvo labai aiškūs. Kultūrinė rezistencija šalia politinės kaip tik ir buvo paskata pradėti literatūros vakarus. Lietuvių Frontas svarsto savo ateitį, ir turės įvykti esminių pasikeitimų. Gal nebeliks ir Lietuvių Fronto vardo, tačiau mūsų idėjos k.t. pilnutinė demokratija ir nepasaulėžiūrinė politika rado vešlią dirvą Nepriklausomoje Lietuvoje, ir todėl manome, kad mūsų veikla išeivijoje buvo prasminga.''

Pirmoje dalyje poetė Švabaitė skaitė iš Vilniuje išleistos poezijos rinktinės *Tu niekur neišėjai*. Savo įžangos žodyje ji tarė: ,,Sugrįžau į laisvą Lietuvą, dar pilną nerimo, neužgijusių žaizdų, sugrįžau į tremtinių Lietuvą, rūpintojėlių, kryžių Lietuvą (...) Sugrįžau į savo tėviškę, kurios beveik neatpažinau. Tik toje amžinai žaliuojančioje žolėje tartum atsekiau savo nukankinto tėvo pėdas''.

Los Angeles politinių studijų savaitgalyje, iš k. — J. Kojelis, B. Brazdžionis, dr. K. Ambrozaitis.

Poetė sugrįžo ir savo kūryba: ,,Pagaliau sugrįžau į tėvynę ir savo eilėraščiais, kuriuose per daugel metų savo žodžiu bandžiau kalbėti su artimaisiais, atsiprašyti jų, kad juos apleidau ir kad tą kaltės jausmą nešioju visą gyvenimą''.

Antroje dalyje skaitė niekur dar nespausdintus eilėraščius. Tai šiurpiu grauduliu persunkti eilėraščiai Sibiro tematika, kur ,,ledo lovutė'', ,,ledo miegas'', ,,ledo sapnai'', ,,ledo duona'', ,,ledinių kareivėlių dūdos laidotuvių procesijoje'' ir ,,ledynų Jeruzalė''. Vienas eilėraštis skirtas laisvės gynėjai, prie televizijos bokšto žuvusiai Loretai Asanavičiūtei.

Paulius Jurkus pasveikino Los Angeles frontininkus ir padėkojo Lietuvių Rašytojų draugijos vardu už sukurtą literatūros vakarų tradiciją: ,,Viskas praeis, apdulkės, užmarštis užklos, bet istorija prisimins, kad čia vyko kultūrinis judėjimas, kad rengėte tokius vakarus ir kad ištvėrėte daugiau negu ketvirtį šimtmečio''.

Paulius Jurkus, žemaitis, studijavo Vilniaus universitete ir pamilo

26-tojo literatūros vakaro atlikėjai ir organizatoriai. Iš k. — B. Brazdžionis, A. Raulinaitis, Alė Rūta, P. Jurkus, E. ir V. Dovydaičiai, J. Švabaitė, J. Kojelis, dr. Z. Brinkis, Nuotr. E. Arbo.

šią gamtos grožiu apdovanotą ir legendomis papuoštą Lietuvos sostinę. Ir šiame literatūros vakare jis nusivedė auditoriją į legendarinę Vilniaus praeitį, paskaitydamas „Didįjį dailininką" iš knygos *Kai Vilniaus liepos žydi* ir, antroje dalyje, istoriją apie Šv. Kazimierą.

Rašytoja Alė Rūta pateikė Švabaitės poezijos išsamią analizę, o poetas Bernardas Brazdžionis pažiūrėjo į Paulių Jurkų kaip į trigubą talentą — beletristą, poetą ir dailininką.

Ema ir Vincas Dovydaičiai, Los Angeles Dramos sambūrio nariai, dažni literatūros vakarų talkininkai, skaitė ištrauką iš Julijos Švabaitės premijuoto romano *Stikliniai ramentai* ir porą linksmų epizodų iš Alės Rūtos *Margu rašto keliu*.

Pirmąjį antrojo šimtmečio ketvirčio vakarą susumuojančiu žodžiu uždarė Algis P. Raulinaitis.

J. Kj.

20 METŲ BE ZENONO IVINSKIO

VALENTINAS MARKEVIČIUS

Gal net nepastebėjome, kaip greitai bėga laikas. Prieš dvidešimtį metų, 1971 gruodžio 24, per Kūčias Bonnoje mirė žymusis istorikas, profesorius Zenonas Ivinskis. Kad ši skaudi data neliktų vien žinovų ar suinteresuotų žmonių reikalu, ėmėmės Kaune organizuoti šio garbingo asmens atminimą.

1991 gruodžio 19 dieną kartu su Į laisvę fondu suruošėme Zenono Ivinskio atminimo vakarą Kauno viešojoje bibliotekoje. Pranešimus skaitė istorikas, prof. Edvardas Gudavičius, Į laisvę fondo Lietuvos filialo Tarybos pirm. Liudas Dambrauskas, Zenono brolis Povilas Ivinskis ir šių eilučių autorius. Bibliotekoje buvo surengta prof. Zenono Ivinskio knygų, straipsnių, neskelbtų darbų, dokumentų ir fotografijų paroda. Šiai progai paruošėme kvietimus ir kuklų bukletėlį (lankstinuką), išleistą Į laisvę fondo, visai nepretenduodami į išsamų Ivinskio darbų ir gyvenimo aprašymą, o greičiau — jo asmens pagerbimą ir atminimą.

Televizijos ekranuose gruodžio 26 dieną buvo demonstruojamas dokumentinis filmas ,,Zenonas Ivinskis — nebaigta istorija'', sukurtas per keturis mėnesius. Filme savo prisiminimais apie Ivinskį dalijosi jo žmona Paulina Ivinskienė, brolis Povilas, giminaičiai iš Babrungėnų, Julija Šalkauskienė, vertėjas Dominykas Urbas, lituanistas Vincas Natkevičius, prof. Vytautas Žemkalnis — Landsbergis, prof. Edvardas Gudavičius, Liudas Dambrauskas. Diktorinį tekstą skaitė poetas Kęstutis Genys.

Negaliu nepaminėti ir dar vienos džiugios naujienos. Vilniuje lapkričio 27 dieną, viename privačiame archyve radau didelę dalį Z. Ivinskio bibliotekos, kurioje buvo ir Strijkovskio kronika (1582 m.) bei daug įdomių ir ypatingai vertingų, dar neskelbtų Ivinskio mokslinių studijų. Viena iš jų — tai studija ,,Lietuvos istorijos šaltiniai'', baigta rašyti 1944 metais, tiesiog stebuklo dėka išlikusi. Išliko taip pat ir Z. Ivinskio veikalas ,,Lietuvos valstybė ir lietuviai iki 1940 m. politiškai istoriškoje perspektyvoje'', baigtas rašyti 1943 metais ir niekur dar neskelbtas. Įdomu, kad net patys istorikai netikėjo, jog šie Ivinskio darbai galėtų būti išlikę.

Ten pat, Vilniuje, aptikau unikalų Zenono Ivinskio dėdės Jono Bražinskio Pirmojo pasaulinio karo metų dienoraštį. Jame galima rasti daug medžiagos apie Ivinskius ir aplinką, kurioje augo Zenonas. Antra vertus, neišanalizavus Jono Bražinskio, didžiojo Zenono moky-

Reutlingene, Vokietijoje, 1965 metais, iš k. — prof. Z. Ivinskis, kun. prof. St. Yla, prof. dr. A. Maceina, dr. J. Grinius.

ZENONAS IVINSKIS

1908.V.25 — 1971.XII.24

• MOKSLININKAS, istorikas, profesorius, rašęs ir nagrinėjęs Lietuvos istoriją išsamiai ir objektyviai, remdamasis faktais ir šaltiniais, kurių rinkimui pašventė visą savo mokslinio darbo gyvenimą Lietuvoje ir išeivijoje.

• REZISTENTAS, vienas iš 16-kos pasirašiusių 1936 m. deklaraciją „Į organiškosios valstybės kūrybą", pirmosios sovietinės okupacijos metu — aktyvus rezistentas, 1941 metų sukilimo dalyvis, Laikinosios Vyriausybės talkininkas ir patarėjas, Vliko narys Vokietijoje.

• VISUOMENININKAS, redaktorius, ateitininkas nuo 1920 m., Ateitininkų Federacijos tarybos narys, Lietuvių Fronto bičiulis, Europos LFB pirmininkas, spaudos bendradarbis, nuoširdus ir optimistiškas lietuviškos veiklos darbuotojas ir talkininkas išeivijos metais.

•

Platesnių biografinių žinių apie prof. dr. Zenoną Ivinskį galima rasti *Lietuvių Enciklopedijos* 9, 36 ir 37 tomuose. Įdomios medžiagos žiupsnelis ir gausi jo raštų bibliografija išspausdinta *Į Laisvę* žurnalo Nr. 54, 1972 metais.

tojo, asmenybės, nesuprastumėme vienų ar kitų lemtingų Ivinskio gyvenimo žingsnių, jo charakterio savybių, darbštumo ir pasiaukojimo.

Tai patvirtina ir dėmesio verta citata iš Z. Ivinskio pokalbio su kun. Br. Liubinu 1968 m. kovo mėnesį: „Kokie motyvai mane pasuko istorijon? Tegalvojau pradžioje būti gimnazijos mokytoju. Norėjau rašyti iš savo krašto praeities. Šituo atžvilgiu vertingų sugestijų esu gavęs iš mano dėdės Jono Bražinskio. Jis buvo liaudies mokyklos mokytoju. Savo laiku jis buvo platinęs draudžiamąją literatūrą, kurios dar rasdavau jo tikrai didelėje bibliotekoje... Jis pasižymėjo nuostabia gamtos ir savo žemės meile. Vasaros atostogų savaitės pas jį man būdavo įdomi ir brangi šventė". (be kita ko, Dėdė buvo savitas kaimo filosofas, išminčius, kraštotyrininkas, mokėjęs rusų, lenkų, vokiečių, esperanto, o senatvėje ir anglų kalbas. V. M. pastaba).

MOKSLO VYRAI APIE ZENONĄ IVINSKĮ

„Z. Ivinskis parašė geriausią Lietuvos istoriją, kokią iki šiol turėjome. Tai Lietuvių tautos, jos valstybingumo istorija, paremta kvalifikuota moksline mintim. Jis padarė tai, kas buvo uždrausta pokario Lietuvos istorikams."

Istorikas, prof. Edvardas Gudavičius

„Gerbdamas lenkų mokslą. Z. Ivinskis vis dėlto reikalavo iš lenkų tyrinėtojų naujo požiūrio į Lietuvos istoriją, pabrėždavo objektyvumo reikalingumą, norėjo, kad lenkai mokėtų įžvelgti ir pripažinti praeities klaidas."

Istorikas, prof. dr. Jerzy Ochmanski

„Darbas Romos archyvuose žymi Ivinskio likimą tremtyje: jo laimę ir nelaimę: laimę, nes čia jis galėjo įvykdyti savo svajonę; nelaimę, nes čia jis paskendo medžiagoje, nepastebėdamas, kad vieno žmogaus nei jėgų, nei amžiaus nepakanka šiai medžiagai suvesti į vienumą, kuriant sisteminių veikalų. Ivinskis buvo pirmutinis iš lietuvių, kuris IŠTISĄ DEŠIMTMETĮ labai uoliai ir sistemingai knisosi archyvų fonduose: tokios laimės nėra turėjęs nė vienas mūsų istorikas. Iš kitos pusės Ivinskis yra vienintelis iš lietuvių pririnkęs tiek medžiagos, jog jos pakaktų ištisai istorikų kartai."

Prof. dr. Antanas Maceina

„Vokiškai jo (Z. Ivinskio) rašyta ir su Herderio leidykla sutarta leisti Lietuvos istorija (apie 400 p.) užkliuvo; autorius nesutiko priimti leidėjų pageidaujamų korektūrų savo lietuviškom koncepcijom."

Istorikas Simas Sužiedėlis

„Neveltui Z. Ivinskis nuolat pabrėžia, kad reikia visuomet eiti prie

Lietuvos Aukščiausios Tarybos Pirmininkui Vytautui Landsbergiui

Su rūpesčiu svarstydamas prezidentinės Lietuvos idėją ir prezidento teisių praplėtimą, drįstu tuo klausimu pareikšti savo nuomonę. Tas planas nėra toks paprastas, kaip kad spaudoje jis yra pateikiamas. Jo vykdymas net referendumu, t.y. visuotiniu demokratiniu balsavimu, gali būti labai neatsargus vyriausybės veiksmas.

Konstitucija, potvarkiai, įstatymai ne tiktai daugiausia, bet beveik išskirtinai, stengiasi apsaugoti piliečių teises nuo vyriausybės bei jos pareigūnų sauvalės bei nuo netvarkingų piliečių, pažeidžiančių kitų piliečių teises.

Praplėstųjų teisių naudą bei jų kenksmingumą apspręs tie, kuriems tos teisės bus duotos. Ateityje svarbiose valstybinėse vietose gali atsidurti asmenys, kurie tuos praplėtimus panaudos piliečių teisių pažeidimui. Taip kad suteikimas teisių, neapribojant jų veikimo laiko bei neįsigilinant į praplėtimų turinį, ateityje gali virsti konfliktų, piliečių teisių pažeidimų priežastimi.

Jeigu Aukščiausioji Taryba mano, kad šiuo metu yra reikalinga tokias teises prezidentui ar kuriam kitam asmeniui duoti, tai turėtų labai aiškiai apriboti tų teisių veikimo laiką. Kokių šešių ar dvylikos mėnesių riba būtų pilnai užtektina.

Yra labai svarbu, kad po nustatytos laiko ribos būtų grįžtama į normalią konstitucinę demokratinę tvarką: trijų vyriausybinių institucijų išmintingą balansą.

Jus gerbiąs,

Adolfas Damušis

1992 m. kovo mėn. 7 d.

šaltinių — ad fontes, nekarikatūrinti istorinių faktų barokiškais perdėjimais, neieškoti pigių, momentą trunkančių efektų. Tik remiantis autentiškais šaltiniais, tik rimtai ir objektyviai interpretuojant istorinius faktus bus galima ir patiems įžvelgti, ir kitiems parodyti Lietuvos istorijos didybę ne vienai dienai. Todėl ir romantiškoji kryptis, stipriai veikusi praeitais šimtmečiais istorikus, Z. Ivinskiui yra visai nepakeliui.''

Istorikas kun. Rapolas Krasauskas

Iš ,,Į Laisvę'' fondo Lietuvoje filialo leidinio

Jaunimo simpoziume kalba moderatorė D. Trotmanaitė. Sėdi iš k. — A. Jarašūnas, R. Laurinavičiūtė, M. Sandanavičiūtė-Newsom, A. Ragauskas.

PASISAKO JAUNESNIOJI KARTA

1992 metų sausio 25-26 dienomis Los Angeles įvyko 24-tasis politinių studijų savaitgalis, tradiciškai rengiamas Lietuvių Fronto bičiulių Los Angeles sambūrio. Su paskaitomis ir pranešimais dalyvavo: Valdemaras Katkus, Lietuvos Respublikos Užsienio reikalų viceministeris, Žibutė Brinkienė, Angelė Nelsienė, Algis Raulinaitis, Zigmas Viskanta, Linas Kojelis, Rimas Kregždė, Amandas Ragauskas, Juozas Kojelis, Kazys Ambrozaitis.

Buvo taip pat surengtos įdomios svarstybos, kuriose dalyvavo jaunesniosios kartos atstovai: Auris Jarašūnas, Roma Laurinavičiūtė, Marija Sandanavičiūtė-Newsom ir Amandas Ragauskas. Svarstyboms moderavo Dalita Trotmanaitė.

Šiame numeryje norime skaitytojus supažindinti su tų svarstybų mintimis, kurios gilinosi į vieną aktualią šiems laikams temą:

JAUNOSIOS KARTOS DVASINĖ TRANSFORMACIJA NEPRIKLAUSOMYBĘ ATGAVUS

MARIJA SANDANAVIČIŪTĖ-NEWSOM (JAV)

Priklausau tai kartai, kuri gimė Vokietijoje, prieš pat atvykstant į Ameriką tuoj po karo, arba jau gimė Amerikoje, užaugo didesniuose miestuose, lankė Amerikos mokyklas nuo vaikų darželio iki aukštųjų mokslų, dabar turi atsakingas profesijas. Mes sukūrėme šeimas, lietuviškas ar mišrias, leidžiame vaikus į šeštadienines mokyklas, jose mokytojaujame ir jas palaikome. Vienu žodžiu, mes esame karta, kuri labai artimai pajuto lietuvybės esmę, nors turėjome gyventi dvilypį gyvenimą ir jį tebegyvename. Mūsų kaip amerikiečių gyvenimas — pilnas karjeros reikalavimų, medžiaginių vertybių, greito pasitenkinimo. Mūsų kaip lietuvių gyvenimas — tai šeimos šiluma, ilgesys prarastojo krašto, užduotis, misija, savęs atidavimas kažkam didesniam, kilnesniam.

Vieni šios kartos atstovai atsikratė tos ,,kultūrinės naštos'', lietuvių kalbos, užsiangažavimo, to romantiško ilgesio. Kitiems lietuvybės išlaikymas pasidarė realybe, už kurią reikėjo kasdieną kovoti, savo laiką aukoti, vaikus lietuviškai mokyti. Reikėjo sąmoningai visa tai pasirinkti.

Paskutiniuoju metu Lietuvai bekovojant už laisvę, mūsų tautinis susipratimas dar daugiau pagyvėjo. Susijungę siela, darbais ir mintimis su Lietuva, pamatėme kad ten kovoja mūsų broliai, tėvai — ir tuo pačiu mes patys. Pajutome gyvą tautos pulsą ir atsiliepėme kiekvienas pagal sąlygas. Troškimas išsipildė. Lietuva atgavo nepriklausomybę. Ir dabar jaučiame lyg ir dvasinį atoslūgį, kada ne vienas savęs klausiame — *o kokia dabar mūsų misija.*

Mumyse vyksta ne dvasinė *transformacija,* o tiksliau — vyksta *evoliucija.* Mes matome, kad darbo yra daug. Mes keičiamės į darbo ir pareigos žmones. Kai kurie iš mūsų važiavo ir tebevažiuoja į Lietuvą dirbti, talkininkauti, patarti. Įsisteigė labdaros ir profesinės organizacijos, kurių uždaviniai yra taiklūs, o ir rezultatai jau matomi. Tad mūsų dvasinis įsipareigojimas įgijo rankas. Pasijutome pajėgūs. Net ir tie, kurie buvo atitrūkę nuo lietuvybės, pajuto, kad gali prie darbo prisidėti.

Anksčiau mūsų veikla buvo pagrįsta lietuviška kalba. Dabar — darbui reikia rankų.

Šeštadieninėse mokyklose pagyvėjo lietuviškas susipratimas. Jaunimas laukia naujų uždavinių. Tad siūlau pirmoj eilėj nepamiršti ir čia, svetimuose kraštuose gyvenančių. Lietuva svarbi, bet mūsų darbas ir čia aktualus. Jaunimui siūlau skubėti pasinaudoti savo tėvų ir senelių žiniomis. Jie mūsų tarpe, bet neilgam. Panaudokime technologiją — kasetes ir vaizdajuostes — įamžinti šeimos narių pasakojimus, prisiminimus. Neužmirškime taip pat ir mūsų tautos kančių, žuvusių Sibire, miškuose ir dabartinėse kovose už laisvę. Turime apie tai nuolat priminti pasauliui, naudoti Lietuvos pavyzdį kaip dorovinę bei istorinę pamoką, priminti, ką ištvermė ir ištikimybė gali pasiekti. Ir pagaliau, turime nepasiduoti nutautėjimui, kad galėtume teigiamai atsakyti vaikučiui, kuris klausia mamos: ,,Lietuva jau laisva, ar dar vis reikia eiti į šeštadieninę''?

ROMA LAURINAVIČIŪTĖ (Lietuva)

Mano karta gimė, užaugo ir mokėsi Lietuvoje sovietiniu laikotarpiu. Sovietinės pedagogikos tikslas buvo sukurti naują žmogaus tipą — žmogų neturintį nieko savo, žmogų be tėvynės. Pagrindinis teiginys — sovietinio žmogaus tėvynė yra nuo Baltijos jūros iki Ramiojo vandenyno. Ji viena tiek gruzinui, tiek rusui, tiek lietuviui.

Naujam žmogui sukurti buvo pasitelkta pirmiausia švietimo sistema, spaliukų, komjaunuolių, pionierių organizacijos. Bet kadangi dalyvavimas jose buvo priverstinis, todėl atsirado pasipriešinimas, jei ne aktyvus, tai bent pasyvus. Pamokose privalėjome mokytis komunistinių dogmų, radijas, televizija, spauda liaupsino sovietinę sistemą ir juodino viską, kas už jos ribų. Visą laiką reikėjo nešioti kaukę ir bijoti atskleisti savo širdį net draugams. Mūsų karta buvo pavadinta ,,prarastąja karta'', bet ar tikrai ši sovietinė propaganda mumyse prigijo?

Štai paskutinieji 2-3 metai. Priešaky visų mitingų, demonstracijų — jaunimas, ypač aktyvi studentija. Jauni žmonės, prezidento pakviesti, ėjo ginti parlamento. Tas pats jaunimas ryžtingai atsisakė stoti į sovietinę armiją. (Kiek naktų nemiegota slapstantis nuo priverstinio paėmimo). Tie patys jauni vyrai stojo į krašto apsaugos būrius, Lietuvos kariuomenę. Kyla klausimas — kur dingo visas komunistinis mokymas ir auklėjimas?

Atsakymo, mano nuomone, reikėtų ieškoti pirmiausia šeimoje. Mūsų tėvai buvo režimo įbauginti, pergyvenę vežimus į Sibirą, visus okupacijos baisumus. Per tuos 50 metų į juos įsigėrė baimė, at-

Septynmečiai vaikai Sausio 13-tąją saugojo parlamentą nuo tankų, — argi tai galėjo nepaliesti jų sielų? Nuotr. V. Korkučio.

sargumas. Juk net namų sienos buvo nesaugios. Bet vis dėlto, kad ir pašnabždomis, tik namie, tik iš tėvų buvo galima sužinoti apie Lietuvos istoriją, okupaciją, apie Lietuvos vėliavą, tikrąjį himną. Po kiekvieno pasikalbėjimo sekė prisakymas: tik nieko apie tai neprasitark mokykloje ar draugams. Taigi namuose ir buvo ta tikroji dvasia, kurios dėka Lietuva galėjo išjudinti sovietinę sistemą iš pamatų.

Šiuo metu situacija pasikeitė. Į mokyklą grįžo religinis auklėjimas. Pedagogika atramos taškų ieško Šalkauskio, Maceinos raštuose. Naujuose vadovėliuose daug dėmesio Lietuvos istorijai. Daugėja skautų, ateitininkų, gediminaičių eilės. Yra sakoma, kad kiekvienai žmonių kartai tenka specialūs išbandymai. Mano karta šį egzaminą išlaikė su tėvų ir senelių pagalba, kurie nugalėjo savyje baimės jausmą ir sugebėjo išlaikyti svetimų vėjų neužpūstą Lietuvos dvasią.

Bet šiandien auga ir vėl nauja karta. Penkiamečiai vaikai jau spėjo pergyventi didelius dvasinius sukrėtimus pastarųjų metų bėgyje. Tai skamba keistai, nes manome, kad vaikai maži, kad įvykiai jų nepaliečia. Bet tai netiesa. Jie paliesti. Štai keletas mano pačios pastebėti pavyzdžiai. Praeitų metų pavasarį 5 m. vaikams buvo duota užduotis piešti laisvai pasirinkta tema. Iš anksto tikėjausi vaikų piešiniuose matyti gėles, saulę, karalaites. Bet... vaikai piešė tankus, kareivius su ginklais, televizijos bokštą, kraują...

Kitas pavyzdys. Vaikai žaidžia lauke. Vienas berniukas atvinguriuoja į pavėsinę ir atsigula aukštielnikas ant suoliuko (pirma mano mintis — vaidina išgėrusį), bet paklausus, kas nutiko, vaikas atskleidžia savo vaidmens esmę:

tėvelis parėjo namo, jį peršovė, čia bėga kraujas (rodo krūtinę). Tokie dabar vaikų vaidmeniniai žaidimai. Vaikų širdys neliko nepaliestos. Bet jie pradės lankyti mokyklas jau naujose sąlygose, mokysis to, kas reikalinga. Tik mano kartai, pradedančiai dabar savarankiškai dirbti, dažnai pristinga žinių, taip reikalingų naujomis sąlygomis.

AURIS JARAŠŪNAS (JAV)

Septintajame Pasaulio lietuvių sąjungos kongrese, Argentinoje, jau nuo pat pirmųjų dienų kažkaip matėsi, kad kalba apie išeivijos jaunimo ateitį nebuvo įmanoma, kol pats jaunimas nesuprato savo dabartinės padėties. Jaunimas pirmiausia turėjo suprasti savo naują identitetą ir tik tada svarstyti savo talką ir paramą Lietuvai.

Vieną vakarą, po ilgų svarstybų, jaunimas, susėdęs ratu, pradėjo dainuoti mums visiems žinomas dainas, jų tarpe ir ,,Kaip grįžtančius namo paukščius parvesk, o Viešpatie, ir mus į žemę mūs' tėvų''. Daug kartų esame giedoję tuos žodžius, bet dabar pirmą kartą pagalvojau, ką jie tikrai reiškia ir kuo jie klaidingi. Juk juose išreiškiamas noras grįžti visiems atgal į Lietuvą. Bet žiūrėdamas į didelį būrį jaunų lietuvių iš Vokietijos, Australijos, Kanados ar JAV, mačiau tuos, kurie nežada persikelti į laisvą Lietuvą. Gal mes ten nukeliausime pasižiūrėti, ar kuriam laikui padirbėti, bet ne nuolatiniam apsigyvenimui. Tad ta senoji ,,išeivijos'' sąvoka, kurią mes išreiškiame net savo dainose, susikirto su dabartine tikrove. Tos romantizuotos mintys apie sugrįžimą mums pasirodė nerealios.

Ir taip mes priėjome išvados, kad mes esame lietuviai, gyvenantys užsieniuose, kurie norime išlaikyti savo lietuviškumą gyvendami svetimuose kraštuose. Kongreso atstovai pasisakė, kad ,,PLJS yra lietuvių jaunimo, gyvenančio už Lietuvos Respublikos ribų, junginys'', kad mūsų organizacija neapims jaunimo pačioje Lietuvoje, bet įjungs lietuvišką jaunimą, gyvenantį Lenkijoje, Baltarusijoje, Rusijoje ir Sibire. Mes atsisakėme sau vartoti žodį ,,išeivija'', nes mes neišėjome iš Lietuvos. Mūsų organizacija yra tik užsieny gyvenančio lietuviškojo jaunimo organizacija.

Atstovai nusprendė, kad ,,PLJS aukščiausias tikslas — rūpintis lietuvių jaunimu, gyvenančiu už Lietuvos Respublikos ribų'', bet pasisakė, kad būtina ,,laikyti stiprius ir glaudžius ryšius su Lietuvos Respublikos jaunimu''. Daugelis kongrese dalyvavusio jaunimo išreiškė norą kuriam laikui vykti į Lietuvą ir ten savo darbu padėti. Buvo nutarta Vilniuje įsteigti savo būstinę su jaunimo viešbučiu (youth hostel), kur jaunimas galėtų apsistoti ir kur gautų reikiamą informaciją.

Dar prieš šį kongresą jautėsi

AMANDAS RAGAUSKAS (Lietuva)

Manau, kad ne vieną lietuvį — patriotą jaudina nežinia, kokia bus nepriklausoma Tėvynė, bet kiekvienas sutiks, kad ji bus tokia, kokie žmonės joje gyvens. Svarbiausias dėmesys šiuo metu turėtų būti kreipiamas į jaunimą, nes jis yra mūsų viltis ir ateitis. Lietuvių liaudies patarlė sako: ,,Ką pasėsi, tą ir pjausi''. Taigi, kokį jaunimą užauginsime, tokią turėsime ir nepriklausomą Lietuvą.

Socialistinio auklėjimo penkiasdešimtmetis padarė daug žalos žmonėms, kurie gyveno taip vadinamoje ,,socializmo stovykloje''. Padaryta didžiulė ekonominė žala, o svarbiausia-moralinė, kuri išugdė blogus įgūdžius, pakeitė žmogaus mąstyseną, atėmė iniciatyvą ir jį visiškai sukompleksavo. Ateistinis auklėjimas susilpnino arba visai atėmė žmonėms tikėjimą Dievu. O žmogus be tikėjimo, be kilnių idėjų pasmerktas moraliniam sunykimui. To sunykimo pasekmės yra baisios. Žmogus pasidaro egoistiškas grobuonis, be meilės darbui ir savo artimui. Tapęs laisvas šis ,,socialistinis žmogeliukas'' blaškosi po margą svietą, stengdamasis kuo greičiau tapti ,,rimtu vakariečiu''. Tempia į Lenkijos turgų viską, ką gali (nors visko patiems tėvynainiams trūksta), vadindamas tai laisva prekyba. Už gautą valiutą perka iškvietimą į svajonių šalį — Ameriką. Čia pasinaudojęs tautiečių nuoširdumu, lyg sausa kempinė, siurbia visokį vakarietišką niekalą, įsivaizduodamas, kad tai yra tikroji laisvė ir demokratija. Ir, deja, nesupranta, kad laisvė ir demokratija primiausiai yra ATSAKOMYBĖ už savo poelgius ir PAREIGA padėti nualintai Tėvynei, kuri atgavusi nepriklausomybę yra prislėgta ,,naujakurio'' sunkumų.

Yra Lietuvoje pakankamai gero jaunimo, kuris išaugo tvirtose katalikiškose šeimose. Už tai turime būti dėkingi jų seneliams, išmokiusiems juos mylėti Dievą ir savo artimą. Jie išmokė skirti tiesą nuo melo, jie neleido užmiršti lietuviškų tradicijų, nors už tai kartais tekdavo ir nukentėti. Deja, ši jaunimo dalis asidūrė posūnio vietoje. Jie nemoka spekuliuoti, neturi drąsos su nupirktu iškvietimu važiuoti už jūrų marių, kad paskui, kaip kokiam

(nukelta į 70 psl.)

---

spaudimas sekantį tokį kongresą ruošti laisvoje Lietuvoje. Bet gerai apsvarstę ir įsigilinę į tikrąją PLJS sąvoką, mes, kongreso atstovai, nutarėme sekantį kongresą ruošti ir vėl užsienyje — Anglijoje, bet iš ten kongreso dalyviai keliaus į Lietuvą prisidėti prie įvairių darbų ir projektų, pvz., pilių atstatymo ar kaimo gyvenimo dokumentacijos.

KONSTITUCIJOS IR SAVOKŲ KLAUSIMAIS

VILIUS BRAŽĖNAS

Vytauto Volerto, Povilo Žumbakio ir Algirdo Statkevičiaus straipsniai 1991 m. rudens (Nr. 112) *I laisvę* laidoje vaizdžiai iškelia sąvokų nusakymo būtinumo klausimą. Ypač kai sąvokos rišamos su mintimis, liečiančiomis ideologijų skirtumus ar Lietuvos Konstitucijos projektus. Mūsų spaudoje per dažnai stinga terminų apibrėžimo, kad visi žinotumėm apie ką rašantysis kalba. Matomai to pasigenda ir Volertas klausdamas, kuo skiriasi amerikiečių ir lietuvių liberalizmai. Ogi būtų pravartu tai žinoti, kalbant su mūsų ,,liberalais.''

A. Statkevičius, svarstydamas Konstitucijos klausimą, braido per ,,demokratijos'' terminus lyg per rudens lapus girioje. Apie kokią demokratiją jis kalba — nežinia. Apie ,,daugumos'', kaip linčo gaujos? Apie tokią, kur liaudies ir masių daugumą ,,atstovauja'' Politbiuras? Ar Kompartijos ,,demokratiją'', kurią įgyvendinti bebandydamas suklupo Gorbačiovas? O gal apie JAV ,,demokratiją'', kuri nėra jokia demokratija, o paprasčiausia respublika.

Dėl sąvokų neaiškumo apgailėtina ir tai, kad P. Žumbakio paskaita apie Lietuvos Konstitucijos projektus atspausdinta sutrumpinta. Lieka neaišku, kodėl JAV tipo projekto, pavyzdžiui, išmetus visas tas ,,liberalines programas'', negalima naudoti išeities tašku Lietuvai. Tikriausiai, jei reikia ir kur tinka, jam galima pritaikyti ir Lietuvos ,,ilgų šimtmečių valdymosi tradicijas.''. Reikia sutikti, jog įstatyminių klausimų prikergimas prie Konstitucijos projektų neatitinka Konstitucijos sąvokai. Aišku, kad Konstitucijon neturėtų būti brukami atostogų, nedarbo nuostatų ar dar ko gero spjaudymo ant šaligatvių klausimai. Vienok bandymai tuose projektuose duoti vyriausybei teisę ,,riboti ar atimti žmonių teises'' visai nekelia juoko.

Kažkodėl tik Žumbakis mano, jog bloga tai, kad ,,projektuose norima nustatyti tautai valdymosi sistemą.'' Kas gi, jeigu ne Konstitucija paprastai nustato valdymosi sistemą? Tauta, patvirtindama Konstituciją, pasisako, ar ji nutarė gyventi monarchijoje, oligarchijoje, totalitarinėje sistemoje, respublikoje, demokratijoje ar anarchijoje. Konstitucija taip pat turi nusakyti ir to pasirinkto žvėries kailio spalvą, nagų ir dantų aštrumą bei finansinį apetitą.

Tai mus grąžina prie Statkevičiaus ir Volerto keliamų klausimų. Statkevičius, lyg vengdamas apsunkinti Dievą mūsų tautos bėdomis, bando surėsti Lietuvos Konstituciją ant moralės pamatų. Nebūdamas filosofu abejoju, ar moralė yra tvirtas ir patikimas standartas žmonių santykiams riboti. Vilko ,,moralė'' gerokai skiriasi nuo katės ar arklio ,,moralės.'' Įvairių ,,moralių'' pasitaiko ir žmonėse. Pagaliau — iš kur tos žmogaus ,,teisės?'' Nejaugi iš ,,moralios'' vyriausybės? Jei taip, tai pagal savą moralę, vyriausybė gali bet kada žmonių teises ir atimti, jeigu ji mano jas suteikusi. Tai pagrįstai, matomai, gąsdina ir Žumbakį.

Ideologijų sąvokų klausimą kelti V. Volertas randa progos savo pasignaibyme su mūsiškės išeivijos ,,liberalais.'' Manau jis klysta rašydamas juos be kabučių: lyg jie būtų tikri klasiniai liberalai. Jis randa juos esant netikėliais ir mano, kad jį nuo tų ,,liberalų'' skiria tik tai, kad jis pats yra ,,tikėlis.'' Spėju, jog tarp jo ir jų esama platesnės prarajos. Juk tikintysis priima Dievo, kaipo žmogaus bei jo fizinių ir dvasinių galių Kūrėjo, pirmumą. Tuo atveju nėra herezija net manyti (kaip jo kolegos anapus prarajos mano), jog ,,asmuo ir kūryba yra du gyvenimo aristokratai.'' Juk žmogus yra sutvertas pagal Dievo paveikslą. Skirtumas, žinoma, bus tame — kas bus pastatytas virš ko. Tad tikėjimą imant Konstitucijos pagrindu, vėl iškyla ,,teisių'' klausimas. JAV konservatoriai teigia, jog teises žmogui suteikia ne kokia nors ,,morali'', ,,išmintinga'', ,,intelektualinė'', ar net ,,patriotinė'' vyriausybė, o Dievas. Reiškia, kad konservatoriai yra ,,tikėliai'', o tada išeitų, jog mūsų ,,tikėliai'', kaip V. Volertas, yra toli gražu ne ,,liberalai'', bet (tikiuosi jie turi stiprią širdį...) ,,konservatoriai''. Nebent jie plūduriuotų kokioje nors ,,nei šilta, nei šalta'' politinėje nirvanoje?

Sunku būtų atmesti išvadą, jog krikščioniškai Lietuvai būtų tiksliausia ir sveikiausia bandyti taikyti JAV Konstitucijos tipą. JAV Konstitucija, nors ir sužalota puolimų iš vidaus ir iš lauko (teismų ir ACLU) vis dar sugeba sudaryti sąlygas laisvei ir gerovei. Ypač dabar lietuviams katalikams derėtų pažvelgti į būsimą Lietuvos santvarką iš JAV konservatorių taško. Katalikų Bažnyčia pagaliau po 100 metų nuo *Rerum Novarum* enciklikos paskelbimo nebesibijo užgirti kapitalizmą... Kiek matyti iš spaudos, Popiežius Jonas Paulius II savo enciklikoje *Centesimus Annus* nedviprasmiškai pasisakė už laisvą ekonomiją, pasmerkė bet kurį materializmą, komunizmą, socializmą, ,,liberalizmą'' ir net ,,gerbūvio valstybę'' (Welfare State), kitaip dar vadinamą ,,subsidine valstybe.'' Nemačiau tai enciklikai tinkamo dėmesio ne tik iš JAV Katalikų Bažnyčios hierarchijos, bet ir iš mūsų išeivijos ,,tikėlių'', ar pamaldžiųjų ,,liberalų'', jei tokių iš viso esama, pusės. (Ir vėl tas keblus sąvokų nusakymo klausimas...) Manytu-

mei, *Centesimus Annus* būtų Dievo siųsta kaip tik šiuo metu, kai iš tamsos ištrūkusios buvusių satelitų katalikiškos tautos, kaip ir lietuviai, šviesos apakinti graibstosi ideologijų, valdymosi santvarkų ir konstitucijų grabalynėje. Tad kodėl saviems tautiečiams nenušviesti kelio į ateitį *Centesimus Annus* šviesa? Ypač, kai jie 1992 m. tikisi Popiežiaus atsilankymo Lietuvoje.

AMANDAS RAGAUSKAS

elgetai, atkišus ranką maldauti dolerio, arba, kaip sukčiui, apmauti vietinį patiklų tautietį ir iš to pasipelnyti. Jaunimas — Lietuvos viltis, bet jam reikalinga pagalba. Jiems reikia nuoširdaus bendravimo stovyklose su išeivijos jaunimu, reikia bendros veiklos katalikiškose organizacijose, reikia pastudijuoti, reikia padirbėti rimtose kompanijose, kur pajustų visiškai naują pažiūrą į darbą, pasisemtų patyrimo. Tada galėtų jį pritaikyti Lietuvoje. Nereikia jiems duoti pagamintų gėrybių. Jiems reikia žinių, priemonių, praktikos; tada viskuo bus aprūpinti ne tik jie, bet ir daugelis Lietuvos žmonių. Lietuvos ateitis ir gerovė — mūsų visų rankose. Parodykime geranoriškumą, nuoširdumą ir dosnumą vieni kitiems ir rezultatų ilgai laukti nereikės.

LAUKIAMA PASIRODANT

LIETUVIŲ EGZODO LITERATŪRA, 1945-1990, jau paruošta ir atiduota spaustuvei. Šią vertingą didelio formato, daugiau negu 800 psl., gausiai iliustruotą knygą redaguoja Kazys Bradūnas ir Rimvydas Šilbajoris. Tai bus kolektyvinis darbas 20-ties išeivijos literatūrologų. Leidžia Lituanistikos Institutas, spausdina *Draugo* spaustuvė, paruošą ir leidybą finansuoja Lietuvių Fondas.

AUKŲ VAJUS

Į Laisvę fondo ir Lietuviškų studijų centro darbams ir projektams paremti prieš pat Kalėdas mūsų bičiuliams buvo išsiųsti lankstinukai su informacija ir prašymu finansinės paramos. Iki vasario mėn. vidurio savo čekiais atsiliepė:

Dr. K. Ambrozaitis su 1,100 dol., J. Ardys 150, A. Bražėnas 100, E. Binkis 50, J. Baužys 50, kun. V. Cukuras 30, dr. A. Damušis 100, A. Dundzila 25, S. Džiugas 125, A. Gečys 50, K. Gimžauskas 100, B. Graužinis 30, dr. J. Kižys 20, B. Kondratas 10, dr. A. Laucis 25, V. Maželis 100, dr. V. Majauskas 100, dr. B. Mikonis 25, B. Polikaitis 50, A. Pocius 100, A. Prapuolenytė 20, A. Raulinaitis 50, R. Rimkus 25, J. Rygelis 20, dr. A. Razma 100, V. Sinkus 50, A. Šmulkštienė 10, dr. V. Vardys 40, J. Žilionis 30 dol.

Visiems atsiliepusiems nuoširdi padėka. Dar nevėlu ir kitiems įsijungti į šį aukų vajų.

JLF ir LSC valdybos

VLIKAS UŽBAIGĖ SAVO VEIKLĄ

48-tasis ir paskutinysis Vliko seimas 1991 m. lapkričio 1-3 dienomis Čikagoje nutarė: **„Vliko užsibrėžtas tikslas yra pasiektas. Vliko veikla baigta."** 1943 metais Lietuvoje įsteigta rezistencinė organizacija, suvienijusi patriotines lietuvių politines ir rezistencines grupes kovai prieš nacius ir sovietus, savo veiklos Lietuvoje pradžioje ir vėliau Vokietijoje atliko neginčytinai reikšmingą darbą.

Tačiau vėliau išeivijoje didelė dauguma Vliką sudarančių grupių susilpnėjo iki kelių narių ar net išmirė, atsirado fiktyviai partinė matematika, sukėlusi tarpusavio ginčus. Vliko autoritetas ir įtaka kaip laisvinamojo veiksnio sumažėjo. Sakoma, kad pasaulyje nieko nėra amžino. Tad ir garbingai prieš 48 metus savo veiklą pradėjusiam Vlikui atėjo laikas ją užbaigti.

Gaila tik, kad ir paskutiniajame seime buvo jaučiama nemaža dozė kartėlio ir net demagogijos. Kaip iš istorinio seimo, užbaigiančio rašyti savo veiklos paskutinį puslapį, buvo tikėtasi daugiau orumo, pagarbos vienų kitiems, ir korektiškumo kai kurių asmenų atžvilgiu. Su pagrindu tad ir seimo viename posėdyje dalyvavęs Lietuvos ministeris pirmininkas Gediminas Vagnorius pasakė, kad jis čia jaučiasi kaip Lietuvos parlamento sesijoje.

Paskutiniam savo pasirodymui Vlikas dar susirinks š.m. gegužės mėnesį Vilniuje, ten kur jo veikla buvo pradėta.

Tautos Fondo, kaip savarankiškai veikiančios finansinės institucijos, tolimesnis likimas dar neišspręstas. Gal dėl tos priežasties, o gal ir dėl kitų, kai kurie Vliko veikėjai šių metų pradžioje jau ėmėsi iniciatyvos steigti naują organizaciją — Lietuvai Talkos Komitetą (LTK) su panašiomis veiklos formomis, su tais pačiais grupių atstovais. LFB Tarybos nutarimu prie šio komiteto steigimo Lietuvių Fronto Bičiulių sąjūdis šiuo metu nenumato prisidėti.

NAUJI LEIDINIAI

LITHUANIA-LIETUVA, 1/91, Journal from the Republic of Lithuania. Tai anglų kalba pradėtas Lietuvoje leisti žurnalas, kurio leidėjais pasirašo: The joint-stock company „Pradai" and the State Publishing Center. Žurnalo adresas: T. Vrublevskio 6, 2671 Vilnius. Vyriausias redaktorius — Lauras Bielinis su plačia redaktorių kolegija. Pirmasis 36 psl. numeris daro pasigėrėtiną įspūdį: geras popierius, puikios spalvotos nuotraukos, taiklūs informaciniai straipsniai apie Lietuvą, be priekaištų išdėstymas. Žurnalas turėtų būti gera Lietuvos reprezentacija svetimtaučių tarpe.

Kornelijus Platelis, LUOTO KEVALAS, Eilėraščiai ir poemos. Ši poezijos knyga, išleista 1990 metais Vilniuje, tik neseniai atkeliavo į Ameriką. Išleido „Vagos" leidykla, 156 psl., nedidelio formato, gražiai iliustruota dail. Romo Orento grafikos darbais.

Vladas Šlaitas, RUDENIO VYNAS, eilėraščiai. Išleido Ateities literatūros fondas 1991 metais dr. Albino Šmulkščio lėšomis. Knygutė 55 psl., viršelio aplankas ir teksto iliustracijos Petro Aleknos. Kaina 5 dol.

Aleksandras Radžius, KELIAUJAME ABU, MĖNULI, eilėraščiai. Šioje 64 psl. poezijos knygoje autorius kartu su

mėnuliu keliauja po įvairius kraštus ir vietoves, nuo Džiugo kalno iki Eridano upės, visur įsijausdamas į žmogiškosios būties klausimus. Viršelis ir iliustracijos Pauliaus Jurkaus. Išleido Darbininko leidykla, Brooklyne. Kaina 6 dol.

Vytautas Volertas, VILKAS IŠ GALŲ, romanas. Volertas savo stilinga, šmaikščia plunksna ir vėl parašė įdomų ir patrauklų romaną, kuriame dabartis glaudžiai rišasi su praeitimi, jaunystė su amžiaus patirtimi, ieškojimas savo šaknų su realybe. Pagrindinis romano veikėjas, bevardis Vilkų giminės atžala, ieško, išpainioja savo giminės istoriją ir subtiliai atskleidžia ją skaitytojui. Lietuviškos knygos klubo leidinys, Čikaga, 1991. Knyga 304 psl., viršelis dail. A. Sutkuvienės. Kaina 12 dol.

Du *Žaltvykslės* leidiniai

Vytautas Landsbergis-Žemkalnis, HOCHVERRAT: „VALSTYBĖS IŠDAVIMO" BYLA 1944-1945. Atsiminimai apie lietuvius Gestapo kalėjimuose ir koncentracijos stovyklose. Redagavo Arūnas Bubnys. 76 psl. leidinys, iliustruotas, išleistas *Žaltvykslės* leidybinės bendrijos, Vilniuje 1991.

LIETUVIŲ LAISVĖS KOVOS, ginkluotosios Rezistencijos 1944-1953 m. kovų žemėlapiai. Paruošė Arvydas Anušauskas ir Vytautas Kučinskas. Išleido *Žaltvykslė* Vilniuje 1991.

• Nedidelis šių dviejų knygučių kiekis gautas platinimui. Platina *Į laisvę* fondo iždininkas A. Pargauskas. Jis taip pat praneša, kad vėl papildomai gauta nauja siunta **Liudo Dambrausko** dvitomio **Gyvenimo akimirkos**. Norintieji juos, o taip pat ir aukščiau minėtas knygutes įsigyti, kreipkitės adresu: **A. Pargauskas, 8908 Buterfield Ln., Orland Park, IL 60462.**

NAUJOSE PAREIGOSE

• **Arkivysk. Audrys Bačkis,** buvęs apaštalinis pronuncijus Olandijoje, popiežiaus Jono Pauliaus II-jo buvo paskirtas Vilniaus arkivyskupu metropolitu. Š.m. kovo 3 Vilniaus Katedroje buvo iškilmingas naujojo arkivyskupo ingresas. Iškilmingas mišias atnašavo 23 vyskupai bei kardinolai, dalyvių tarpe virš 150 kunigų, vienuolių. Dalyvavo ir Lietuvos Respublikos vyriausybės ir kitų kraštų atstovai. Arkiv. Audrys Bačkis visą laiką buvo Europos Lietuvių Fronto bičiulių nariu.

• **Gintė Damušytė,** daugelį metų vadovavusi Lietuvių informacijos centrui, nuo š.m. sausio mėn. pradėjo dirbti Lietuvos misijoje Jungtinėse Tautose kaip ambasados patarėja. Jos pagrindinių pareigų sferoje yra socialiniai bei humanitariniai reikalai, įvairios jų vystymosi programos, žmogaus teisės, techninės pagalbos Lietuvai organizavimas. Ji taip pat rūpinasi ir informacijos apie Lietuvą teikimu užsienio spaudos agentūroms. Gintė Damušytė yra Lietuvių Fronto bičiulių tarybos narė.

PANAUDOKITE ĮDĖTUS VOKELIUS, PRATĘSKITE SAVO PRENUMERATĄ, ATSIŲSKITE AUKĄ IR UŽSAKYKITE ŽURNALĄ Į LIETUVĄ

Į LAISVĘ 1991 m. aukos

GARBĖS RĖMĖJAI: Dr. K. Ambrozaitis, V. Baleišytė, L. Baltrušaitienė, K. Bružas, dr. V. A. Dambrava, St. Džiugas, D. Kojelytė, J. Kojelis, prel. J. A. Kučingis, A. Kulnys, dr. V. Majauskas, J. Mikonis, V. Maželis, E. Pakulienė, A. Raulinaitis, M. Sodonis, dr. A. Šležas, A. K. Šmulkštienė, dr. J. Uleckas, V. B. Volertas.

GARBĖS PRENUMERATORIAI: V. Akelaitis, J. Ardys, dr. A. Aviža, L. Bajorūnas, kun. R. Balčys, A. Balsys, dr. K. Baltrukėnas, C. R. Baltrukonis, Br. Barisas, A. Barzdukas, J. Bežys, dr. N. Bražėnaitė, A. Bražėnas, dr. Z. Brinkis, Br. Burchikas, R. Bureikienė, kun. V. M. Cukuras, dr. S. Čepas, dr. A. L. Čepulis, kun. M. Čyvas, V. Čyvas, dr. A. Damušis, J. Damušis, A. Damijonaitis, I. Eitmanienė, V. Gečas, J. Gelumbauskas, J. Grigaitis, A. E. Gudaitis, F. Ignaitienė, D. Jakienė, A. Janušis, dr. J. Jusionis, Pr. Karalius, V. Kazlauskas, M. Kirkilas, dr. J. Kižys, dr. Br. Krakaitis, kun. R. Krasauskas, kun. V. Krikščiunevičius, St. Kungys, C. Kuras, V. Kuzmickas, J. B. Laučka, M. Lenkauskienė, I. Mališka, A. Masionis, V. Miceika, J. Mikaila. dr. B. Mikonis, P. Milašius, prel. S. Morkūnas, V. Montvilas, V. Naudžius, K. Noreika, kun. J. Pakalniškis, J. Paliulis, A. Pargauskas, J. Pažeménas, A. Petrulis, V. Petrulis, kun. V. Pikturna, K. Pliuškonis, Br. Polikaitis, V. Prižgintas, K. Račiūnas, V. Rastonis, dr. P. P. Rasutis, L. Reivydas, V. Rociūnas, kun. K. Sakalauskas, Vl. Sinkus, St. Skerienė, A. Skrupskelienė, S. Smalinskas, dr. J. A. Stikliorius, K. C. Šakys, A. Šatas, dr. V. Šaulys, V. S. Šilas, M. Šilkaitis, P. Svambarys, V. Tumasonis, kun. I. Urbonas, J. Urbonas, J. Vasaris, V. Vidugiris, S. Vilinskas, K. ir V. Volertai, J. Žadeikis, V. Žiaugra, J. Žilionis, J. Žmuidzinas.

AUKOTOJAI: T. Alinskas, E. Arbas, dr. S. Balys, L. Barauskas, V. Barisas, A. ir B. Brazdžioniai, A. Bražėnas, V. Brizgys, A. Bumbulis, V. Butkys, J. Gepneris, K. Gimžauskas, dr. G. Grinis, A. Gurevičius, I. Janavičius, P. Kaufmanas, J. Končius, K. Kriaučiūnas, M. Kvedaras, V. Lelis, K. Ralys, J. Rugelis, R. A. Shatas, V. Mažeika, V. Milukas, R. Neverauskas, P. Pakalniškis, V. Palūnas, A. Pleškys, A. ir D. Polikaičiai, dr. Z. Prūsas, J. Pupius, A. Radžius, St. Rauckinas, B. Raugas, St. Rudys, J. Salys, G. Sirutienė, V. Sklaidaitis, B. Stonkus, C. Surdokas, Austr. koop. ,,Talka:, J. Vaineikis, A. Valiuškis, kun. J. Velutis, M. Žymantienė.

Nuoširdi padėka visiems aukotojams. Ypatinga padėka LFB Los Angeles sambūriui už kasmet duodamą auką 250 dol. Lietuvos mokyklos įstaigos, pavieniai žmonės nori skaityti *Į laisvę*. padėkite jiems.

Leidėjai ir administratorius

2,-

Alp(LKA) 3082
1992
Nr.113(150)

Šio numerio kaina 3.50 dol.

913128